

ZAVOD za GOZDOVE
SLOVENIJE

**STROKOVNO MNENJE ZA
ODVZEM VELIKIH ZVERI IZ NARAVE
V OBDOBJU 1. 10. 2017 - 30. 9. 2018**

Ljubljana, junij 2017

KAZALO VSEBINE

1	UVOD – zakonska osnova	6
2	RJAVI MEDVED (<i>Ursus arctos L.</i>).....	9
2.1	Monitoring populacije rjavega medveda v Sloveniji	9
2.1.1	Štetje rjavega medveda na mreži stalnih števnih mest.....	9
2.1.2	Genetika	12
2.1.3	Zbiranje znakov prisotnosti v Loviščih s posebnim namenom v sestavi ZGS	13
2.2	Trend odvzema rjavega medveda	14
2.3	Škoda, ki jo je povzročil rjavi medved na človekovem premoženju.....	17
2.4	Delo intervencijske skupine za rjavega medveda	20
2.5	Preučevanje dejavnikov habituacije rjavega medveda na človeka, preprečevanje le-te in zmanjševanje konfliktov med medvedom in človekom v okviru projekta »LIFE DINALP BEAR«	21
2.6	Upravljanje z rjavim medvedom v sosednjih državah	22
2.7	Utemeljitev predloga posega v populacijo rjavega medveda z odstrelom za obdobje 1. 10. 2017 – 30. 9. 2018.....	24
2.7.1	Utemeljitev pogojev za uporabo izjeme (test 1).....	24
2.7.2	Preverjanje drugih zadovoljivih možnosti (test 2)	25
2.7.3	Preverjanje, da izjemna ravnanja ne poslabšajo ugodnega stanja živalskih vrst (test 3)26	
2.8	Predlog načrta odstrela rjavega medveda za obdobje 1. 10. 2017 – 30. 9. 2018 pod strogo nadzoranimi pogoji v omejenem številu.....	27
3	VOLK (<i>Canis lupus L.</i>).....	33
3.1	Stanje populacije volka v Sloveniji.....	33
3.2	Monitoring populacije volka v Sloveniji	34
3.2.1	Izzivanje tuljenja	34
3.2.2	Genetika	36
3.3	Trend odvzema volka	37
3.4	Škoda, ki jo je povzročil volk na človekovem premoženju.....	39
3.5	Upravljanje z volkom v sosednjih državah	42
3.6	Utemeljitev predloga odvzema volka za obdobje 1. 10. 2017 – 30. 9. 2018.....	43
3.6.1	Utemeljitev pogojev za uporabo izjeme (test 1).....	44
3.6.2	Preverjanje drugih zadovoljivih možnosti (test 2)	48
3.6.3	Preverjanje, da izjemna ravnanja ne poslabšajo ugodnega stanja živalskih vrst (test 3)49	
3.7	Predlog načrta odvzema volkov iz narave pod strogo nadzoranimi pogoji v omejenem številu za obdobje 1. 10. 2017 – 30. 9. 2018.....	51
4	RIS (<i>Lynx lynx L.</i>).....	54
4.1	Monitoring populacije risa v Sloveniji.....	54
4.1.1	Zbiranje znakov prisotnosti v loviščih s posebnim namenom v sestavi ZGS	54
4.2	Trend odvzema risa	55
4.3	Škoda, ki jo je povzročil ris na premoženju.....	56
4.4	Zaključni komentar pred predlogom odstrela risa za obdobje 1. 10. 2017 – 30. 9. 2018.....	58
4.5	Predlog načrta odstrela risa za obdobje 1. 10. 2017 – 30. 9. 2018	58
5	BIBLIOGRAFIJA.....	60
6	PRILOGE	66

KAZALO PREGLEDNIC

Preglednica 1: Rezultati štetij rjavega medveda po ustaljenem protokolu na stalnih števnih mestih v Sloveniji od leta 2003 do vključno prvega štetja v letu 2017.....	10
Preglednica 2: Število opaženih znakov prisotnosti rjavega medveda na leto v Loviščih s posebnim namenom v obdobju 1999 - 2016 za LPN Jelen in Medved ter v obdobju 2007 - 2016 za LPN Snežnik-Kočevska Reka in Ljubljanski vrh.	13
Preglednica 3: Odvzem medvedov v Sloveniji v obdobju od 1. 10. 2016 do 5. 5. 2017 po lovsko upravljavskih območjih (LUO) in vzrokih odvzema.	15
Preglednica 4: Odvzem medvedov v Sloveniji v obdobju od 1. 10. 2016 do 5. 5. 2017 po lovsko upravljavskih območjih, spolu in masnih kategorijah.	15
Preglednica 5: Odvzem medvedov iz narave v Sloveniji od leta 1995 do leta 2016 po spolu in telesni masi.	16
Preglednica 6: Škodni primeri in ocenjena odškodnina po rjavem medvedu v obdobju 2000-2016.....	18
Preglednica 7: Število škodnih primerov po rjavem medvedu in skupna ocenjena vrednost škode v letu 2016 po Lovsko upravljavskih območjih.	19
Preglednica 8: Nakup in postavitev zaščitnih ograj proti škodnim primerov po velikih zvereh na ZGS v okviru proračunske postavke 6328 – vlaganje v življenjsko okolje prostoživečih živali v zasebnih gozdovih, kasneje v okviru LIFE projektov.	20
Preglednica 9: Število klicev zaradi konfliktov z medvedi po regijah v obdobju 2006 – 2016.	21
Preglednica 10: Skupna smrtnost rjavega medveda na Hrvaškem v obdobju 2005-2016.	23
Preglednica 11: Ocene številčnosti volkov s pomočjo genetike v okviru projekta LIFE SloWolf in monitoringa volkov 2015-2016	34
Preglednica 12: Odvzem volkov iz narave glede na vzroke smrtnosti v obdobju 1995 - 2016.....	38
Preglednica 13: Odvzem volka v obdobju 1. 10. 2016 - 5. 5. 2017 po lovsko upravljavskih območjih, vzrokih smrtnosti, spolu in ocenjeni starosti.	39
Preglednica 14: Število škodnih primerov in ocenjena škoda po volku v obdobju 2000 - 2016.....	40
Preglednica 15: Število škodnih primerov po volku in skupna ocenjena škoda po lovsko upravljavskih območjih v obdobju 2005 - 2016.	42
Preglednica 16: Planiran in realiziran odstrel volka na Hrvaškem za obdobje 2005 – 2016.	43
Preglednica 17: Število opaženih znakov prisotnosti risa v Loviščih s posebnim namenom v obdobju 1991-2016 za LPN Jelen in Medved ter v obdobju 2008-2016 v LPN Snežnik-Kočevska Reka in Ljubljanski vrh.	54
Preglednica 18: Odvzeti risi v Sloveniji po vzrokih smrtnosti v obdobju 1995-2016.....	56
Preglednica 19: Število škodnih primerov in višina ocenjene škode od risa po letih v obdobju 2000– 2016.	57

KAZALO SLIK

Slika 1: Struktura populacije rjavega medveda po metodi stalnih števnih mest v spomladanskih štetjih od leta 2004 do leta 2017.....	11
Slika 2: Struktura populacije rjavega medveda po metodi stalnih števnih mest v jesenskih štetjih od leta 2003 do leta 2016.....	11
Slika 3: Povprečno letno število opaženih osebkov rjavega medveda na števno mesto v majskem, avgustovskem in oktobrskem štetju na stalnih števnih mestih v Sloveniji v obdobju med 2005 in majem 2017.....	12
Slika 4: Število znakov prisotnosti rjavega medveda na leto v štirih Loviščih s posebnim namenom v Sloveniji.....	14
Slika 5: Trend odvzema rjavega medveda po vzrokih smrtnosti v obdobju 1995 – 2016 (po koledarskih letih).....	16
Slika 6: Trend odvzema rjavega medveda v Sloveniji po vzrokih smrtnosti v obdobju 1. 10. 1994–5. 5. 2017 (po načrtovalskih obdobjih; *podatki za zadnje načrtovalsko obdobje samo do 5.5.2017).	17
Slika 7: Število škodnih primerov in skupna ocenjena vrednost škod (v EUR) po medvedu v obdobju 2000-2016.....	18
Slika 8: Razporeditev in status tropov volkov v Sloveniji v sezoni monitoringa 2015/16 (vir: Spremljanje varstvenega stanja volkov v Sloveniji v sezoni 2015/2016 – končno poročilo).....	33
Slika 9: Mreža kvadrantov, na podlagi katere je potekalo izzivanje tuljenja v letu 2016, in zabeleženi odzivi volkov do 30. avgusta 2016. (Leglo na Goteniški gori se je odzvalo 2-krat – kvadranta št. 243 in 330.).....	35
Slika 10: Ocene in trend številčnosti volkov v Sloveniji s pomočjo neinvazivnega genetskega vzorčenja v zadnjih šestih sezонаh (za dve sezoni ni podatkov, ker sistematičnega monitoringa ni bilo). Ocena za superpopulacijo vključuje vse živali iz čezmejnih tropov, ki jih delimo s Hrvaško, korigirana ocena za Slovenijo pa vključuje $\frac{1}{2}$ osebkov teh tropov. Točka predstavlja oceno, navpična črta kaže 95 % interval zaupanja.	36
Slika 11: Odvzem volkov iz narave v Sloveniji glede na vzroke smrtnosti po obdobjih od 1. 10. do 30. 9. naslednjega leta (načrtovalska obdobja).....	38
Slika 12: Število škodnih primerov po volku in povprečna ocenjena vrednost odškodnine na škodni primer v obdobju 2000 - 2016.	40
Slika 13: Skupna letna ocenjena vrednost škod po volku v obdobju 1995 - 2016.....	41
Slika 14: Število znakov prisotnosti risa na leto v štirih Loviščih s posebnim namenom v Sloveniji.	55
Slika 15: Trend števila škodnih primerov po risu in ocenjene skupne odškodninske vrednost v obdobju 2000-2016.	57

KAZALO PRILOG

Priloga 1: Odvzem rjavega medveda v Sloveniji v obdobju 1. 10. 2016 – 5. 5. 2017.....	67
Priloga 2: Odvzem volka v Sloveniji od 1. 10. 2016 do 5. 5. 2017.....	68
Priloga 3: Škode po rjavem medvedu v Sloveniji v obdobju 1. 1. 2016 – 31. 12. 2016.....	69
Priloga 4: Škode po volku v Sloveniji v obdobju 1. 1. 2016 – 31. 12. 2016.....	70
Priloga 5: Razširjenost risa v Sloveniji glede na podatke zbrane po SCALP metodologiji v obdobju 2000-2004. Karta, pri kateri so uporabljeni SCALP podatki kategorij 1 in 2*, prikazuje koncentracijo opažanj risov. Izdelana je po metodi »heatmap« z radijem 3 km okrog točk opažanja risov.....	71
Priloga 6: Razširjenost risa v Sloveniji glede na podatke zbrane po SCALP metodologiji v obdobju 2005-2009. Karta, pri kateri so uporabljeni SCALP podatki kategorij 1 in 2*, prikazuje koncentracijo opažanj risov. Izdelana je po metodi »heatmap« z radijem 3 km okrog točk opažanja risov.....	72
Priloga 7: Razširjenost risa v Sloveniji glede na podatke zbrane po SCALP metodologiji v obdobju 2010-2014. Karta, pri kateri so uporabljeni SCALP podatki kategorij 1 in 2*, prikazuje koncentracijo opažanj risov. Izdelana je po metodi »heatmap« z radijem 3 km okrog točk opažanja risov.....	73
Priloga 8: Razširjenost risa v Sloveniji glede na podatke zbrane po SCALP metodologiji v letih 2015 in 2016. Karta, pri kateri so uporabljeni SCALP podatki kategorij 1 in 2*, prikazuje koncentracijo opažanj risov. Izdelana je po metodi »heatmap« z radijem 3 km okrog točk opažanja risov.....	74

1 UVOD – zakonska osnova

Po Direktivi Sveta 92/43/EGS z dne 21. maja 1992 (in spremembe ter dopolnitve) o ohranjanju naravnih habitatov in prosto živečih živalskih in rastlinskih vrst (v nadaljevanju: Direktiva o habitatih), ki je kot del pravnega reda EU obveza tudi za Slovenijo, sodijo rjavi medved, volk in ris (t.i. velike zveri) med strogo zavarovane vrste, ki jih ni dovoljeno loviti. Vendar so v 16. členu določene tudi izjeme (naštete pod točkami od a do e), ki dopuščajo poseganje v populacijo, če ni druge zadovoljive možnosti, in če odstopanje od popolnega zavarovanja ne škoduje vzdrževanju ugodnega stanja ohranjenosti populacij zadevne vrste.

Možnosti izjem na podlagi Direktive o habitatih (16. člen) so:

- (a) zaradi varstva prostoživečih živalskih in rastlinskih vrst in ohranjanja naravnih habitatov,
- (b) da preprečijo resno škodo, zlasti na posevkih, živini, gozdovih, ribištvu in vodi ter drugih vrstah premoženja,
- (c) zaradi interesov zdravja ljudi in javne varnosti ali zaradi drugih razlogov prevladujočega javnega interesa, ki je lahko tudi socialne ali gospodarske narave ter zaradi koristnih posledic bistvenega pomena za okolje,
- (d) zaradi raziskovanja in izobraževanja, zaradi doseljevanja in ponovnega naseljevanja teh vrst ter za to potrebne vzrejo, vključno z umetnim razmnoževanjem rastlin,
- (e) da pod strogo nadzorovanimi pogoji dovolijo selektiven in omejen odvzem ali zadrževanje nekaterih osebkov vrst, navedenih v Prilogi IV, v omejenem številu, ki ga določijo pristojni nacionalni organi.

Natančna opredelitev 16. člena Direktive o habitatih je opisana v dokumentu »*Guidance document on the strict protection of animal species of Community interest under the Habitats Directive 92/43/EEC*« pripravljenega s strani Evropske komisije februarja 2007, ki določa pogoje uporabe navedenih izjem.

Prav tako kot Direktiva o habitatih tudi Konvencija o varstvu prostoživečega evropskega rastlinstva in živalstva ter njunih naravnih življenjskih prostorov – Bernska konvencija (Zakon o ratifikaciji Konvencije o varstvu prostoživečega evropskega rastlinstva in živalstva ter njunih naravnih življenjskih prostorov, Ur. I. RS, št. 17/99) (v nadaljevanju Bernska konvencija) ureja poseganje v populacije rjavega medveda, volka in risa. Ta v 9. členu navaja primere dovoljenega poseganja v populacije zavarovanih vrst v primeru, da ni druge zadovoljive rešitve. Vendar poseganje ne sme ogroziti ugodnega stanja v teh populacijah. Slovenija je skladno s tem členom ob podpisu sicer uveljavila izjemo in ji je dovoljeno posegati v populacije rjavega medveda in volka, v praksi pa sledi določilom Bernske konvencije, ki so skladni z Direktivo o habitatih.

Možnosti izjem na podlagi Bernske konvencije:

- za zavarovanje rastlinstva in živalstva,
- za preprečitev resne škode na posevkih, živini, gozdovih, gojiščih rib, vodi in drugih oblikah lastnine,
- v interesu splošnega zdravja in varnosti, varnosti zračnega prometa ali drugih prevladujočih splošnih interesov,
- za raziskovalne in izobraževalne namene, za obnovitev populacije, ponovno naseljevanje in potrebno razmnoževanje,
- za dovolitev prisvajanja, zadrževanja ali drugega sprejemljivega izkoriščanja določenih prosto živečih živali in rastlin v majhnem številu pod strogo nadzorovanimi pogoji na selektivni podlagi in

v omejenem obsegu.

Zakonska osnova za poseganje v populacije rjavega medveda, volka in risa na državni ravni, v katero so prenesena določila Direktive o habitatih in Bernske konvencije, je 81. člen Zakona o ohranjanju narave (Uradni list RS, št. 96/04 - uradno prečiščeno besedilo, 61/06 - ZDru-1, 8/10 - ZSKZ B in 46/14) in na podlagi tega Uredba o zavarovanih prosto živečih živalskih vrstah (Uradni list RS, št. 46/04, 109/04, 84/05, 115/07, 32/08 - odl. US, 96/08, 36/09, 102/11, 15/14 in 64/16: v nadaljevanju Uredba), ki v sedmi alineji 1. odstavka 7. člena določa tudi izjemo za selektivni in omejen odvzem živali iz narave pod strogo nadzoranimi pogoji in v omejenem številu.

To izjemo podrobneje opredeljuje 7. člen Uredbe:

»(1) Ukrep odvzema živali iz narave (razen ptic) lahko sprejme tudi Vlada Republike Slovenije z odlokom v primeru iz sedme alinee prvega odstavka prejšnjega člena, če se ta ukrep izvede na podlagi strokovnega mnenja iz 8. člena te uredbe. Če je za zagotavljanje ugodnega stanja živalskih vrst sprejeta strategija, akcijski načrt ali drug programski dokument, mora odlok Vlade upoštevati tudi usmeritve iz teh dokumentov.

(2) S predpisom iz prejšnjega odstavka se določijo tudi drugi pogoji odvzema živali iz narave iz prejšnjega člena, zlasti:

- način določitve obsega odvzema živali iz narave,
- podrobnejši način odvzema živali iz narave in
- spremeljanje odvzema in vodenje evidenc o odvzetih živalih iz narave.«

Izvajanje izjeme po sedmi alineji 1. odstavka 7. člena Uredbe podrobneje določa odlok Vlade. Vsebinsko temelji na strokovnem mnenju, iz katerega mora biti razvidno, da poleg izpolnjevanja pogojev za uveljavljenje izjem (test 1) ni druge zadovoljive možnosti (test 2), ter da izjemna ravnanja ne poslabšajo ugodnega stanja živalskih vrst (test 3). Po 4. odstavku 8. člena Uredbe pripravi to mnenje za velike zveri Zavod za gozdove Slovenije.

Strokovno mnenje za odvzem velikih zveri v obdobju 1. 10. 2017 - 30. 9. 2018 (v nadaljevanju Strokovno mnenje) opredeljuje in utemeljuje tudi vse uporabljene izjeme iz 7. člena Uredbe.

Ključni pogoj za izjemno poseganje v populacijo je ugodno stanje ohranjenosti, ki se po 1. členu Direktive o habitatih preverja na naslednje načine:

- če podatki o populacijski dinamiki te vrste kažejo, da se sama dolgoročno ohranja kot preživetja sposobna sestavina svojih naravnih habitatov,
- če se naravno območje razširjenosti vrste niti ne zmanjšuje niti se v predvidljivi prihodnosti ne bo zmanjšalo in
- če obstaja in bo verjetno še naprej obstajal dovolj velik habitat za dolgoročno ohranitev njenih populacij.

Pri izdelavi Strokovnega mnenja o potrebnih izločitvah iz populacij velikih zveri z odstrelom v načrtovalskem obdobju 2017/18 smo upoštevali:

- analizo odvzema velikih zveri (odstrel, izredni odstrel, izgube) v več kot 20-letnem obdobju vodenja osrednjega registra odvzema velikih zveri v Sloveniji in analizo odvzema velikih zveri v zadnjem načrtovalskem obdobju,
- trend in analizo ugotovljenih škod po velikih zvereh,
- trend konfliktnih dogodkov z medvedi, ki jih beleži intervencijska skupina,
- podatke o štetju rjavega medveda na mreži stalnih števnih mest, ki jih izvajajo upravljavci lovišč

(LD) in lovišč s posebnim namenom (LPN) po dogovoru med Zavodom za gozdove Slovenije, Lovsko zvezo Slovenije ter OZUL,

- dnevni monitoring velikih zveri v loviščih s posebnim namenom Jelen, Medved in Žitna gora, Snežnik-Kočevska Reka ter Ljubljanski vrh (LPN delujejo v sestavi ZGS),
- rezultate znanstveno-raziskovalnih projektov, predvsem izvajanih v zadnjih letih na rjavem medvedu in volku,
- rezultate projektnih nalog »Spremljanje varstvenega stanja volkov v Sloveniji« v zadnjih dveh sezонаh,
- podatke drugih državnih organov, javnih služb in institucij, ki zadevajo upravljanje z velikimi zvermi,
- pridobljene podatke iz Republike Hrvaške o stanju in upravljanju z velikimi zvermi na njenem ozemlju,
- teoretična znanja in praktične izkušnje strokovnjakov ZGS na področju dela s prosto živečimi živalskimi vrstami.

V nadaljevanju podajamo strokovna izhodišča za poseganje v populacije velikih zveri po posameznih vrstah. Strokovno mnenje je usklajeno med strokovnimi službami Zavoda za gozdove Slovenije in Območnimi združenji upravljalcev lovišč in lovišč s posebnim namenom oz. drugimi lovskimi organizacijami.

2 RJAVI MEDVED (*Ursus arctos L.*)

2.1 Monitoring populacije rjavega medveda v Sloveniji

2.1.1 Štetje rjavega medveda na mreži stalnih števnih mest

Spremljanje populacije rjavega medveda z metodo stalnih števnih mest je namenjeno dolgoročnemu spremeljanju spolne in starostne strukture populacije ter trenda gibanja številčnosti. Trend opaženih osebkov med štetjem na stalnih števnih mestih od leta 2003 do 2016 je prikazan v Preglednici 1.

Štetje rjavega medveda tudi v letu 2017 organiziramo po ustaljenem protokolu kot v preteklih letih, in sicer v okviru dogovora med partnerji Zavodom za gozdove Slovenije, Lovsko zvezo Slovenije ter Območnimi združenji upravljalcev lovišč in lovišč s posebnim namenom. Opravili smo prvo štetje v spomladanskem času (5. 5. 2017), medtem ko bosta štetji v poletno-jesenskem času potekali 4. 8. in 3. 11. 2017.

Starostno in socialno strukturo opaženih medvedov smo zaradi biološkega cikla rjavega medveda prikazali ločeno za spomladanska in poletno-jesenska štetja (Sliki 1 in 2). Vodeče medvedke namreč v spomladanskem času ob izhodu iz brlogov zaradi potreb po sočni hrani (travnik) manj pogosto obiskujejo mesta polaganja hrane (krmišča), kjer pa so praviloma locirana števna mesta. Predvidevamo, da je prav iz tega razloga delež opaženih samcev in samic, ki ne vodijo mladičev, v spomladanskih štetjih za pet odstotkov večji kot v jesenskih štetjih.

Povprečna struktura poletno-jesenskih štetij nakazuje, da je v slovenski populaciji rjavega medveda najmanj 15 % medvedk z mladiči v prvem življenjskem letu. Delež mladičev v prvem življenjskem letu je 28 % in v drugem življenjskem letu 10 %, torej skupaj predstavljajo mladiči dveh generacij 38 % delež celotne populacije.

Potrebno pa je poudariti, da smo zanesljivost rezultatov o deležih posameznih starostnih in socialnih skupin v populaciji rjavega medveda preverili na podlagi spremeljanja medvedov z GPS ovratnicami. S primerjavo rezultatov obeh metod smo zaključili, da so deleži, pridobljeni z metodo stalnih števnih mest, precenjeni, zato ne priporočamo računanja deleža mladičev na tak način. Metoda stalnih števnih mest pa je vsekakor primerna za spremeljanje relativnih trendov številčnosti (Slika 3).

Povprečno število opaženih mladičev v prvem življenjskem letu na samico v vzorčenem obdobju 2003-2016 znaša 1,88 mladiča na samico, in sicer s precej majhno standardno napako ($1,88 \pm 0,02$). Število opaženih mladičev je med leti torej dokaj stabilno in se v polovici primerov (izvedenih štetij) giblje od 1,80 do 1,97. Najnižjo vrednost smo zabeležili v štetijih septembra 2004 in maja 2010, ko smo prešeli 1,56 mladiča na samico, ter najvišjo v štetju oktobra 2010 z rezultatom 2,20 mladiča na samico.

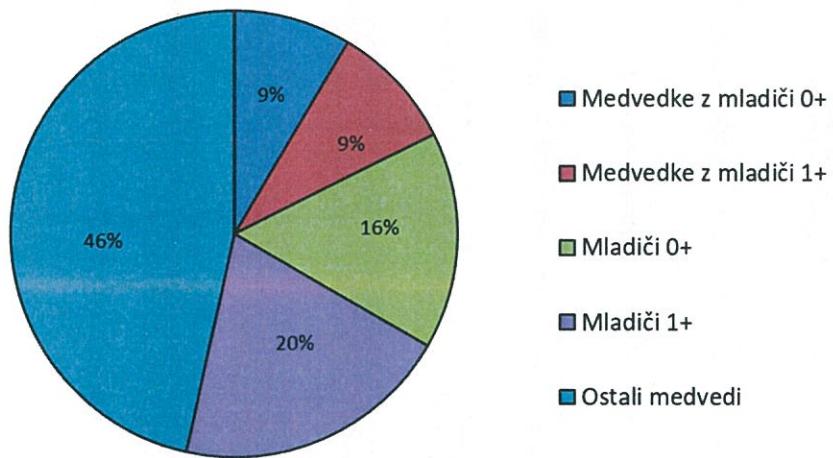
Trend povprečnega števila opaženih medvedov na stalno števno mesto je v splošnem rahlo naraščajoč, absolutni rezultati pa med posameznimi štetji močno nihajo. Slednje je pričakovano, saj na število opaženih medvedov nikakor ne vpliva samo gostota medvedov, temveč tudi številni drugi dejavniki, kot npr. biološki cikel medveda, vremenske razmere, razpoložljivost naravne hrane v času štetja in znotrajvrstne interakcije.

Preglednica 1: Rezultati štetij rjavega medveda po ustaljenem protokolu na stalnih števnih mestih v Sloveniji od leta 2003 do vključno prvega štetja v letu 2017.

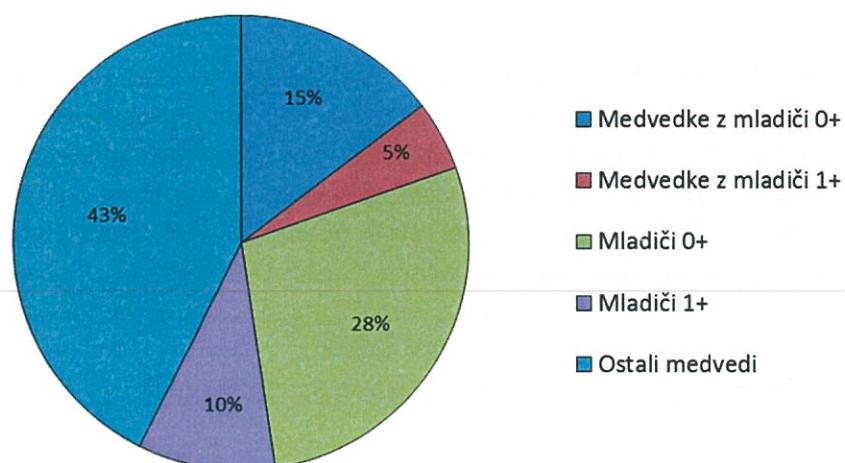
	Število števnih videnih mest	Število medvedk 0+	Število medvedk 1+	Število medvedk z mladiči 0+	Število medvedk z mladiči 1+	Število medvedk z mladiči medvedko	Število mladičev 0+ z medvedko	Število mladičev 1+	Število mladičev 0+	Število mladičev 1+	Skupno število mladičev	Število ostalih medvedov	Število mladičev 0+ na medvedko
10.10.2003	151	94	12	4	16	23	6	23	10	33	45	45	1,92
28.05.2004	165	144	11	15	26	21	21	21	29	50	68	68	1,91
24.09.2004	167	137	18	7	25	28	13	28	13	41	71	71	1,56
22.10.2004	167	135	20	6	26	34	10	35	12	47	62	62	1,75
20.05.2005	162	190	16	20	36	29	30	29	34	63	91	91	1,81
19.08.2005	164	238	37	14	51	66	25	67	33	100	87	87	1,81
14.10.2005	161	186	29	7	36	54	14	54	17	71	79	79	1,86
12.05.2006	167	163	12	20	32	22	35	22	40	62	69	69	1,83
4.08.2006	165	118	13	6	19	23	11	23	19	42	57	57	1,77
6.10.2006	167	158	21	12	33	39	22	39	27	66	59	59	1,86
1.06.2007	167	161	18	10	28	36	15	36	32	68	65	65	2,00
24.08.2007	167	141	19	7	26	36	10	36	17	53	62	62	1,89
26.10.2007	167	77	6	10	16	11	16	11	19	30	31	31	1,83
16.05.2008	163	154	11	15	26	20	22	20	35	55	73	73	1,82
14.08.2008	164	222	33	10	43	56	17	56	26	82	97	97	1,70
10.10.2008	165	202	33	11	44	58	19	58	24	82	76	76	1,76
8.05.2009	160	173	10	21	32	20	36	20	42	62	80	80	2,00
4.09.2009	162	187	29	9	38	56	17	56	20	76	73	73	1,93
2.10.2009	160	131	14	8	22	25	14	25	15	40	69	69	1,79
28.05.2010	163	155	16	10	26	25	20	25	26	51	78	78	1,56
20.08.2010	161	209	38	9	47	75	14	75	14	89	73	73	1,97
22.10.2010	159	195	32	8	40	71	11	71	15	86	69	69	2,22
13.05.2011	160	160	14	16	30	29	32	29	33	62	68	68	2,07
12.08.2011	161	186	23	12	35	49	22	49	26	75	76	76	2,13
7.10.2011	149	76	12	2	14	22	5	22	7	29	33	33	1,83
1.06.2012	164	179	23	6	29	47	13	47	23	70	80	80	2,04
31.08.2012	155	223	40	6	46	77	10	77	17	94	83	83	1,93
26.10.2012	161	188	28	8	36	54	16	54	19	73	79	79	1,93
24.05.2013	161	179	13	21	34	22	32	22	35	57	88	88	1,69
16.08.2013	166	218	30	13	43	61	24	61	28	89	82	82	2,03
18.10.2013	162	165	22	7	30	42	10	43	12	55	80	80	1,95
9.5.2014 *	161	217	21	14	35	37	32	37	36	73	107	107	1,76
5.09.2014	163	247	35	12	47	72	24	74	27	101	97	97	2,11
3.10.2014	155	231	36	6	42	70	12	71	17	88	102	102	1,97
29.05.2015	160	201	20	17	37	36	28	36	35	71	92	92	1,80
28.08.2015	164	261	32	11	43	60	22	62	26	88	123	123	1,94
23.10.2015	162	185	27	6	33	53	11	53	11	64	86	86	1,96
20.05.2016	158	174	13	17	30	23	29	23	33	56	88	88	1,77
19.08.2016	163	224	33	13	46	65	21	65	23	88	90	90	1,97
14.10.2016	156	157	21	9	30	38	16	38	19	57	70	70	1,81
5.05.2017	163	223	13	22	35	21	47	21	66	87	101	101	1,62
SKUPAJ_POMLAD	162	177	15	16	31	28	28	28	36	63	82	82	1,83
SKUPAJ_JESEN	162	177	26	9	34	49	15	49	19	68	74	74	1,90
SKUPAJ	162	177	22	11	33	42	20	42	25	66	77	77	1,87

STRUKTURA OPAŽENIH MEDVEDOV V SPOMLADANSKIH ŠTETJIH 2004–2017

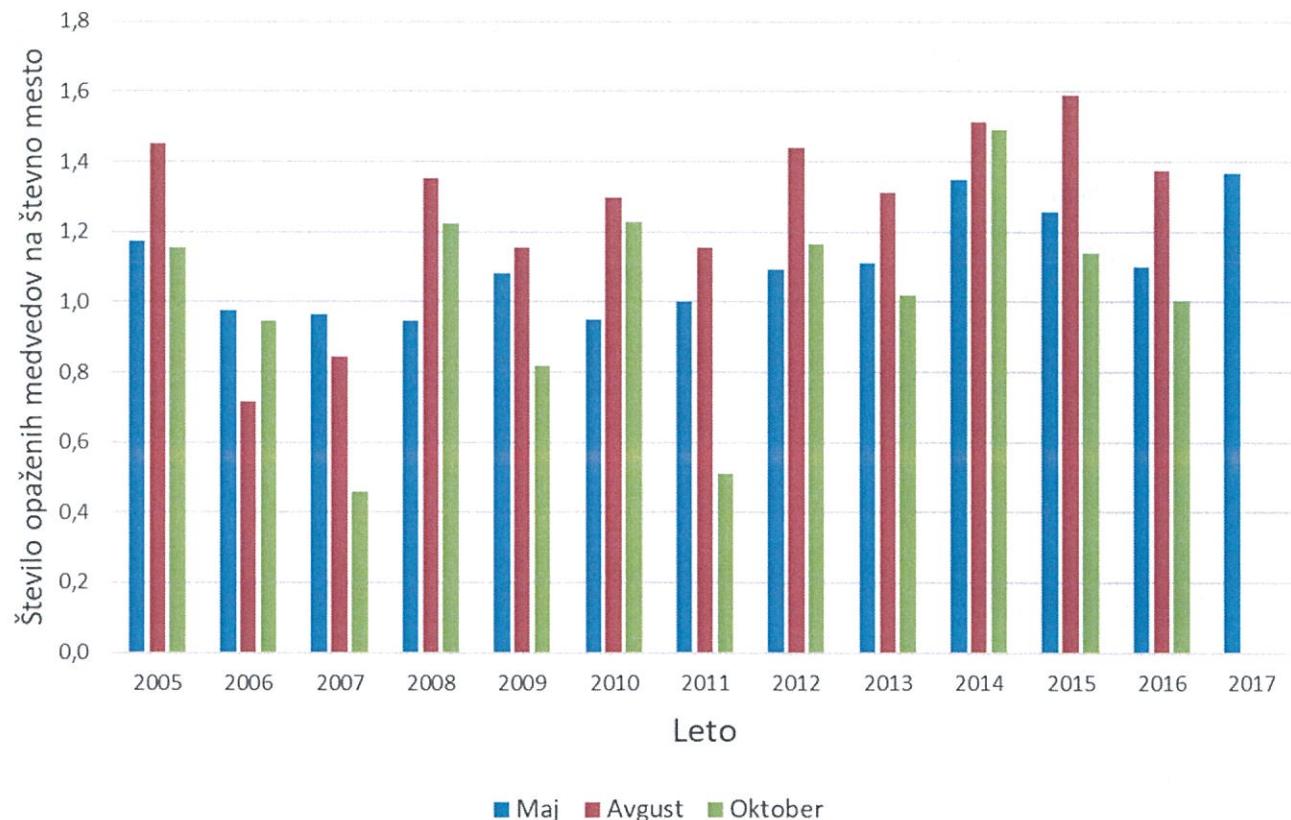

Slika 1: Struktura populacije rjavega medveda po metodi stalnih števnih mest v spomladanskih štetjih od leta 2004 do leta 2017.

STRUKTURA OPAŽENIH MEDVEDOV V JESENSKIH ŠTETJIH 2003–2016

Slika 2: Struktura populacije rjavega medveda po metodi stalnih števnih mest v jesenskih štetijih od leta 2003 do leta 2016.

Slika 3: Povprečno letno število opaženih osebkov rjavega medveda na števno mesto v majskem, avgustovskem in oktobrskem štetju na stalnih števnih mestih v Sloveniji v obdobju med 2005 in majem 2017.

2.1.2 Genetika

Raziskovalci Oddelka za biologijo Biotehniške fakultete (BF) Univerze v Ljubljani (UL) so v okviru projekta "Analiza medvedov odvezetih iz narave in genetsko-molekularne raziskave populacije medveda v Sloveniji" v času od avgusta 2007 do novembra 2008 izvedli zbiranje genetskih vzorcev rjavega medveda po večjem delu območja razširjenosti medveda v Sloveniji. Na podlagi genetske analize so potem ocenili številčnost medvedje populacije v Sloveniji. Srednja vrednost intervalne ocene je 434 živali brez upoštevanja novo poležene kohorte mladičev (95% interval zaupanja ocene je 394-475 osebkov). Podali pa so tudi oceno migrirajočih osebkov med Slovenijo in Hrvaško, kar znaša 47 živali. Rezultati projekta, ki so bili uporabljeni tudi v pričujočem dokumentu, so objavljeni na spletni strani:

<http://www.arso.gov.si/narava/%C5%BEivali/ogro%C5%BEene%20in%20zavarovane/Medvedi07-08.Koncno.Genetika.V.1.1.ENOSTRANSKO.pdf>

Ponovna ocena številčnosti populacije rjavega medveda bo s podobno metodologijo pridobljena v okviru projekta LIFE DINALP BEAR že tekom naslednjega načrtovalskega obdobja, in sicer za celotno območje Hrvaške in Slovenije. Neinvazivno genetsko vzorčenje je v obeh državah potekalo v drugi polovici leta 2015 in se je glede na število zbranih vzorcev izkazalo kot zelo uspešno.

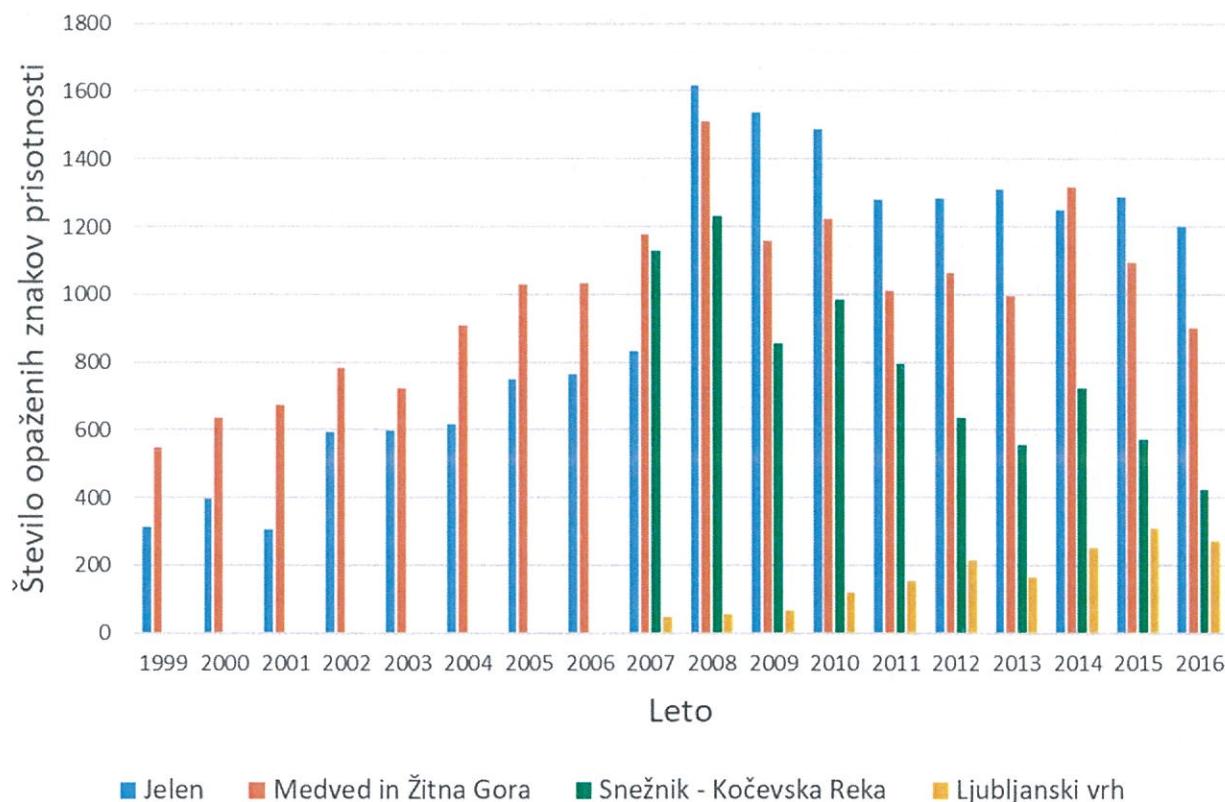
2.1.3 Zbiranje znakov prisotnosti v Lovičkih s posebnim namenom v sestavi ZGS

V LPN Medved in Jelen že od leta 1986 oz. 1991 vodijo podrobnejši, dnevni monitoring rjavega medveda s poklicnim osebjem. Podatki o znakih prisotnosti (najden plen, iztrebki, sledi, znaki na označevalnih drevesih, evidentirani brlogi, opažanja in srečanja...) iz formularjev in dnevnikov dela vnašajo v prostorsko banko podatkov: v oštevilčene kvadrante velikosti 1 x 1 km. Leta 2007 sta se monitoringu pridružila tudi LPN Snežnik-Kočevska Reka in LPN Ljubljanski vrh.

Dinamika števila opaženih znakov prisotnosti od leta 1999 v LPN Medved in LPN Jelen kaže na porast prisotnosti medveda (Pregl. 2, Slika 4) do leta 2008, nato pa trend kaže na rahel upad, dokler ne postane bolj stabilen po letu 2011 (Pregl. 2). V ostalih dveh LPN so podatke zbirali krajše časovno obdobje. V LPN Snežnik-Kočevska Reka je nakazan trend upadanja znakov prisotnosti, večje število opaženih znakov v LPN Ljubljanski vrh v zadnjih letih pa je posledica spremeljanja krmišč s foto-kamerami. V letu 2014 so v obeh kočevskih lovičkih (LPN Medved in LPN Snežnik-Kočevska Reka) zaznali porast števila znakov prisotnosti v primerjavi s prejšnjimi leti, ki pa je nato v letih 2015 in 2016 ponovno upadlo. V LPN Jelen je število opaženih znakov prisotnosti v zadnjih nekaj letih precej stabilno.

Preglednica 2: Število opaženih znakov prisotnosti rjavega medveda na leto v Lovičih s posebnim namenom v obdobju 1999 - 2016 za LPN Jelen in Medved ter v obdobju 2007 - 2016 za LPN Snežnik-Kočevska Reka in Ljubljanski vrh.

Leto / LPN	Jelen	Medved in Žitna Gora	Snežnik - Kočevska Reka	Ljubljanski vrh
1999	313	548		
2000	395	634		
2001	306	674		
2002	594	783		
2003	596	721		
2004	617	907		
2005	749	1031		
2006	763	1032		
2007	832	1179	1129	49
2008	1617	1509	1229	54
2009	1536	1158	856	66
2010	1487	1222	985	119
2011	1279	1010	794	154
2012	1282	1063	636	216
2013	1309	997	554	166
2014	1250	1318	721	252
2015	1288	1094	572	308
2016	1200	901	421	270

Slika 4: Število znakov prisotnosti rjavega medveda na leto v štirih Loviščih s posebnim namenom v Sloveniji.

2.2 Trend odvzema rjavega medveda

Poseg v populacijo rjavega medveda za načrtovalsko obdobje 2016/17 omogoča predpis »*Odllok o ukrepu odvzema osebkov vrst rjavega medveda (Ursus arctos) in volka (Canis lupus) iz narave za leto 2017*« (Uradni list RS, št. [3/17](#))», ki ga je izdala Vlada RS in je pričel veljati 21.1.2017. Do 5. maja 2017 je bil načrtovan odvzem medvedov (93 osebkov z odstrelom, 20 osebkov izgube) izpolnjen 78-odstotno za odstrel in 35-odstotno za izgube (Pregl. 3).

V času veljavnosti pravilnika in določenih lovnih dob je bilo torej v načrtovalskem obdobju 2016/17 do 5. maja 2017 iz narave odvzetih 80 medvedov, in sicer 69 (86%) v osrednjem območju medveda v Sloveniji, 3 (4%) v prehodnem, 7 (9%) v robnem in 1 (1%) izven območja medveda.

90% odvzema je bilo realiziranega v okviru načrtovanega, »rednega« odstrela, 1 % je bilo »izrednega« odstrela, 6% je bilo povoza, 3% pa predstavljata dve živali, od katerih je en mladič umrl zaradi infanticida, en starejši samec pa je bil ustreljen v samoobrambi na skupnem lovnu (Pregl. 3). Od petih osebkov, ki so bili povoženi, je štiri povožil vlak, enega pa osebni avtomobil na avtocesti.

V odvzemu prevladujejo medvedi telesne mase do 100 kg (64%), 21% odvzema predstavljajo medvedi, težki od 100 do 150 kg, nad 150 kg pa 15% (Pregl. 4). Odvzetih je bilo več samcev kot samic (65% samcev v odvzemu in 35% samic).

Preglednica 3: Odvzem medvedov v Sloveniji v obdobju od 1. 10. 2016 do 5. 5. 2017 po lovsko upravljavskih območjih (LUO) in vzrokih odvzema.

LUO	Redni odstrel	Izredni odstrel	Povoz	Drugo	Skupaj
Kočevsko - Belokranjsko	31	1		1	33
Notranjsko	28		4		32
Novomeško	3			1	4
Posavsko	1				1
Primorsko	2				2
Triglavsko	1				1
Zahodno visoko Kraško	4				4
Zasavsko	2		1		3
Skupaj	72	1	5	2	80 ✓

Preglednica 4: Odvzem medvedov v Sloveniji v obdobju od 1. 10. 2016 do 5. 5. 2017 po lovsko upravljavskih območjih, spolu in masnih kategorijah.

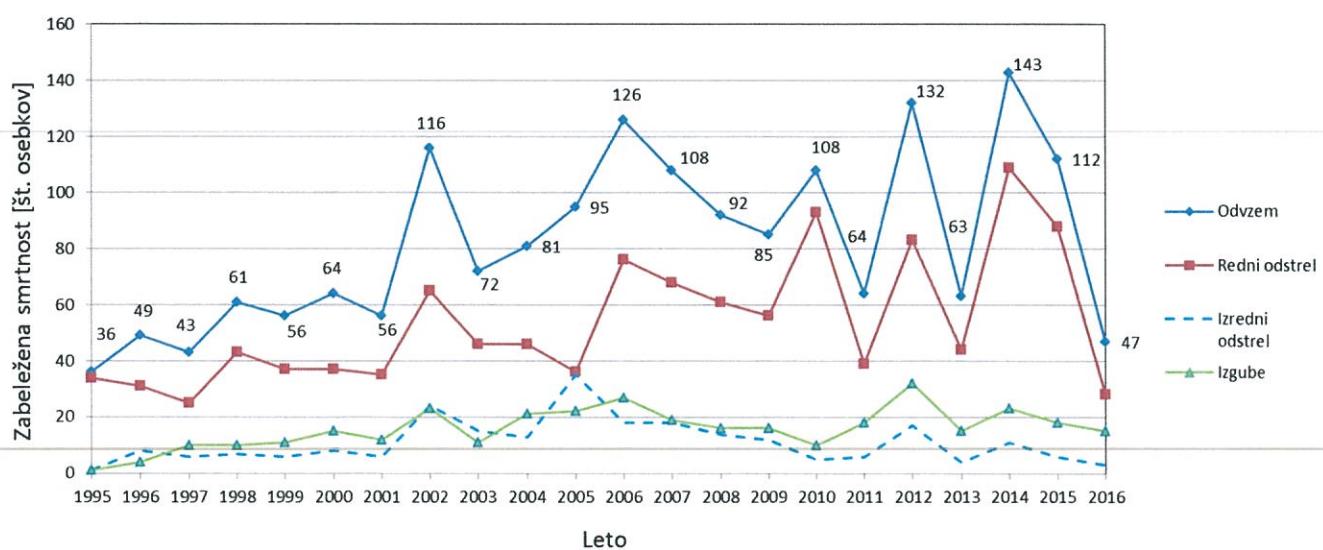
LUO	samci	samice	< 100 kg	100-150 kg	> 150 kg	skupaj
Kočevsko - belokranjsko	17	16	23	7	3	33
Notranjsko	25	7	21	7	4	32
Novomeško	2	2	3		1	4
Posavsko		1	1			1
Primorsko	2		1		1	2
Triglavsko	1				1	1
Zahodno visoko kraško	4			3	1	4
Zasavsko	1	2	2		1	3
Skupaj	52	28	51	17	12	80
Deleži [%]	65	35	64	21	15	100

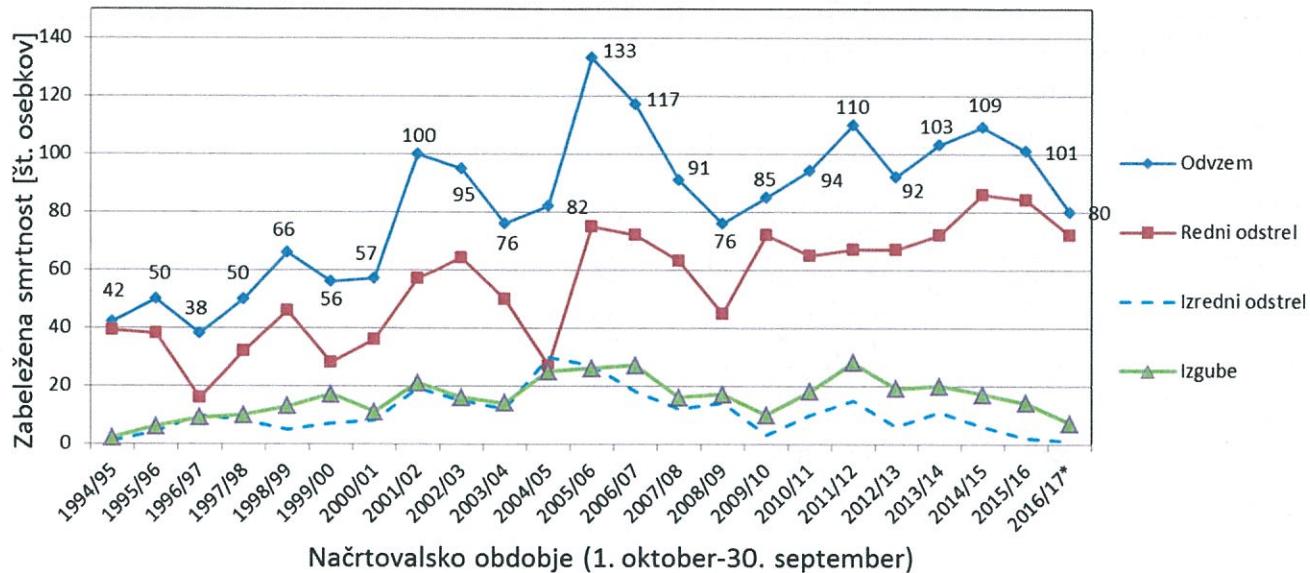
Preglednica 5: Odvzem medvedov iz narave v Sloveniji od leta 1995 do leta 2016 po spolu in telesni masi.

Št. odvzetih medvedov	PO SPOLU			PO TELESNI MASI				SKUPAJ
	Leto	samci	samice	nezn.*	do 100 kg	101-150 kg	> 150 kg	
1995	23	12	1		17	12	6	36
1996	31	17	1		29	15	5	- 49
1997	23	20	-		28	13	2	- 43
1998	38	20	3		32	20	8	1 61
1999	36	19	1		37	7	11	1 56
2000	38	25	-		41	16	6	- 63
2001	34	20	2		33	14	7	2 56
2002	73	42	1		86	20	9	1 116
2003	45	26	1		53	13	6	- 72
2004	49	29	2		52	17	9	2 80
2005	50	45	-		69	22	4	- 95
2006	64	60	2		81	32	13	- 126
2007	59	48	1		72	21	15	- 108
2008	51	38	3		65	21	5	1 92
2009	54	29	2		55	19	10	1 85
2010	60	48	-		76	24	8	- 108
2011	31	29	4		44	13	7	0 64
2012	75	54	3		98	21	10	3 132
2013	29	29	5		44	7	7	5 63
2014	71	71	1		99	24	18	2 143
2015	67	45	-		79	22	11	- 112
2016	29	16	2		37	5	5	- 47
Skupaj 1995-2016	1030	742	35		1227	378	182	20 1807
Razmerje (%)	57,0	41,1	1,9		67,9	20,9	10,1	1,1 100

* kategoriji neznano pri spolu in telesni masi sta posledica neugotovljivost spola pri nekaterih izgubah oz. nepopolno vodenih evidenc pri upravljevcih lovišč

Slika 5: Trend odvzema rjavega medveda po vzrokih smrtnosti v obdobju 1995 – 2016 (po koledarskih letih).

Slika 6: Trend odvzema rjavega medveda v Sloveniji po vzrokih smrtnosti v obdobju 1. 10. 1994–5. 5. 2017 (po načrtovalskih obdobjih; *podatki za zadnje načrtovalsko obdobje samo do 5.5.2017).

Glede medveda je ZGS v letu 2016 izdal 7 strokovnih mnenj, in sicer od tega 6 mnenj za izredni odstrel posameznih, konfliktnih osebkov in eno mnenje za vznemirjanje in začasen ulov 16-ih živih osebkov za znanstveno-raziskovalne namene. Od šestih strokovnih mnenj za izredni odstrel problematičnih medvedov so bila izdelana 3 mnenja na OE Kočevje, po eno pa na OE Kranj, OE Brežice in OE Novo mesto. Po izdanih dovoljenjih s strani ARSO je bil izločen 1 medved (na OE Kočevje), nerealiziranih pa je bilo 5 dovoljenj.

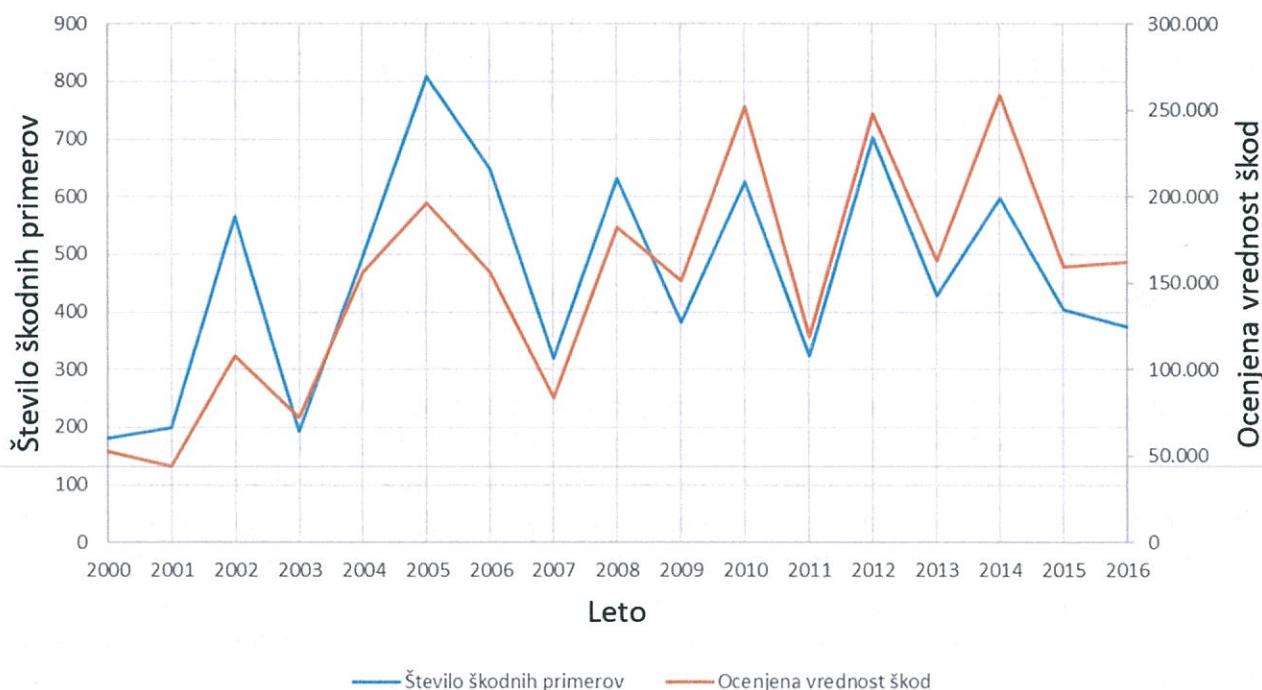
2.3 Škoda, ki jo je povzročil rjavi medved na človekovem premoženju

Po letu 2006 je značilno dvoletno nihanje števila prijavljenih škodnih primerov po medvedu, in sicer je vsako drugo leto to število okoli približno 600 – 650 škodnih primerov, v vmesnih letih pa pade za okoli polovico (Pegl. 6, Slika 7). Razlog je predvsem v gozdnem obrodu, ki je naravna hrana medveda. V letih s slabim obrodom ali izostankom obroda plodonosnega drevja se zaradi iskanja hrane poveča konfliktnost medveda s človekom zaradi hranjenja z antropogenimi viri hrane (na obdelovalnih površinah, kot so polja, vrtovi, sadovnjaki). V letu 2014 je bil gozdnji obrod revnejši in tudi število škodnih dogodkov glede na leto 2013 se je nekoliko povečalo, znova pa je upadlo v letu 2015. Leta 2016 je bilo nato prijavljenih še manj škodnih primerov. Gozdnji obrod v letu 2016 se je lokalno zelo spremenjal; v splošnem je bil obrod kostanja in hrasta slab, obrod bukve pa je bil v povprečju dober. Preprečevanje škodnih primerov v sklopu projekta LIFE DINALP BEAR je opisano v nadaljevanju in v poglavju 2.7.

Preglednica 6: Škodni primeri in ocenjena odškodnina po rjavem medvedu v obdobju 2000-2016.

Leto	Število škodnih primerov	Ocenjena škoda v EUR	EUR/šk. primer
2000	180	52.684,51	293
2001	198	44.298,16	224
2002	565	107.901,72	191
2003	192	72.202,48	376
2004	497	156.201,40	314
2005	809	196.306,46	243
2006	647	156.287,07	242
2007	320	82.636,59	258
2008	632	181.056,56	286
2009	382	149.316,76	391
2010	626	248.307,68	397
2011	319	117.993,74	370
2012	702	247.926,24	353
2013	431	163.000,32	378
2014	597	258.844,75	434
2015	404	159.807,31	396
2016	375	161.839,20	432

Slika 7: Število škodnih primerov in skupna ocenjena vrednost škod (v EUR) po medvedu v obdobju 2000-2016.

Preglednica 7: Število škodnih primerov po rjavem medvedu in skupna ocenjena vrednost škode v letu 2016 po Lovsko upravljavskih območjih.

LUO	Število škodnih primerov	Ocenjena škoda [EUR]
GORENJSKO	30	17214,41
KAMNIŠKO - SAVINJSKO	4	1270,00
KOČEVSKO - BELOKRAŃJSKO	109	36826,19
NOTRANJSKO	72	28353,30
NOVOMEŠKO	14	2962,56
POSAVSKO	2	185,33
PRIMORSKO	56	32225,63
TRIGLAVSKO	13	8932,43
ZAHODNO VISOKO KRAŠKO	30	15772,18
ZASAVSKO	45	18097,17
Skupaj	375	161839,20

Sistem spremiljanja škode in izplačevanja odškodnin se je v obdobju po letu 1994, ko je Republika Slovenija pričela s tem segmentom dela, spremenjal. Poleg tega oškodovanci v prvih letih še niso bili celovito obveščeni o možnosti denarnega nadomestila. O enotnem sistemu in ceniku, primerljivim s cenami na trgu, lahko govorimo šele po letu 2005. Določene spremembe je prineslo tudi sprejetje podzakonskega predpisa o minimalnih zaščitnih ukrepih. Zato je pri interpretaciji trenda podatkov o škodnih primerih in višini izplačanih odškodnin potrebna previdnost, saj naraščanje oziroma padanje obeh kazalcev ni nujno neposredno povezano s številčnostjo populacije rjavega medveda. So pa točkovni podatki o škodnih primerih v daljšem časovnem obdobju dober pokazatelj prostorske dinamike razširjenosti populacije rjavega medveda v Sloveniji.

Po trenutno veljavni strategiji iz leta 2002 »Strategija upravljanja z rjavim medvedom v Sloveniji« so v Sloveniji določeni različni tipi medvedovega »živiljenjskega območja«, in sicer osrednje, robno in prehodno živiljenjsko območje (Priloga 3). V letu 2016 je bilo največ škod po medvedu zabeleženih v njegovem osrednjem živiljenjskem območju (47% vseh škod), v robnem smo zabeležili 23% vseh škod in v prehodnem 13%. 17% škod se je zgodilo izven medvedovega živiljenjskega območja po trenutno veljavni Strategiji. Tudi s tem razlogom menimo, da bo revidirana strategija, ki jo bomo pripravili v sklopu projekta LIFE DINALP BEAR, dobrodošla dopolnitev informacij o aktualnem stanju populacije medveda v Sloveniji.

V letu 2016 so bili zabeleženi trije napadi medveda na človeka, 2 na lovca in eden na lovskega čuvaja.

Vložki RS v preventivo pred nastalimi škodami od rjavega medveda

Od leta 2016 so na območnih enotah ZGS na voljo t.i. interventni kompleti za varovanje premoženja pred škodo, ki jo povzročajo velike zveri. Interventni kompleti so namenjeni hitremu posredovanju v primeru, ko se škoda na človekovem premoženju v kratkem časovnem obdobju večkrat pojavi. Z interventnim kompletom, ki ga sestavljajo visoke elektromreže, preprečimo ponoven nastanek škode v času, ko je ta zelo verjeten, hkrati pa lahko v času uporabe interventnega kompleta poiščemo dolgoročne rešitve za zaščito premoženja.

V letu 2015 je Ministrstvo za okolje in prostor preko Agencije RS za okolje rejcem drobnice omogočilo 80% sofinanciranje izvedbe ukrepa za preprečevanje nadaljnje škode, ki so jo povzročile velike zveri. Natančneje gre za sofinanciranje opreme za varovanje rejnih živali pred velikimi zvermi s pomočjo visokih elektromrež. V letu 2016 je Agencija nadaljevala s sofinanciranjem ukrepov, upravičenost do sofinanciranja pa se je razširila tudi na področje preprečevanja ponovnega nastanka škode na čebelnjakih, sadovnjakih in drugih tipih premoženja. Poleg aktivne promocije omenjenega ukrepa med oškodovanci, Zavod za gozdove izvaja tudi nadzor nad izvajanjem ukrepov. Vsako leto pooblaščenci ZGS pri prejemnikih sofinanciranja izvedejo vsaj dve kontroli pravilne uporabe in vzdrževanja opreme. Na ta način poskušamo zagotoviti, da je uporabljeno varovanje čim bolj učinkovito.

Preglednica 8: Nakup in postavitev zaščitnih ograj proti škodnim primerov po velikih zvereh na ZGS v okviru proračunske postavke 6328 – vlaganje v življenjsko okolje prostoživečih živali v zasebnih gozdovih, kasneje v okviru LIFE projektov.

Leto	Št. dodeljenih kompletov ograj	Tip ograje premična/stacionarna	OE ZGS
2006	4	3/1	Kočevje, Sežana in Tolmin
2007	3	2/1	Postojna in Tolmin
2008	12	3/9	Kočevje, Postojna in Tolmin
2009	5	4/1	Postojna, Sežana in Tolmin
2010	1	1/0	Ljubljana
2011*	2	2/0	Postojna in Sežana
2012*	7	5/2	Kočevje, Postojna, Sežana in Tolmin
2013	/	/	/
2014	/	/	/
2015**	17	12/5	Kočevje, Postojna, Sežana, Ljubljana, Tolmin
2016**	18	12/6	Kočevje, Postojna, Sežana, Ljubljana, Tolmin, Brežice

* Dodeljene električne ograje so bile prvenstveno namenjene zaščiti pred napadi volkov.

** Ograje so bile razdeljene v okviru projekta LIFE DINALP BEAR

2.4 Delo intervencijske skupine za rjavega medveda

V letu 2014 je Minister, pristojen za okolje, izdal Sklep o ustanovitvi in delovanju skupine za hitro ukrepanje v primeru ogrožanja življenja ljudi in premoženja po velikih zvereh, št. 35605-39/2009-MOP/9 (kasneje dopolnjevan s spremembami sklepov), ki opredeljuje delo intervencijske skupine. Intervencijska skupina se v primerih konfliktov z velikimi zveri odziva na številko Operativno komunikacijskega centra (112) ali številko Policije (113), pogosto pa tudi na podlagi neposrednih klicev občanov ali pristojnih državnih organov.

Intervencijska skupina pri svojem delu v okviru zakonskih in strokovnih pooblastil uporablja kot metode neposrednega reševanja težav z medvedi odlov živih živali, plašenje s tehničnimi sredstvi in gumijastimi izstrelki ter usmrtitev živali s strelnim orožjem. Skupina lahko prizadetim, skladno z možnostmi, nudi tudi kemične repelente in tehnično zaščito za odvračanje medvedov, poleg tega pa opravlja številne razgovore z občani ter jih pomirja že s prihodi na kraj dogodka. Večino situacij je namreč rešila s pogovori z občani

in pristojnimi službami, v nekaj primerih je sodelovala z upravljavci lovišč pri odstrelu konfliktnih osebkov oz. so vodje Odsekov za gozdne živali in lovstvo na območnih enotah ZGS podali predloge za izjemni odvzem z odstrelom, katerega izvedbo se praviloma v celoti prepusti krajevno pristojnemu upravljavcu lovišča.

Intervencijska skupina se je v letu 2016 odzvala na 214 klicev prebivalcev Slovenije, ki so prosili za posredovanje ob težavah s prisotnostjo rjavega medveda.

Preglednica 9: Število klicev zaradi konfliktov z medvedi po regijah v obdobju 2006 – 2016.

Klicani	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Koordinator	39	19	33	16	21	14	32	11	25	0	23
Kočevsko-dolenjska regija	41	71	84	81	57	44	75	98	175	161	130
Primorsko-notranjska regija	87	105	208	130	123	74	112	80	130	100	61
Regija SZ od avtoceste LJ - N.Gorica	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0
SKUPAJ	167	195	327	227	201	132	219	189	330	261	214

Nabранe izkušnje intervencijske skupine nakazujejo, da je oblika neposrednega odvračanja medvedov (predvsem odlov in preselitev na drugo mesto v naravi) v Sloveniji manj uporabna, kot je to v državah z velikim ozemljem, primernim za bivanje medvedov. Večina preseljenih medvedov se je v kratkem roku vrnila na samo mesto nastanka konflikta, drugi pa so se še naprej zadrževali v neposredni bližini naselij ter obdržali vzorec »konfliktnega« obnašanja, ki je bil tudi vzrok samega odlova in preselitve. Učinek terensko zelo zapletenih in finančno dragih operacij je torej relativno majhen, verjetno pa so kljub temu takšne aktivnosti v javnosti zaželene, zato jih bo intervencijska skupina skladno s terenskimi okoliščinami in izkušnjami stroke izvajala tudi v bodoče.

2.5 Preučevanje dejavnikov habituacije rjavega medveda na človeka, preprečevanje le-te in zmanjševanje konfliktov med medvedom in človekom v okviru projekta »LIFE DINALP BEAR«

Preučevanje dejavnikov habituacije medveda na človeka je ključno tako za razumevanje prostorskega in časovnega pojavljanja konfliktnih situacij kot za izvajanje ukrepov, ki bi neželeno vedenje medvedov omilili in preprečili. Izdelanih je bilo že več poročil na podlagi analiz konfliktnih situacij in napisanih več smernic ter člankov (viri 17, 18, 26 in 32), skupni zaključki pa opozarjajo tudi na neustrezno človekovo vedenje na območju medveda, saj so prav antropogeni viri hrane najpogosteješi vzrok za približevanje medvedov človekovim bivališčem. V Sloveniji skoraj vsa območja aktivnosti medvedov vključujejo tudi bližino vasi in naselij, kar nas opozarja na dejstvo, da v Sloveniji nimamo dovolj velikih gozdnih kompleksov, kjer bi medvedi lahko živeli ločeno od ljudi. Medvedi se v splošnem izogibajo bližini človekovih naselij, vendar jih ljudje s prosto dostopnimi zavrženimi viri hrane, kot npr. nepravilnim odlaganjem organske hrane ter odpadkov nehote privabljamo v svojo bližino. Prost dostop do takih organskih virov hrane povzroči vračanje medveda na vedno na isto mesto, s čimer torej prav mi pogojujemo navajanje na človekovo prisotnost oziroma izgubo strahu pred njim. Zaključki analiz navajajo,

da bo odstrel medvedov v naši populaciji tudi v prihodnje pomemben upravljavski ukrep, vendar pa je treba hkrati izvajati tudi druge upravljaške ukrepe, ki zmanjšajo pogostost zahajanja medvedov v vasi in naselja, predvsem s preprečitvijo dostopa do odvržene hrane.

Julija 2014 smo pričeli izvajati mednarodni LIFE+ projekt z naslovom »*Celovito upravljanje in varstvo rjavega medveda Severnih Dinarih in Alpah*« (akronim: LIFE DINALP BEAR)», ki bo trajal do sredine leta 2019. V projektu sodeluje 9 projektnih partnerjev iz Slovenije, Hrvaške, Italije in Avstrije. Med glavnimi cilji projekta je iskanje rešitev za zmanjševanje števila konfliktov med ljudmi in medvedi ter spodbujanje sobivanja z medvedi. V okviru projekta tako rešujemo problematiko preprečevanja dostopa medvedov do hrane antropogenega izvora (izdelava in postavitev medovarnih zabojsnikov za smeti in medovarnih kompostnikov). Nekaterim rejcem pašnih živali in čebelarjem smo donirali električne pastirje. Med zainteresirane rejce razdeljujemo mladiče pastirskih psov ter vzpostavljamo delovne linije pastirskih psov. Poskušamo zmanjšati smrtnost medvedov v prometu s postavitvijo elektroograj ob avtocestah in odvračalnih ter opozorilnih sistemov na mestih najpogostejših prehajanj medvedov čez ceste in železnico. V času celotnega trajanja projekta širšo javnost, predvsem pa ključne interesne skupine, kot so rejci pašnih živali, čebelarji in lovci, osveščamo in izobražujemo o možnostih reševanja konfliktov z medvedi in preprečevanja le-teh.

2.6 Upravljanje z rjavim medvedom v sosednjih državah

Pomemben cilj projekta LIFE DINALP BEAR je prehod upravljanja populacije rjavega medveda v Sloveniji na upravljanje v sklopu širše, populacijske ravni. V okviru tega cilja je naš namen vzpostaviti celovit in poenoten monitoring populacije rjavega medveda v Severnih Dinarih in Alpah, kar pomeni tesno sodelovanje z Avstrijo, Italijo in Hrvaško. Izdelali bomo tudi smernice, ki bodo urejale upravljanje rjavega medveda na ravni populacije in ukrepanje v primeru pojava konfliktov.

Upravljanje z rjavim medvedom v Italiji in Avstriji

Slovenija s svojim ozemljem predstavlja SZ rob Dinarskega gorstva, hkrati pa tudi SZ robni del »Dinarske« populacije rjavega medveda. Italija in Avstrija trenutno nimata viabilnih populacij rjavega medveda. V osrednji Avstriji je medved pred nekaj leti popolnoma izginil, v obmejnem območju s Slovenijo (dežela Koroška) in Italijo (dežela Tirolska) se pojavljajo zgolj posamezni osebki. V severni Italiji v Dolomitih v provinci Trento je prisotna majhna izolirana populacija s ca. 50-60 osebkami, ki ima zelo omejene stike z dinarsko populacijo (ti stiki so bili sicer genetsko dokazani). Posamezni medvedi živijo tudi ob italijansko-slovenski meji, na območju province Furlanija-Julijnska krajina. Občasno torej v obe državi prihajajo posamezni osebki rjavega medveda iz Slovenije, ki pa so skoraj izključno moškega spola. V obeh omenjenih državah je lov medveda prepovedan, dovoljene so le posamezne izjeme v primeru ogrožanja varnosti ljudi in premoženja.

Upravljanje z rjavim medvedom na Hrvaškem

Dogajanje v zvezi z upravljanjem medveda v R Hrvaški, s katero si delimo del dinarske populacije rjavega medveda (in ostalih dveh velikih zveri, volka in risa), lahko pomembno vpliva tudi na upravljanje z medvedom v Sloveniji. V smislu evropskih smernic za čezmejno upravljanje z velikimi zvermi je smiselno in potrebno upoštevati tudi dogajanja z druge strani državne meje. Z znanstveno-raziskovalnim delom je dokazano, da del medvedov iz slovenskega in hrvaškega dela populacije redno prehaja državno mejo in si torej medvede med seboj »delimo«. V nadaljevanju navajamo nekaj ključnih podatkov v zvezi z rjavim

medvedom na Hrvaškem (vir: Akcijski plan gospodarenja smeđim medvjedom u Republici Hrvatskoj u 2017. godini;

<http://www.mps.hr/UserDocsImages/LOVSTVO/sme%C4%91i%20medo%202017/Akcijski%20plan%20gospodarenja%20sme%C4%91im%20medvjedom%20u%202017.%20godini.pdf>.

- Populacija rjavega medveda je na Hrvaškem ocenjena na okoli 1000 osebkov, pri čemer so za oceno velikosti populacije uporabili naslednje kazalnike: analiza odvzema, evidentiranje škodnih dogodkov, štetje na krmiščih, DNK metoda, radiotelemetrični podatki in drugo. Kljub temu številčnost hrvaškega dela dinarske populacije rjavega medveda do sedaj še ni bila opravljena celostno in na enoten način s pomočjo genetske analize sistematično zbranih vzorcev (rezultati genetske analize, izvedene v okviru LIFE DINALP BEAR projekta, bodo znani ob koncu leta 2017), zato je potrebna previdnost pri zgoraj navedeni oceni številčnosti.
- V populaciji znatno prevladujejo samice, kar izvira predvsem iz načina lova na to živalsko vrsto na Hrvaškem. Z vstopom v EU je postal zavarovana vrsta.
- V populaciji se načrtuje odvzem, posebej kvota za odstrel in posebej za izgube.

Preglednica 10: Skupna smrtnost rjavega medveda na Hrvaškem v obdobju 2005-2016.

Leto	Odstrel (N%)				Izgube		Odvzem medveda (Skupaj odstrel in izgube)	
	Plan		Realizacija		Skupaj realizacija odstrela	Plan		
	Redni	Dodatno	Redni	Dodatno				
2005	80		31		31 (39 %)	20	21 (105 %)	52 (52 %)
2006	70		49		49 (70 %)	30	36 (120 %)	85 (85 %)
2007	70		50		50 (71 %)	30	8 (27 %)	58 (58 %)
2008	70	18	53	11	64 (91 %)	30	47 (156 %)	111 (111 %)
2009	94	16	77	9	86 (86 %)	40	24 (60 %)	110 (79 %)
2010	98	28	77	9	86 (86 %)	40	33 (82 %)	119 (85 %)
2011	100	36			70 (70 %)	40	14 (35 %)	84 (60 %)
2012	100	68			117 (117 %)	40	31 (77,5 %)	148 (112 %)
2013	120	45			100 (83 %)	30	17 (57 %)	117 (78 %)
2014	120	50			117 (98 %)	30	24 (80 %)	141 (94 %)
2015	120	58			119 (99 %)	30	25 (83 %)	144 (96 %)
2016	120	65			120 (100%)	30	16 (53%)	136 (91%)
Skupaj	1162	384			1009 (87%)	390	296 76%)	1305 (84%)

- Za leto 2017 je načrtovan odvzem do 150 medvedov, in sicer 120 kot redni odstrel, največ 10 kot interventni odstrel ali dodatni redni odstrel ter 20 za izgube. V primeru manjših izgub od načrtovane se del kvote za izgube lahko prenese v del kvote za odstrel. Lov se lahko izvaja v obdobju koledarskega leta od 16. 2. do 15. 5. in od 16. 9. do 15. 12.
- Krmljenje medveda je dovoljeno od 1. januarja do 30. aprila in od 1. septembra do 15. decembra, a z določenimi omejitvami (npr. prepoved krmljenja z mrhovino domačih prežvekovalcev). Krmljenje medvedov je dovoljeno le v loviščih, katerih upravljavci imajo za dotično leto odobren odstrel. Vsa takšna krmišča morajo upravljavci prijaviti. Posebej je prepovedano vsako hranjenje medveda v območjih, kjer je ta živalska vrsta nezaželena (priobalni pas na kontinentu od Bakra do Maslenice in otok Krk).

2.7 Utemeljitev predloga posega v populacijo rjavega medveda z odstrelom za obdobje 1. 10. 2017 – 30. 9. 2018

ZGS je pripravil Strokovno mnenje na podlagi četrtega odstavka 8. člena Uredbe. Za obdobje 1. 10. 2017 – 30. 9. 2018 predlagamo poseganje v populacijo rjavega medveda z odstrelom na podlagi 7. alineje prvega odstavka 7. člena Uredbe zaradi selektivnega in omejenega odvzema živali iz narave pod strogo nadzoranimi pogoji in v omejenem številu.

2.7.1 Utemeljitev pogojev za uporabo izjeme (test 1)

Življenjsko območje rjavega medveda v Sloveniji je mozaik prepletanja naravnega okolja v obliki gozdov in človekove obdelane kulturne krajine, kar vodi v neposredne in posredne konflikte med človekom in medvedom. Za dolgoročno ohranitev te vrste pri nas je zato nujno upoštevanje družbene nosilne zmogljivosti. Iz tega razloga je **selektiven in omejen odvzem živali iz narave pod strogo nadzoranimi pogoji in v omejenem številu** nujen za zagotavljanje ustrezne družbene sprejemljivosti. V primeru nižjega odvzema iz populacije kot znaša prirastek, bi prišlo do njenega povečevanja in posledično povečevanja gostot, kar bi vplivalo na stopnjevanje konfliktov s človekom. Nerazrešeni konflikti lahko vodijo v neželene in za populacijo škodljive posledice, kot je lahko na primer nelegalno poseganje v populacijo (primera sta Avstrija in Francija), kar je zelo zahtevno preprečevati.

V poglavju 2.3 Škoda, ki jo je povzročil rjavi medved na človekovem premoženju smo prikazali podatke o škodnih dogodkih. Na podlagi ocene škod, njihove prostorske razporeditve ter vrste in višine škode, ocenjujemo, da gre za gospodarsko pomembno škodo, predvsem s stališča posameznega oškodovanca, kateremu lahko nastala škoda pomeni bistveno znižanje socialne varnosti, oz. onemogočanje izvajanja temeljne ali dopolnilne gospodarske dejavnosti. S tega vidika se nam zdi smiselno v odstrel vključevati take osebke medvedov, ki škodo dejansko povzročajo, ter tudi tako prispevati k ohranjanju strpnosti ljudi do prisotnosti medvedov.

V poglavju 2.4 Delo intervencijske skupine za velike zveri so prikazani zabeleženi primeri konfliktov med ljudmi in medvedi. ZGS se je v preteklih letih pri delu intervencijske skupine soočil z veliko raznovrstnostjo izraženih stisk ljudi, pri katerih so bila nekatera tudi lažje narave in bi jih težko označili za neposredno grožnjo s strani medveda. Po drugi strani pa je bila stiska in težave nekaterih drugih državljanov Republike Slovenije, ki so se obrnili po pomoč na intervencijsko skupino, takšna, da je bilo treba uporabiti različne ukrepe, kot ekstremnega tudi najmanj zaželenega –odstrel konfliktnih živali. Delo intervencijske skupine v vseh letih od ustanovitve ne pojenja, številni kazalci govorijo celo o nasprotnem; delo je čedalje bolj zahtevno, prav tako posamezni konkretni primeri. Zato menimo, da lahko priponorememo k zmanjševanju konfliktov z medvedi tudi z odstrelom problematičnih medvedov zaradi zagotavljanja zdravja in varnosti ljudi.

Nadzorovane pogoje izvajanja selektivnega in omejenega odvzema še posebej pozorno načrtujemo tudi iz zgoraj navedenih vzrokov, zato poleg natančno načrtovane masne kategorije (kar vpliva na starostno in spolno strukturo odstrela), predlagamo dodatne pogoje pri razdelitvi načrtovanega odstrela med LUO: določeno število medvedov bomo vnaprej izvzeli iz kvote ter jih dodelili šele na koncu načrtovalskega obdobja, in sicer samo v primeru da ne bodo že prej odstreljeni iz naslova konfliktnosti zaradi zagotavljanja strpnosti ljudi do medvedov. Prednostni odstrel problematičnih in habituiranih medvedov bo vsekakor prispeval k zmanjševanju konfliktnosti te vrste.

Na podlagi podatkov monitoringa zato tudi menimo, da je predvsem v primeru pojavljanja večjih konfliktov treba načrtovati odstrel omejenega števila medvedov tudi v t.i. »območju izjemne prisotnosti« in t.i. »prehodnem območju« rjavega medveda v Sloveniji, v kolikor to dopuščajo predpisi in strateški dokumenti.

Ocenujemo, da je v Sloveniji zaradi družbene sprejemljivosti vrste potrebno uravnavanje populacije rjavega medveda z odstrelom. To bo skladno s *Strategijo upravljanja z rjavim medvedov v Sloveniji*, ki jo potrdila Vlada RS, pomagalo zagotoviti dolgoročno ohranitev ugodnega stanja rjavega medveda v Sloveniji in vzdrževanje pripravljenosti ljudi na sobivanje z medvedom.

2.7.2 Preverjanje drugih zadovoljivih možnosti (test 2)

Odstrel ni edini ukrep za doseganje teh ciljev, zato je treba izvajati tudi druge ukrepe za zmanjševanje konfliktov med človekom in medvedom. V letu 2015 smo pričeli izvajati nekatere ukrepe, ki bodo dolgoročno pripomogli k lažjemu sobivanju med človekom in medvedom. Prvi sklop ukrepov se izvaja preko kmetijsko okoljskih podnebnih plačil (KOPOP), drugi del pa predvsem kot primere dobrih praks izvajamo v okviru LIFE DINALP BEAR projekta.

2.7.2.1 Ukrepi za preprečitve resne škode, zlasti na posevkih, živini, gozdovih, ribiških območjih in vodi ter drugem premoženju.

Poleg ukrepov iz preteklih let so bile pozitiven premik tudi v letu 2015 uvedene subvencije v okviru KOPOP ukrepov za dodatno delo, ki ga imajo rejci s ščitenjem svojih čred na območju prisotnosti velikih zveri. Subvencija je bila uvedena za 2 ukrepa: varovanje čred z nočno ogrado z visokimi električnimi mrežami in varovanje čred s pomočjo pastirskih psov. Menimo, da lahko tovrstni ukrepi predvsem na dolgi rok bistveno olajšajo sobivanje z velikimi zvermi.

Drug pomemben prispevek k preprečevanju nastajanja škod je izvajanje zaščitnih ukrepov za preprečevanje škod po medvedu v okviru projekta LIFE DINALP BEAR. Zainteresiranim rejcem drobnice, čebelarjem in ostalim, ki jim medved povzroča materialno škodo, smo v letih od 2015 do 2017 razdelili opremo za zaščito premoženja. Ključen del projektnih akcij je namenjen tudi aktivnemu delu s prejemniki zaščitnih sredstev, saj se je v preteklosti izkazalo, da je ravno svetovanje in nadzor nad ustrezno uporabo zaščitnih sredstev ključno za njihovo učinkovitost. Elektroograje morajo biti namreč ustrezno vzdrževane, hkrati morajo biti v elektrograjah vedno (24 ur na dan) prisotni pulzi električnega toka ustrezne jakosti. Poleg tega smo v letu 2016 vzpostavili tudi štiri delovne linije pastirskih psov, v letu 2017 pa je bilo do zdaj novim lastnikom (zainteresiranim rejcem) razdeljenih že osem mladičev pastirskih psov. Oškodovanci imajo možnost prejeti tudi sredstva za sofinanciranje zaščitnih sredstev s strani ARSO (80 % sofinanciranje).

Od leta 2015 do začetka maja 2017 je bilo v sklopu projekta LIFE DINALP BEAR razdeljenih čebelarjem, rejcem in drugim upravičencem za 38.960 € zaščitnih sredstev, na OE ZGS pa so dostopni tudi štirje intervenci kompleti zaščitnih mrež v vrednosti 6.260 €. V istem obdobju je ARSO upravičencem sofinanciral nakup elektromrež v vrednosti 17.300 €.

2.7.2.2 *Ukrepi za zagotavljanje zdravja in varnosti ljudi, vključno z zračno varnostjo, ali zaradi drugih nujnih razlogov prevladovanja javne koristi, ki je lahko tudi socialna ali gospodarska, in zaradi koristnih posledic bistvenega pomena za okolje.*

Antropogeni, medvedom dostopni viri hrane v bližini človekovihs naselij pogosto predstavljajo povečano verjetnost za habituacijo medvedov na človekovo bližino. Habituirani medvedi pa so poleg tega, da ljudem povzročajo materialno škodo, lahko tudi potencialno bolj nevarni. Zato je treba storiti vse potrebno, da se medvedom prepreči dostop do antropogenih virov hrane, še posebej v bližini človekovihs naselij. Na tem področju napredek predstavlja delo v okviru projekta LIFE DINALP BEAR, v okviru katerega smo na najbolj kritičnih lokacijah postavili medovarne smetnjake. To so smetnjaki, ki jih medved ne more odpreti in priti do njihove vsebine, ki mu predstavlja hrano. Posledično takšnih lokacij ne obiskuje več, saj za svoje premagovanje strahu ob približevanju naseljem ni »ustrezno nagrajen«. Razvili in razdelili smo tudi medovarne kompostnike, saj je tudi kompost antropogen prehranski vir, ki ponekod medvede privablja v bližino hiš in naselij. V okviru projekta LIFE DINALP BEAR smo oblikovali različne rešitve, ki so implementirane na nekaterih najbolj kritičnih lokacijah v izbranih občinah. Po izvedbi teh akcij na pilotnih območjih/lokacijah bo treba razvite rešitve implementirati na vseh območjih z dostopnimi antropogenimi viri hrane.

Pomemben korak, ki ga je treba izvesti za preprečevanje habituacije medvedov, je tudi strogo sankcioniranje nedovoljenega odlaganja klavniških in drugih odpadkov v neposredni bližini človekovihs bivališč. Tudi takšne lokacije za medvede predstavljajo antropogen prehranski vir, ki jih privablja v bližino naselij in prispeva k njihovi habituaciji na človekovo prisotnost.

2.7.3 *Preverjanje, da izjemna ravnanja ne poslabšajo ugodnega stanja živalskih vrst (test 3)*

Ocenujemo, da je populacija rjavega medveda v Sloveniji v ugodnem stanju, in da poseg pod navedenimi omejenimi in kontroliranimi pogoji ne bo škodljivo vplival na njeno stanje ohranjenosti.

1. **Podatki o populacijski dinamiki medveda kažejo, da se sama dolgoročno ohranja kot preživetja sposobna sestavina svojih naravnih habitatov.** Smernice EU (*Guidelines for Population Level Management Plans for Large Carnivores*, Large Carnivore Initiative for Europe, 20. 5. 2008) opredeljujejo obravnavanje vrst na nivoju celotnih populacij in ne zgolj na nivoju posamezne države. Medvedi v Sloveniji predstavljajo robni del Dinarsko – Pindske populacije, zato je pri presoji ugodnega stanja populacije potrebno upoštevati dejstvo, da so medvedi v Sloveniji v neposredni povezavi z medvedi na Hrvaškem in posledično s celotno Dinarsko – Pindsko populacij. Le-ta po ocenah strokovnjakov in dostopnih pisanih virih šteje med 2.100 in 2.500 živali, po najnovejših ocenah pa celo prek 3.000 živali z naraščajočim trendom razvoja. Za slovenski del populacije upoštevamo ocenjeno številčnost rjavega medveda v Sloveniji, ki jo je podal nosilec projekta »Analiza medvedov odvzetih iz narave in gensko-molekularne raziskave populacije rjavega medveda« - Biotehniška fakulteta, Oddelek za biologijo, na spletni strani <http://medvedi.si>. Raziskava je bila opravljena na podlagi znanstvene in preverjeno priznane metode in je zadnja med raziskavami, ki govori o oceni številčnosti populacije rjavega medveda v Sloveniji, nanašajoč se na stanje ob koncu leta 2007. S 95-odstotnim intervalom zaupanja je bilo

ugotovljeno, da šteje populacija med 394 do 475 osebk, neupoštevajoč nove kohorte (priLASTKA) medvedov, ki bi bila poležena v zimi 2007/2008. Dolgoletni monitoring spremljanja populacije rjavega medveda na mreži stalnih števnih mest je pokazal, da je v naši populaciji ca. 15 % medvedk, ki vodijo istoletne mladiče (odstotek smo povzeli iz štetij v jesenskem obdobju, saj samice v spomladanskem času ne obiskujejo tako pogosto krmišč, posledično tudi števnih mest). To pomeni, da je pričakovani priLASTEK v zadnjih letih v intervalu med 82 in 125 medvedi.

2. **Naravno območje razširjenosti medveda se niti ne zmanjšuje niti se v predvidljivi prihodnosti ne bo zmanjšalo.** Območje razširjenosti medveda v Sloveniji se ne zmanjšuje in v primeru odvzema v višini priLASTKA ni razloga, da bi se to zgodilo v prihodnosti.
3. **Obstaja in bo verjetno še naprej obstajal dovolj velik habitat za dolgoročno ohranitev populacije medveda.** Spremljanje stanja gozdov s strani javne gozdarske službe kaže na trend zaraščanja opuščenih kmetijskih površin v zadnjih desetih letih. Poleg tega se z vsemi gozdovi v Sloveniji gospodari na podlagi enotnega načrtovanja po sonaravnem in mnogonamenskem principu, ki med drugim onemogoča večji posek kot je priLASTEK in velika gozdna krčenja. Načrti za gospodarjenje z gozdovi in upravljanje z divjadjo hkrati predstavljajo tudi upravljavске načrte za območja Nature 2000, kjer je v območjih s stalno navzočnostjo medveda le-ta klasifikacijska vrsta. Oboje je zagotovilo, da se tako površina kot stanje medvedovega habitata v Sloveniji v prihodnosti ne bo slabšalo.

Na podlagi zgoraj navedenega menimo, da **pričakovani odvzem 105 medvedov (načrtovani odstrel 85 medvedov in ocenjene izgube do 20 medvedov) v obdobju 1. 10. 2017 – 30. 9. 2018 ne bo ogrozil ugodnega stanja populacije rjavega medveda v Sloveniji.**

2.8 Predlog načrta odstrela rjavega medveda za obdobje 1. 10. 2017 – 30. 9. 2018 pod strogo nadzoranimi pogoji v omejenem številu

- I. Za obdobje od 1. 10. 2017 do 30. 9. 2018 predlagamo za celotno populacijo na območju Slovenije odvzem iz narave z odstrelom (redni in izredni odstrel) **85 živali**, in sicer:
 - **85 medvedov z razlogom uravnavanja populacije z okoljem / družbene sprejemljivosti**, kjer se pod strogo nadzoranimi pogoji dovoljuje selektiven in omejen odvzem, ki ga določijo pristojni državni organi, v kolikor ni drugih možnih rešitev in je populacija v ugodnem stanju **ter z razlogom izjemnih poseganj v populacijo z odstrelom** zaradi zdravja in varstva ljudi ali zaradi drugih nujnih razlogov prevladovanja javne koristi, ki je lahko tudi socialne ali gospodarske narave in zaradi koristnih posledic bistvenega pomena za okolje, da se prepreči resna škoda, zlasti na posevkih, živini, gozdovih, ribištvu in vodi ter drugih vrstah premoženja;
 - **72 medvedov** od kvote 85 načrtujemo za odstrel v **osrednjem življenjskem območju medveda** in **13 medvedov** v **robnem življenjskem območju**;
 - predlagamo tudi dodaten odstrel 3 medvedov v primeru konfliktnosti v skladu s Protokolom

delovanja intervencijske skupine na območjih izven osrednjega in robnega območja prisotnosti medveda. Predlagamo odstrel **1 medveda v prehodnem življenjskem območju in 2 medvedov na območju izjemne prisotnosti medveda**. Odstrel teh treh medvedov izvedemo zgolj in le v primeru ponavljajočih se konfliktnih dogodkov z ljudmi brez podajanja vloge na ARSO. Prostorsko te tri osebke razporedimo na sledeč način:

- 2 medveda na območju izjemne prisotnosti severno od AC Ljubljana–Obrežje v Novomeškem, Zasavskem in Posavskem LUO;
- 1 medved v prehodnem (koridorskem) območju v Triglavskem LUO.

- II. **Odstrel do največ 60 medvedov** se lahko izvede v jesenskem obdobju, od **1. 10. do 31. 12. 2017**, **preostanek** odstrela naj se izvede v spomladanskem obdobju od **1. 1. do 30. 4. 2018**.
- III. Odstrel, ki ni realiziran v posameznem življenjskem območju rjavega medveda (osrednjem, robnem), se ne prenaša v drugo življenjsko območje medveda, pač pa je v primeru nerealizacije odstrela v enem od LUO v okviru enakega življenjskega območja možen dogovor o realizaciji odstrela v drugem LUO, ki ga skupaj izvedejo pristojne OE ZGS in OZUL-i.

Od predlagane kvote 85 medvedov se v Kočevsko-Belokranjskem LUO ne razdeli upravljavcem lovišč 7 osebkov, v Notranjskem LUO pa 5 osebkov. Le-te ZGS dodeli za odstrel ob izrednih, konfliktnih dogodkih v skladu s Protokolom delovanja intervencijske skupine, in sicer v času izven lovne dobe. ZGS tako razporeja odstrel do izpolnjene predpisane kvote, po doseženi popolni realizaciji plana pa dovoljenja za morebitni dodatni odstrel zaradi konfliktnosti izdaja ARSO.

Po izpolnitvi kvote v posameznem življenjskem območju medveda (osrednje, robno) in LUO se morebitno dodatno realizacijo smiselnoupošteva v naslednjem načrtovalskem obdobju tako, da se število takratnega načrtovanega odstrela zniža za število osebkov, s katerimi je bil presežen načrtovan odstrel v preteklem načrtovalskem obdobju. Če pa v načrtovalskem obdobju ne pride do popolne realizacije odstrela, se nerealiziran del do izpolnitve plana prišteje k načrtovani kvoti za naslednje načrtovalsko obdobje.

- IV. **Izgube (dokazljive)** rjavega medveda se beležijo, saj gre za naključne dogodke, brez možne časovne napovedi in so številčno neopredeljene. Vodijo se v evidenci (osrednjem registru) odvzema medvedov. Izgube se ne štejejo v kvoto predlaganega odstrela. Smrtnost medveda, ki bi nastala kot posledica dostrelitve po iskanju ranjenega medveda po nastali prometni nesreči, se klasificira kot izguba in se ne šteje v kvoto realiziranega odstrela. Take primere se obravnava kot etično načelo iskanja in preprečitve mučenja ranjene živali, za katere tudi ni treba pridobiti dovoljenja ARSO za izredni odstrel.

- V. Predlagano kvoto za odstrel (85 medvedov) prostorsko razdelimo na sledeč način:

V-(a): 72 medvedov v osrednjem življenjskem območju

- v delu **Kočevsko Belokranjskega LUO** z lovišči Loka pri Črnomlju, Sinji vrh, Črnomelj, Banja Loka-Kostel, Kočevje, Mala gora, Struge na Dolenjskem, Draga, Osilnica, Velike Lašče, Lazina, Velike Poljane, Loški potok, Ribnica, Dolenja vas, Sodražica, Turjak, Predgrad, Dragatuš,

Dobrepolje, Suha krajina in Taborska jama ter lovišča s posebnim namenom Medved, Snežnik Kočevska Reka in Žitna gora

in

- v delu **Novomeškega LUO**, ki obsega del lovišča Plešivica – Žužemberk (desni breg reke Krke):

Težnostna kategorija	Do 100 kg	Od 100 do 150 kg	Nad 150 kg	Skupaj
Število osebkov	24	6	3	33

- v delu **Notranjskega LUO** z lovišči Begunje, Cerknica, Cajnarje, Grahovo, Rakek, Žilce, Lož-Stari trg, Iga vas, Babno polje, Gornje jezero, Kozlek, Trnovo, Mokrc, Rakitna, Tabor Zagorje, Prestranek, Javornik-Postojna, Pivka, Borovnica, Nova vas, Ig, Rakovnik-Škofljica in Tomišelj ter lovišča s posebnim namenom Jelen in Ljubljanski vrh:

Težnostna kategorija	Do 100 kg	Od 100 do 150 kg	Nad 150 kg	Skupaj
Število osebkov	25	6	4	35

- v delu **Zahodno visoko kraškega LUO**, severozahodno od avtoceste Ljubljana – Razdrto, ki obsega lovišča Planina, Hrenovice, Bukovje, Črna jama, Idrija, Javornik, Krekovše, Col, Kozje stena, Nanos, Trebuša, Logatec, Hotedršica, Trnovski gozd in Vrhnika – del lovišča južno od železniške proge Ljubljana-Postojna:

Težnostna kategorija	Do 100 kg	Od 100 do 150 kg	Nad 150 kg	Skupaj
Število osebkov	2	1	1	4

V (b): 13 medvedov v robnem življenjskem območju

- v delu **Kočevsko Belokrangskega LUO**, ki obsega lovišča Suhor, Metlika, Gradac, Adlešiči, Vinica, Smuk-Semič, Krka in Grosuplje:

Težnostna kategorija	Do 100 kg	Od 100 do 150 kg	Nad 150 kg	Skupaj
Število osebkov	3	1	1	5

- v delu **Novomeškega LUO**, ki obsega lovišča Plešivica – Žužemberk – levi breg reke Krke, Toplice, Padež, Novo mesto, Dobrnič, Brusnice, Orehovica, Šentjernej, Gorjanci, Trebnje – južno od avtoceste Ljubljana-Obrežje, Veliki Gaber – južno od avtoceste Ljubljana-Obrežje, Velika Loka – južno od avtoceste Ljubljana-Obrežje in Mirna peč – južno od avtoceste Ljubljana-Obrežje

in

v delu **Posavskega LUO**, ki obsega lovišča Kostanjevica na Krki, Podbočje, Cerklje ob Krki, Čatež ob Savi in Mokrice:

Težnostna	Do 100 kg	Od 100 do 150 kg	Nad 150 kg	Skupaj

kategorija				
Število osebkov	2	1	0	3

- v delu **Zasavskega LUO**, ki obsega lovišča Višnja gora, Ivančna gorica in Šentvid pri Stični, in sicer vsa južno od avtoceste Ljubljana – Obrežje:

Težnostna kategorija	Do 100 kg	Od 100 do 150 kg	Nad 150 kg	Skupaj
Število osebkov	0	1	0	1

- v delu **Primorskega LUO**, ki obsega lovišča Senožeče, Timav – Vreme, Slavnik – Materija, Žabnik – Obrov, Podgorje, Videž – Kozina, Gaberk – Divača, Vrhe – Vrabče, Raša – Štorje, Bukovca, Brkini, Prem in Gradišče – Košana
in

v delu **Notranjskega LUO**, ki obsega lovišče Zemon:

Težnostna kategorija	Do 100 kg	Od 100 do 150 kg	Nad 150 kg	Skupaj
Število osebkov	2	1	0	3

- v delu **Zahodno visoko kraškega LUO**, severozahodno od avtoceste Ljubljana – Razdrto, ki obsega lovišča Dole nad Idrijo, Jelenk, Kanal (levi breg Soče), Čaven, Čepovan, Gorica, Grgar, Hubelj, Lijak, Most na Soči, Anhovo (levi breg Soče), Vipava, Vojkovo in Rovte
in

delu **Triglavskega LUO**, ki obsega lovišča Otavnik, Planota in Porezen:

Težnostna kategorija	Do 100 kg	Od 100 do 150 kg	Nad 150 kg	Skupaj
Število osebkov	1	0	0	1

VI. Poleg predlagane kvote 85 medvedov predlagamo še možnost odstrela **2 medvedov na območju izjemne prisotnosti rjavega medveda ter 1 medveda v prehodnem območju**, in sicer v naslednjih LUO in težnostnih kategorijah:

- v delu **Zasavskega LUO**, severno od AC Ljubljana – Obrežje, ki obsega lovišča Višnja Gora, Ivančna Gorica, Šentvid pri Stični, Dole pri Litiji, Radeče, Polšnik, Podkum in Dobovec;

v delu **Novomeškega LUO**, severno od AC Ljubljana – Obrežje, ki obsega lovišča: Mokronog, Šentrupert, Trebelno, Tržišče, Šentjanž, Škocjan, Mirna, Otočec, Trebnje (severno od avtoceste LJ – Obrežje)
in

v delu **Posavskega LUO**, ki obsega lovišča Loka pri Zidanem mostu, Boštanj, Studenec-Veliki Trn in Bučka:

Težnostna kategorija	Do 150 kg
Število osebkov	2

- v delu **Triglavskega LUO**, ki obsega lovišča Podbrdo, Ljubinj, Tolmin, Smast, Drežnica, Kobarid, Volče, Bovec, Čezsoča in lovišče s posebnim namenom Prodi – Razor:

Težnostna kategorija	Brez omejitve
Število osebkov	1

Ta odstrel naj se aktivira le v primeru ponavljajočih se škodnih dogodkov ali drugih večjih konfliktov z ljudmi.

VII. Pri naknadni izdelavi razdelilnika odstrela po LUO se upošteva sledeče usmeritve:

- V Kočevsko - Belokranjskem LUO (osrednji del) in v Notranjskem LUO (osrednji del) je potrebno praviloma že v osnovi dodeliti večjo kvoto za odstrel (2 medveda ali več na lovišče) tistim loviščem, na območju katerih v zadnjih letih nastaja večina konfliktnih situacij med medvedi in ljudmi.
- V Kočevsko - Belokranjskem LUO (osrednji del) in v Notranjskem LUO (osrednji del) se del kvote (7 medvedov v Kočevskem in 5 v Notranjskem LUO, težnostnih kategorij proporcionalno v enakem deležu kot je osnovni razdelilnik) ne razdeli upravljavcem lovišč/LPN, pač pa ostane rezerva za primere izrednih, konfliktnih dogodkov ter se jih aktivira v konkretni situaciji.
- Odstrel v osrednjem življenjskem območju medveda naj se prednostno izvede v pasu 1,5 km okoli naselij, prav tako tudi na lokacijah, kjer pogosteje prihaja do nastanka škodnih primerov.
- Od skupne kvote za Novomeško in Posavske LUO (robno območje) se v jesenskem obdobju (1. 10. - 31. 12.) dodeli 1 medveda do 100 kg loviščem Posavskega LUO. V kolikor v omenjenem obdobju odstrel v navedenih loviščih tega LUO ne bo realiziran, se v spomladanskem obdobju (1. 1. – 30. 4.) tega medveda lahko lovi do realizacije tako v loviščih Posavskega kot tudi Novomeškega LUO.

VIII. Dovoljena sredstva oz. načini za odstrel so opredeljeni v 8. členu »Odloka o ukrepu odvzema osebkov vrst rjavega medveda (*Ursus arctos*) in volka (*Canis lupus*) iz narave za leto 2017« (v nadaljevanju: Odlok). Pri odstrelu medvedov se uporablja predpisano lovsko orožje z risano cevjo in naboji iz Priloge 1 Pravilnika o vrstah in moči lovskega orožja, načinu zasledovanja in usmrtitve ranjene živali ter višini škode na divjadi, ki je povzročena s protipravnim lovom (Ur.l. RS, št. 50/16).

IX. Izvedbo nadzora odvzema iz narave vrši Zavod za gozdove Slovenije, skladno z 10. členom Odloka. Izvajanje nadzora odvzema vršita skladno z zakonodajo in podeljenimi pristojnostmi tudi pristojni lovska in okoljska inšpekcija v okviru Inšpektorata RS za kmetijstvo, gozdarstvo, lovstvo in ribištvo in Inšpektorata RS za okolje in prostor.

X. Za vsak primer izločitve medveda s sumom na nalezljive bolezni (predvsem zoonoze) in izločitve medveda v nejasnih okoliščinah (izgube – najdeni poginuli medvedi, krivolov, sporne kršitve pri odstrelih, silobrani,...) se obvesti pristojne inšpekcijske službe, oziroma organe pregona (6. člen Odloka).

XI. Odvzem vzorcev tkiv in organov naj poteka skladno z 11. členom Odloka. Znanstveno-raziskovalne organizacije naj o rezultatih preiskave poleg subjektom iz 11. člena poročajo tudi Zavodu RS za varstvo narave ter upravljavcu lovišča ali LPN, od koder je bil medved dostavljen v

pregled.

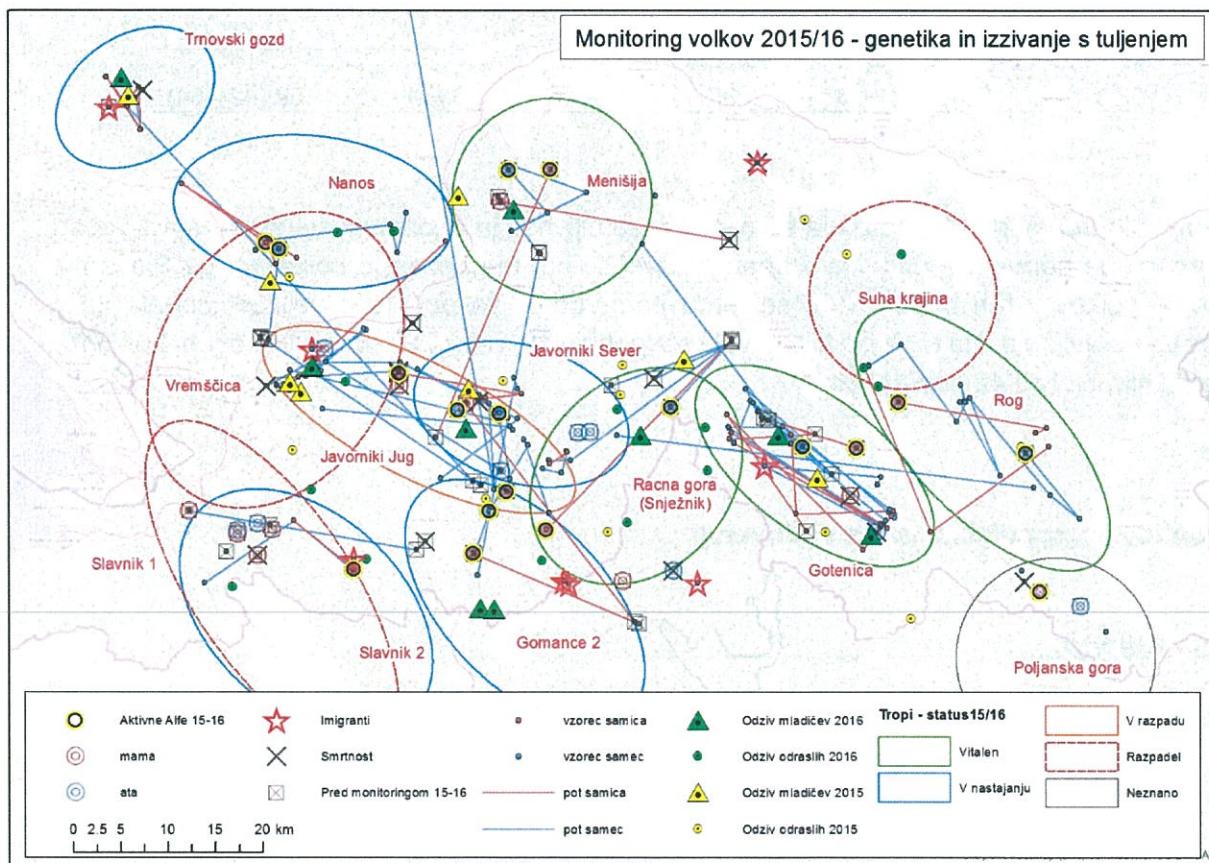
XII. Drugi pogoji, ki bi vplivali na ugodno stanje drugih rastlinskih in živalskih vrst, niso potrebni.

3 VOLK (*Canis lupus L.*)

3.1 Stanje populacije volka v Sloveniji

V končnem poročilu projekta *Spremljanje varstvenega stanja volkov v Sloveniji v sezoni 2015/2016* smo ocenili, da smo imeli v sezoni 2015-2016 pri nas 11 tropov volkov (Slika 8): 4 vitalne (več generacij mladičev - Gotenica, Menišija, Racna gora/Snježnik, Rog), 1 predvidoma v razpadu (Javorniki jug) in 5 v nastajanju (najverjetneje brez postavljenih socialnih struktur - Javorniki sever, Gomance 2, Slavnik 2, Nanos, Trnovski gozd). Za 1 trop (Poljanska gora) smo imeli premalo vzorcev, da bi lahko opredelili status, saj je imel trop najverjetneje večji del teritorija na Hrvaškem. Potomci izginulih tropov Vremščica in Slavnik 1 so bili uspešni reproduktivni volkovi v drugih novonastalih tropih, trop Suha krajina pa je popolnoma izumrl (vsaj na območju Slovenije). Imamo štiri trope, ki si jih delimo s Hrvaško (Slavnik 2, Gomance, Racna gora, Poljanska Gora). Novost je bil trop "Javorniki sever", katerega nastanek smo domnevali že v vzorčenju 2012-13 (a takrat še brez potrjenih potomcev). Pomembna novost je bil tudi trop v Trnovskem gozdu. Čeprav je bil tam oktobra 2015 odstreljen samec, smo v letu 2016 vseeno zabeležili odziv mladičev.

Slika 8: Razporeditev in status tropov volkov v Sloveniji v sezoni monitoringa 2015/16 (vir: Spremljanje varstvenega stanja volkov v Sloveniji v sezoni 2015/2016 – končno poročilo).

V sezoni 2015-2016 je videti, da se je velikost populacije nekoliko zvišala (Pregl. 11), se pa intervali zaupanja v veliki meri prekrivajo s sezono 2012-2013 (Slika 10), tako da se tega ne da z gotovostjo trditi. Širina intervala zaupanja, ki je v tej sezoni širši kot v prejšnjih (Slika 10), je verjetno posledica večjega števila enkrat »ujetih« osebkov. Kljub temu pa lahko že po minimalnem številu volkov (številom dejanskih zaznanih osebkov) ugotovimo, da populacija volkov v Sloveniji ostaja glede na sezono 2012/13 vsaj stabilna, dolgoročno pa ima velikost populacije tudi pozitiven trend, saj je razlika v velikosti populacije v letih med 2010 in 2012 in velikostjo populacije, ocenjeno v sezoni 2015/16, že statistično značilna.

Preglednica 11: Ocene številčnosti volkov s pomočjo genetike v okviru projekta LIFE SloWolf in monitoringa volkov 2015-2016

* ocena za superpopulacijo (vključuje vse živali iz čezmejnih tropov, ki jih delimo s Hrvaško),

** korigirana ocena za Slovenijo (samo ½ osebkov iz čezmejnih tropov)

(vir: Spremljanje varstvenega stanja volkov v Sloveniji v sezoni 2015/2016 – končno poročilo).

Sezona	Vzorcev	Osebkov	Samice	Samci	Odvzem	Ocena Spop*	Ocena SLO**
2010 -							
2011	132	46	21	25	13	47 (46 - 51)	39 (34 - 42)
2011 -							
2012	156	49	23	26	13	51 (49 - 54)	40 (38 - 43)
2012 -							
2013	168	53	23	30	14	54 (53 - 62)	46 (45 - 55)
2015 -							
2016	159	51	18	33	6	65 (54 - 76)	52 (42 - 64)

Zaradi štirih čezmejnih tropov predlagamo, da se zaradi razumljivosti in enostavnosti predpostavi, da se s 4/11 celotne ocenjene populacije upravlja v obeh državah. Temu ustrezno je korektno, če Slovenija upravlja s polovico volkov v teh tropih in da se temu primerno zniža ocenjeno velikost populacije v Sloveniji za potrebe upravljanja. Na ta način bi bila velikost populacije volkov v Sloveniji v sezoni 2015/16, za potrebe upravljanja, 52 (od 42 do 64) volkov.

3.2 Monitoring populacije volka v Sloveniji

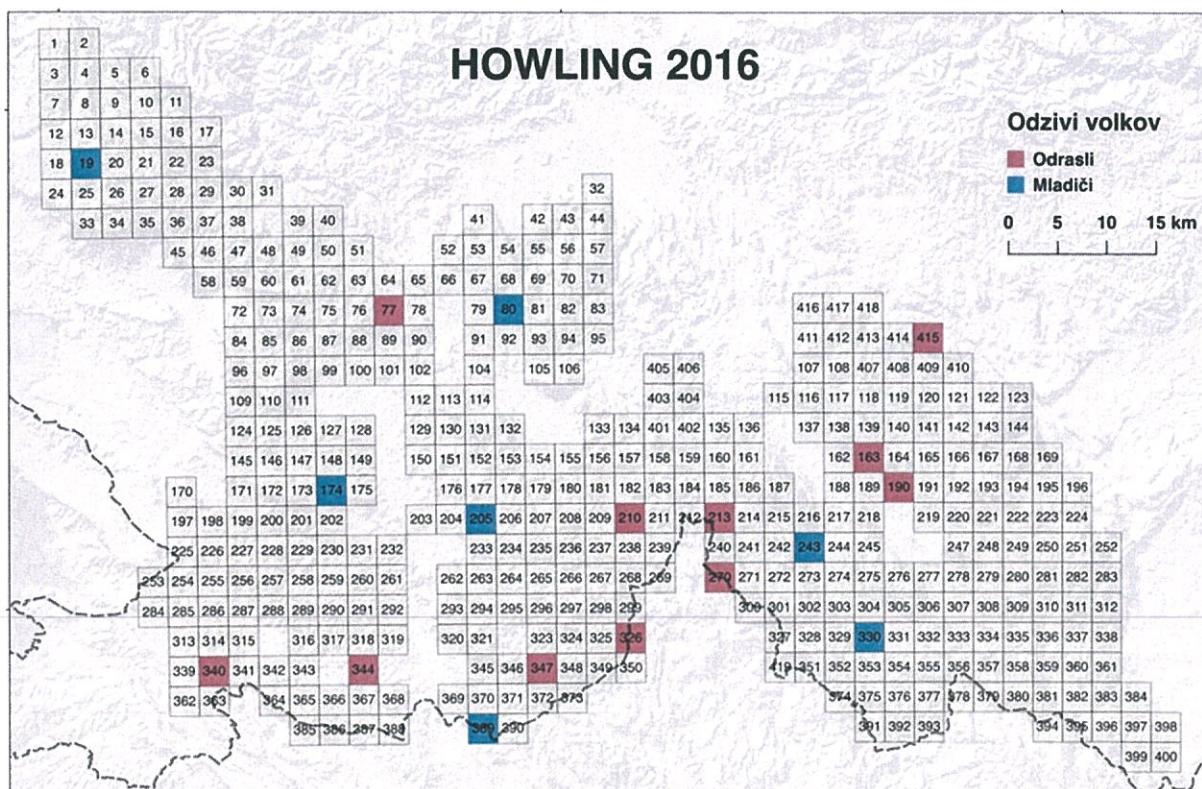
3.2.1 Izzivanje tuljenja

Monitoring volkov z izzivanjem tuljenja je ena od aktivnosti spremljanja volkov v Sloveniji, ki poteka na stalni mreži kvadrantov, določeni v okviru projekta Life+ SloWolf. Spremljanje stanja populacije s to metodo je prvič potekalo v letih 2010–2012. Rezultati prvega monitoringa z izzivanjem tuljenja kažejo, da je bilo v pozno poletnem času leta 2010 vzhodno od avtoceste Ljubljana–Koper najmanj sedem legel, poleg tega pa smo zabeležili tudi odziv odraslih volkov na 6-ih drugih lokacijah. Monitoring ni bil izveden zahodno od avtoceste Ljubljana–Koper (območje Nanosa, Hrušice in Trnovskega gozda), nasprotno pa sta bila tam leta 2011 zabeležena 2 odziva. V poletnem času leta 2011 je bil registriran odziv 7-ih legel volčjih mladičev in 12 odraslih volkov, od tega 5 na tistih lokacijah, kjer so bila evidentirana legla. V letu 2012 smo zabeležili odzive iz sedmih različnih tropov, od katerih je bila pri petih zaznana tudi prisotnost mladičev.

Prvič po letu 2012 smo izzivanje tuljenja spet izvedli leta 2015 (v okviru projektne naloge Spremljanje varstvenega stanja volkov v Sloveniji v sezoni 2015/2016, ki jo je finančiral MOP). Skupaj smo v letu 2015 s pomočjo izzivanja tuljenja evidentirali 7 različnih volčjih legel (Goteniška gora, Vremščica, Meničija, Nanos, Javorniki, Bloke in Trnovski gozd).

Monitoring volkov v Sloveniji poteka tudi v sezoni 2016/2017. V okviru tega je izzivanje tuljenja potekalo v avgustu 2016. Namenoma smo iz monitoringa izpustili nekatera območja, kjer so bila volčja legla predhodno že najdena (Goteniška gora, Trnovski gozd, Meničija). Pri monitoringu volkov z izzivanjem tuljenja je sodelovalo 24 poklicnih lovcev, ki so monitoring izvajali na območju lovišč s posebnim namenom (LPN) in prek 100 prostovoljcev, ki so v okviru društva Dinaricum izvedli izzivanje tuljenja na območjih izven LPN. V dneh med 23. in 26. avgustom je bilo zabeleženih 15 odzivov volkov, od katerih so bili trije odzivi mladičev (Slika 9). S pomočjo foto-posnetkov je bila kasneje zabeležena prisotnost volčjih mladičev še na območjih, kjer z zvočnim zaznavanjem prisotnost mladičev ni bila zaznana. Dva volčja mladiča sta bila julija 2016 posnetna na gozdni cesti na območju Slavnika, 4 volčji mladiči pa so bili v prvi polovici septembra 2016 posneti na travniku v okolici Babnega Polja. Skupaj je bilo torej v sezoni 2016/2017 zaznanih 8 volčjih legel.

Slika 9: Mreža kvadrantov, na podlagi katere je potekalo izzivanje tuljenja v letu 2016, in zabeleženi odzivi volkov do 30. avgusta 2016. (Leglo na Goteniški gori se je odzvalo 2-krat – kvadranta št. 243 in 330.)

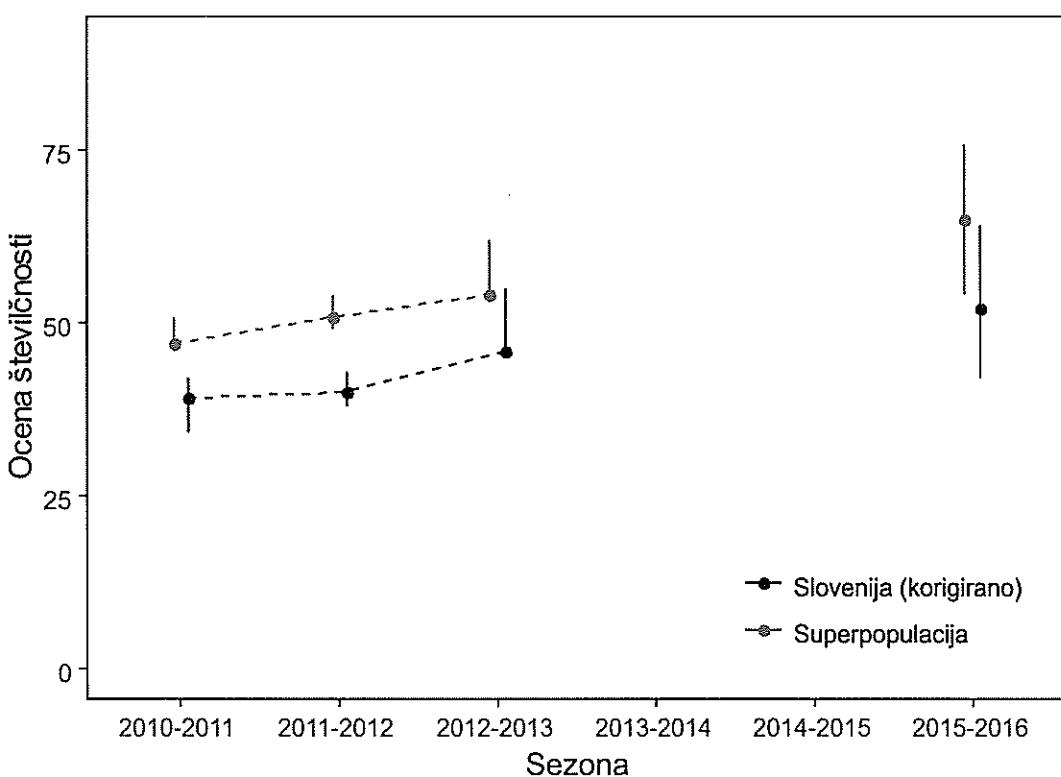

3.2.2 Genetika

V okviru projekta SloWolf je bila za obdobje 2010–2013 ocenjena številčnost populacije volkov opravljena s pomočjo genetske analize vzorcev iztrebkov, urina in sline, odvzete na plenu volkov (predvsem na uplenjeni drobnici). Vzorce so zbirali poklicni lovci LPN v sestavi ZGS in pooblaščenci za ocenjevanje škod po zavarovanih vrstah, zaposleni na ZGS. Na enak način smo vzorce zbrali tudi v sezoni 2015/16.

Pri oceni številčnosti s pomočjo genetskih analiz je pomembno upoštevati, da številčnost volkov čez leto zelo niha. Spomladji, ko se skotijo mladiči, je številčnost bistveno večja kot pozimi. Prav tako je treba upoštevati, da niso vsi volkovi, ki jih zajamemo pri zbiranju genetskih vzorcev, prisotni izključno v Sloveniji; nekateri tropi živijo namreč tako v Sloveniji kot tudi na Hrvaškem. Zato je predstavljena intervalna ocena številčnosti vseh volkov, ki se pojavljajo v Sloveniji, in tudi ocena, ki upošteva, da je del volkov prisoten deloma v Sloveniji in deloma na Hrvaškem (Slika 10).

Rezultati genetske analize, izvedene v letu 2016, so pokazali, da je populacija volkov v Sloveniji stabilna ali celo v rahlem porastu od leta 2010 (odkar imamo kvalitetne podatke monitoringa; Slika 10). V projektni nalogi *Spremljanje varstvenega stanja volkov v Sloveniji v sezoni 2015/2016* smo tako varstveno stanje volka opredelili kot ugodno.

Slika 10: Ocene in trend številčnosti volkov v Sloveniji s pomočjo neinvazivnega genetskega vzorčenja v zadnjih šestih sezonyah (za dve sezoni ni podatkov, ker sistematičnega monitoringa ni bilo). Ocena za superpopulacijo vključuje vse živali iz čezmejnih tropov, ki jih delimo s Hrvaško, korigirana ocena za Slovenijo pa vključuje % osebkov teh tropov. Točka predstavlja oceno, navpična črta kaže 95 % interval zaupanja.

V okviru projektne naloge *Spremljanje varstvenega stanja volkov v Sloveniji v sezoni 2016/2017* smo ponovno izvedli genetsko vzorčenje volkov, v katerega so bili aktivno vključeni zaposleni na ZGS, raziskovalci, lovci in ostali zainteresirani prostovoljci. V obdobju od 1. 7. 2016 do 30. 4. 2017 smo v okviru neinvazivnega genetskega vzorčenja zbrali preko 350 vzorcev volčjih iztrebkov, urina in sline. Vsi vzorci so bili poslani v laboratorij Oddelka za biologijo Biotehniške fakultete, kjer bodo opravljili genetske analize. Rezultati analiz in ocena številčnosti volkov bodo znani v drugi polovici poletja 2017.

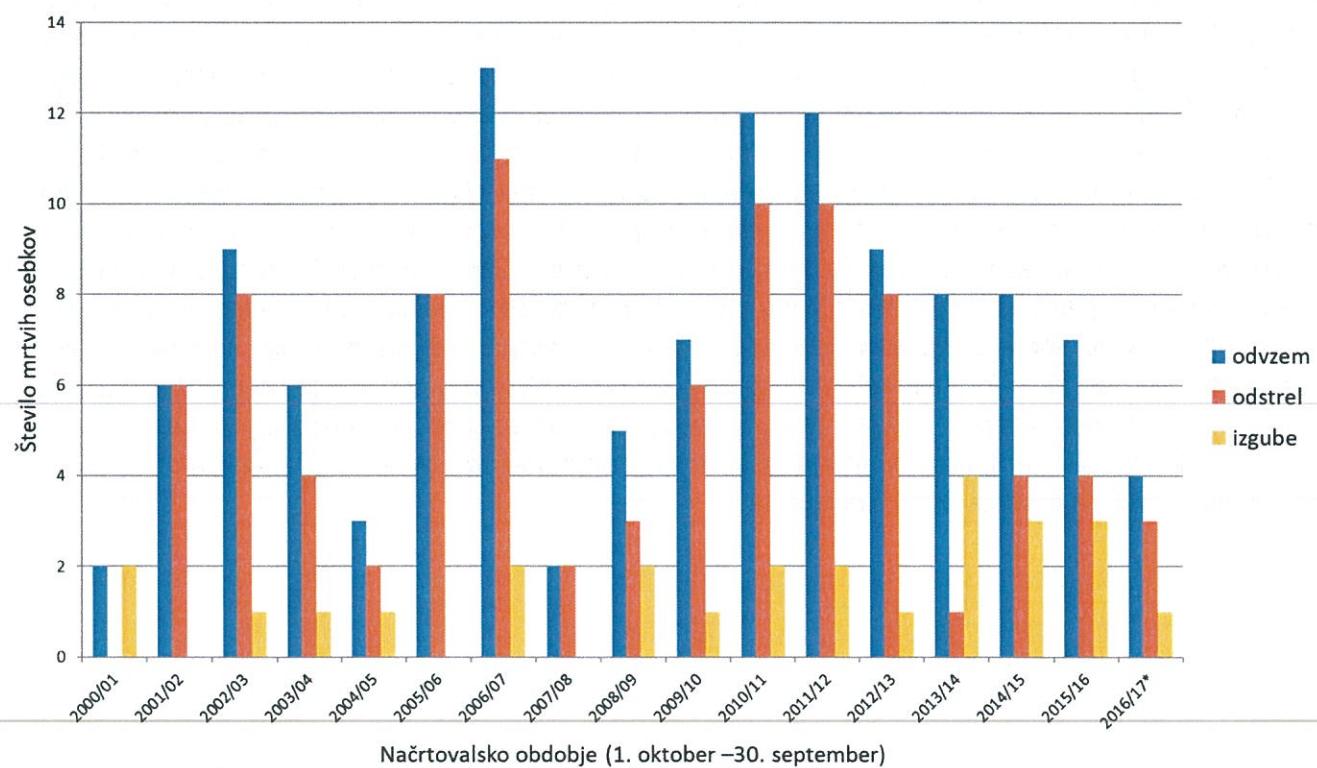
3.3 Trend odvzema volka

V letu 2009 je bilo po sprejemu »Strategije upravljanja z volkom v Sloveniji« omogočeno izvajanje t.i. rednega odstrela, ki se ga je do sezone 2011/2012 izvajalo v obdobju od 1. 10. do konca tekočega koledarskega leta ter od 1. 1. do 28. 2. naslednjega koledarskega leta. Od jeseni leta 2012 dalje pa je skladno z Akcijskim načrtom termin dovoljenega odvzema volka iz narave z odstrelom spremenjen. Dovoljen odvzem volka iz narave z odstrelom se izvaja od 1. 10. do konca tekočega koledarskega leta (31. 12.) in nato od 1. 1. do 31. 1. ter od 1. 9. do 30. 9. naslednjega koledarskega leta. Za sezono 2013/2014 pristojno Ministrstvo dovoljenega odvzema volka iz narave z odstrelom ni odobrilo kljub nasprotnim stališčem večine znanstvenih in strokovnih inštitucij ter dela zainteresirane in splošne javnosti. V načrtovalskem obdobju 2014/15 je bil ponovno dovoljen odvzem volka iz narave z odstrelom, pri čemer je bil uveden varovalni mehanizem maksimalnega dovoljenega odstrela odraslih volkov (starih dve leti ali več). Za načrtovalsko obdobje 2015/2016 je bil odstrel volka prav tako dovoljen ob upoštevanju taistega varovalnega mehanizma, a je bil še pred izpolnitvijo odstrelne kvote odstrel zaustavljen z odredbo Upravnega sodišča RS. Na omenjeno sodišče je bila namreč vložena tožba s strani Društva za ohranjanje naravne dediščine Slovenije (DONDES) in Pravno-informacijskega centra nevladnih organizacij (PIC) za razveljavitev 2. člena in Priloge 2 Pravilnika o odvzemu osebkov vrst rjavega medveda (*Ursus arctos*) in volka (*Canis lupus*) iz narave (Ur.l. RS, št. 78/2015). Upravno sodišče je odločilo, da ugodi predlogu tožečih strank in izdalо začasno odredbo za zadržanje izvajanja odstrela volka, nato pa zadevo vrnilo odgovornemu organu v ponovni postopek. Tako je vlada januarja 2017 s spremembо »Uredbe o zavarovanih prostozivečih živalskih vrstah« sprejela podzakonski akt »Odlok o ukrepu odvzema osebkov vrst rjavega medveda (*Ursus arctos*) in volka (*Canis lupus*) iz narave« za leto 2017. Odstrel se je v skladu s sprejetim odlokom začel izvajati, a je bil zatem ustavljen s strani Upravnega sodišča na podlagi tožbe taistih nevladnih organizacij. PIC in DONDES sta namreč januarja 2017 vložila tožbo na Upravno sodišče ter pobudo na Ustavno sodišče. Ustavno sodišče je pobudo zavrglo, ker še niso bila izkoriščena vsa pravna sredstva, in pobudnici preusmerilo na Upravno sodišče. Upravno sodišče je na predlog tožnic v zadevi 21. 2. 2017 izdalо sklep, s katerim je ugordilo predlogu za začasno odredbo in do izdaje sodbe začasno zadržalo izvajanje Priloge 2 navedenega odloka. Končna sodba Upravnega sodišča do priprave pričujočega strokovnega mnenja še ni bila izdana.

Preglednica 12: Odvzem volkov iz narave glede na vzroke smrtnosti v obdobju 1995 - 2016.

Leto	Odstrel po odločbi	Izredni odstrel	Nezakonit odstrel	Druga smrtnost (izgube)	ODVZEM skupaj
1995	-	-	-	-	-
1996	-	-	2	-	2
1997	-	-	-	-	-
1998	-	-	-	1	1
1999	2	-	1	-	3
2000	-	-	-	2	2
2001	4	-	-	1	5
2002	5	-	-	-	5
2003	4	4	1	2	11
2004	-	3	-	1	4
2005	-	6	-	-	6
2006	-	10	-	1	11
2007	-	5	-	1	6
2008	-	-	-	-	-
2009	4	3	-	2	9
2010	9	-	-	2	11
2011	9	-	-	1	10
2012	11	-	-	2	13
2013	1	-	1	2	4
2014	4	1	2	5	12
2015	4	-	1	2	7
2016	-	-	-	2	2
Skupaj 1994 – 2016	57	32	8	27	124

Slika 11: Odvzem volkov iz narave v Sloveniji glede na vzroke smrtnosti po obdobjih od 1. 10. do 30. 9. naslednjega leta (načrtovalska obdobja).

* Za zadnje načrtovalsko obdobje (2016/17) so vključeni podatki do 5.5.2017.

V načrtovalskem obdobju 2016/2017 so bili do 5. 5. 2017 odvzeti iz narave 4 volkovi; trije v sklopu rednega odstrela, enega samca pa so v Notranjskem LUO najverjetneje ubili drugi volkovi.

Preglednica 13: Odvzem volka v obdobju 1. 10. 2016 - 5. 5. 2017 po lovsko upravljavskih območjih, vzrokih smrtnosti, spolu in ocenjeni starosti.

LUO / vrsta izločitve / spol / starost	Redni odstrel	Izgube	Samci	Samice	Ocenjena starost			Odvzem
					0+	1+	2+	
Notranjsko		1	1			1		1
Kočevsko-Belokranjsko								0
Zahodno Visokokraško	1			1	1			1
Primorsko	2			2		2		2
SKUPAJ	3	1	1	3	1	3	0	4

Podatki o populacijski dinamiki volkov v Sloveniji kažejo, da populacija volka v Sloveniji ni ogrožena. Čeprav zaradi tega menimo, da kljub poseganju v populacijo z odstrelom, populacije ne ogrožamo, pa z odstrelom vsekakor vplivamo na socialno strukturo tropov. S tem razlogom so uvedli varovalne mehanizme, ki ta vpliv v največji možni meri omejujejo:

- Od leta 2011 je določena podrobnejša prostorska razporeditev odstrela.
- V letu 2011 je bila uvedena omejitev odstrela 1 volka v posameznem LPN. Od jeseni 2012 se zaradi varovanja strukture tropov lov na volkove na območjih LPN, ki pokrivajo največje strnjene gozdne komplekse v Sloveniji, ne izvaja.
- Do leta 2014 je bila v veljavi omejitev, ki je določala, da se odstrel ustavi, kadar več kot 50 % odobrene kvote predstavlja odstrel reproduktivnih samic. V sezонаh 2014/15 in 2015/16 je veljal še močnejši varovalni mehanizem, ki določa, da se v primeru, ko število odstreljenih odraslih volkov (osebkov starih 2 leti ali več) preseže vnaprej določeno število, odstrel takoj zaključi.

V letu 2017 je Zavod za gozdove Slovenije podal Vlogo za izdajo dovoljenja in strokovno mnenje za odstrel volka v občinah Vrhnik in/ali Cerknica zaradi ponavljajočih se škod na govedu.

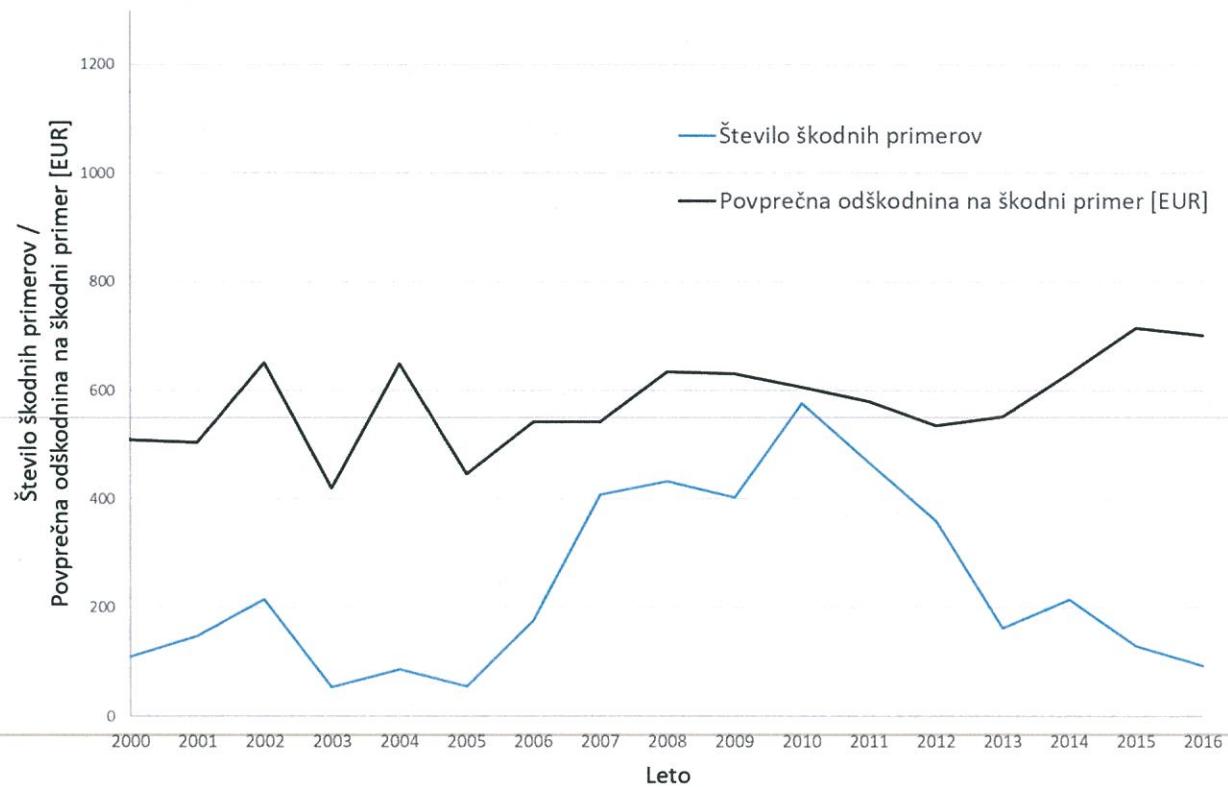
3.4 Škoda, ki jo je povzročil volk na človekovem premoženju

Od leta 1995 do leta 2002 je bil trend nastajanja škodnih primerov po volku naraščajoč. V letu 2003 je število škodnih primerov izrazito upadlo z 215 v letu 2002 na 53 v letu 2003 (Pregl. 14, Slika 12). Nato se je relativno majhno število škodnih primerov nadaljevalo v letih 2004 in 2005. V letu 2006 je število škodnih primerov zopet naraslo, naraščajoč trend pa se je obdržal vse do leta 2010, ko smo zabeležili rekordnih 575 škodnih primerov. Od leta 2011 dalje število škodnih primerov upada; v letu 2016 smo npr. zabeležili »le« še 93 škodnih primerov, kar je najnižja raven škod po volku v zadnjih desetih letih (Pregl. 14, Slika 12).

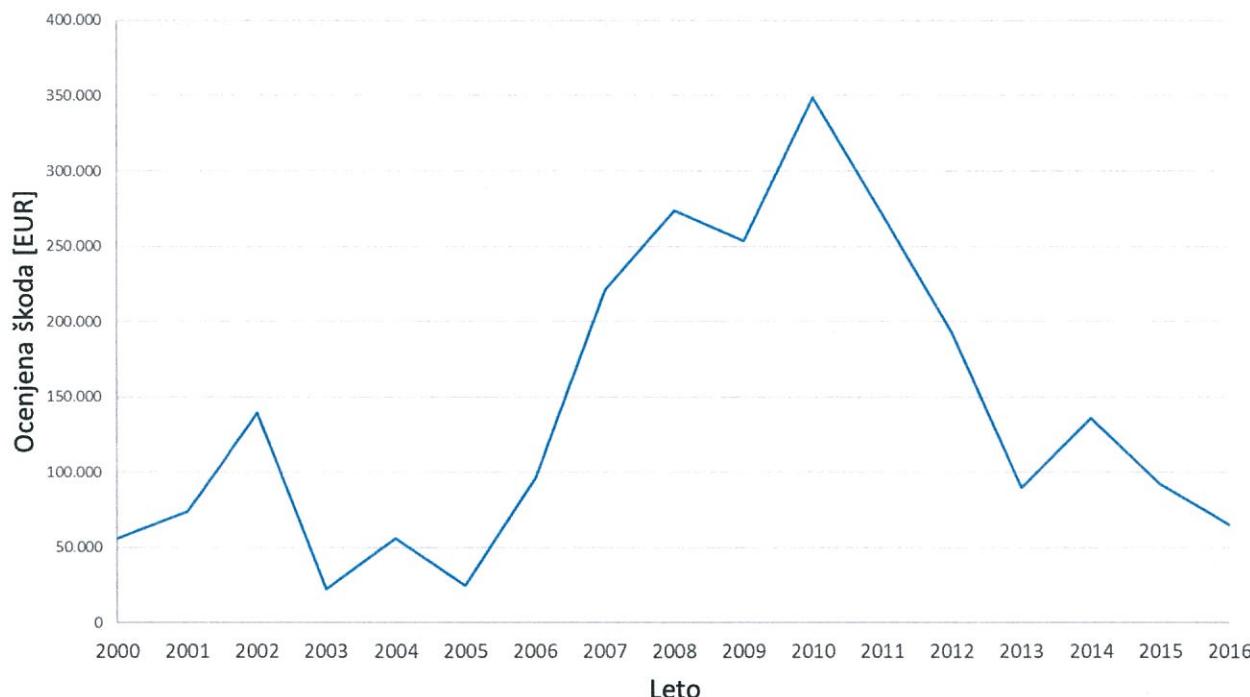

Preglednica 14: Število škodnih primerov in ocenjena škoda po volku v obdobju 2000 - 2016.

Leto	Število škodnih primerov	Ocenjena škoda [EUR]	Povprečna odškodnina na škodni primer [EUR]
2000	110	55.871,31	508
2001	147	73.942,71	503
2002	215	139.701,22	650
2003	53	22.252,76	420
2004	86	55.847,95	649
2005	56	24.992,18	446
2006	178	96.381,99	541
2007	408	217.338,27	533
2008	432	271.294,19	628
2009	403	253.827,22	630
2010	575	346.029,00	602
2011	447	254.833,40	570
2012	360	192.709,95	535
2013	163	89.934,15	552
2014	215	135.701,75	631
2015	130	92.281,05	710
2016	93	65.155,09	701

Slika 12: Število škodnih primerov po volku in povprečna ocenjena vrednost odškodnine na škodni primer v obdobju 2000 - 2016.

Slika 13: Skupna letna ocenjena vrednost škod po volku v obdobju 1995 - 2016.

Trenutni obseg pojavljanja škodnih primerov po volkovih je kljub izrazito upadajočemu trendu po našem mnenju še vedno previsok, in sicer z vidika sprejemljivosti prisotnosti volka v okolju s strani človeka.

Zato je ključnega pomena, da nadaljujemo vlaganja sredstev v mehanizme zaščite in ukrepe za preprečevanje napadov volka na rejne živali, še posebej na drobnico, ki predstavlja njegov plen v več kot 70 % škodnih primerov. Pri samem varovanju drobnice se je tako v Sloveniji kot drugod po svetu izkazal kot najbolj učinkovit ukrep zapiranje rejnih živali v visoke (nočne) elektroograde, tudi v kombinaciji s pastirskimi psi.

Ob procesu revizije pravilnika o minimalnih zaščitnih ukrepih se je izkazalo, da je za uvedbo ustreznih zaščitnih ukrepov za varovanje drobnice treba spremeniti Zakon o ohranjanju narave (ZON), zato opozarjam na nujnost prenove tega zakona (že predvideno v normativnem načrtu resornega ministrstva za leto 2017), saj so ostale možnosti za učinkovito reševanje problema nastajanja škod izčrpane. Izrednega pomena bi bila uvedba svetovanja in pomoč lastnikom pri zaščiti njihove drobnice kot ključnega dejavnika aktivnega zmanjševanja konfliktnosti vrste. Manjši vpliv na zmanjševanje škod pa ima lahko tudi odstrel volkov na tistih pašnikih, kjer volkovi plenijo domače živali.

Večina škodnih primerov nastaja na območju osrednje in južne Slovenije (Primorsko in Notranjsko LUO; Pregl. 15). Ob tem je treba poudariti, da se prostorska razporeditev škod od začetka njihovega popisovanja do danes ni bistveno spremenila, razen na relativno majhnem območju južno od Brkinov in manjšega števila škodnih primerov na območju gozdnih masivov Jelovice in Pokljuke v Gorenjskem in Triglavskem LUO. To nakazuje, da so se nekateri volkovi oziroma tropi preusmerili na prehranjevanje z enostavno dostopnim virom hrane, ki ga je predstavljala številna in slabo varovana drobnica na območju pojavljanja volkov. Od leta 2009 dalje opažamo porast števila škodnih primerov na govedu, predvsem na teletih; do tedaj takšnih škod skorajda ni bilo. V letu 2014 je bilo na goveji živini največ škod do sedaj. V 33-ih škodnih primerih je bilo ubitih 39 živali. V letu 2015 smo zabeležili 21 napadov volkov na govedo,

10 na osle in 5 na konje. Leta 2016 so se napadi volkov na velike rejne živali zmanjšali; napadli so jih 23-krat, in sicer v 12 primerih govedo, v petih konje in v šestih osle.

Preglednica 15: Število škodnih primerov po volku in skupna ocenjena škoda po lovsko upravljavskih območjih v obdobju 2005 - 2016.

Leto / LUO		Triglavsko	Gorenjsko	Primorsko	Zahodno Visoko Kraško	Notranjsko	Kočevsko - Belokranjsko	Novomeško	Pohorsko	Skupaj
2005	št. šk. prim EUR			14 8.699,74	2 1.288,27	17 8.425,35	23 6.578,81			56 24.992,18
2006	št. šk. prim EUR	2 1.209,81		35 17.370,94	5 3.860,23	86 48.059,41	49 24.892,99	1 988,62		178 96.381,99
2007	št. šk. prim EUR			150 74.541,48	25 10.813,46	101 52.056,07	131 83.479,37	1 65,47		408 220.955,85
2008	št. šk. prim EUR	7 2.841,15		215 141.894,77	26 16.414,85	42 31.911,24	139 78.386,90	3 2.442,50		432 273.891,41
2009	št. šk. prim EUR	3 633,00	2 243,75	203 105.430,47	23 25.374,00	61 56.126,00	111 66.020,00			403 253.827,22
2010	št. šk. prim EUR	3 2.100,00	6 1.769,00	271 133.035,60	40 26.277,50	140 110.816,30	115 74.285,85	1 285,75		576 348.570,00
2011	št. šk. prim EUR	3 606,25		221 124.983,81	87 55.251,00	72 36.520,00	85 53.841,62			468 271.202,68
2012	št. šk. prim EUR	2 371,25	9 2.001,75	151 82.923,70	17 5.878,50	78 46.043,25	103 55.491,50			360 192.709,95
2013	št. šk. prim EUR		4 1.417,50	51 27.673,75	15 8.103,50	58 38.902,05	33 13.316,10	2 521,25		163 89.934,15
2014	št. šk. prim EUR		1 168,75	87 46.923,25	6 2.970,00	76 57.257,00	45 28.382,75			215 135.701,75
2015	št. šk. prim EUR	1 238,75		60 46.775,00	16 15.841,50	33 24.082,00	19 5.343,80			129 92.281,05
2016	št. šk. prim EUR		1 363,00	36 28.099,00	6 4.552,29	35 20.463,50	13 11.289,50	2 387,80		93 65.155,09

3.5 Upravljanje z volkom v sosednjih državah

Upravljanje z volkom na Hrvaškem

Podobno kot pri rjavem medvedu v tem strokovnem mnenju navajamo nekaj ključnih podatkov o dogajanju na ozemlju sosednje R Hrvaške, s katero si delno delimo populacijo volkov v okviru širše dinarske populacije.

Podatki iz R Hrvaške, ki smo jih pridobili od hrvaških kolegov, so objavljeni na <http://www.zastita-prirode.hr/Zasticena-priroda/Vrste-i-stanista/Vrste/Akcijski-planovi-i-planovi-upravljanja/Vuk-Canis-lupus>, dostopni podatki so na voljo do leta 2013:

- Volk je na Hrvaškem zavarovana živalska vrsta (enako kot v Sloveniji) in pod pristojnostjo »Ministarstva za kulturo« in znotraj njega »Uprave za zaščito prirode«.

- Volk je na Hrvaškem stalno prisoten na dobrih 17.000 km², občasno pa še na dobrih 7.000 km². Populacija je bila v letu 2013 ocenjena na 142 – 212 volkov, razporejenih v 49 tropov, od tega je bilo 23 tropov mejnih (tropi, katerih teritorij se razteza tudi v Slovenijo oz. Bosno in Hercegovino. Populacija je bila v obdobju 2007 - 2010 stabilna z zaznanim porastom številčnosti v letu 2010. Največ volkov naj bi bilo v Ličko-Senjski in Splitsko-Dalmatinski županiji. Leta 2013 je bila ocena številčnosti volkov nižja kot v letih 2011 in 2012.
- Volk je v letu 2009 povzročil 1.359 škodnih primerov, v letu 2010 1.373 primerov, v letu 2011 1.671 primerov, v letu 2012 1.635 primerov in v letu 2013 1.535 primerov. Pri tem je bilo v letu 2013 pobitih 2.608 domačih živali, od česar je največ 1.795 ovac in 469 koz (skupaj drobnica 87 %), preostanek odpade na govedo (165 živali), osle (21 živali), konje (24 živali), prašiče (4 živali) in domače pse (130 živali). Največ škode je povzročene v dalmatinskem zaledju (Šibensko-Kninska, Splitsko-Dalmatinska in Zadarska županija).
- Načrtovanje odstrela volkov je bilo v preteklosti izrazito konzervativno naravnano. Do leta 2009 je odstrel volkov na Hrvaškem znašal do 10 živali, leta 2010 je bilo odstreljenih 19 živali, v letu 2011 21 živali in v letu 2012 15 živali. Od leta 2013 naprej se na Hrvaškem ne načrtuje več odstrela volkov.

Preglednica 16: Planiran in realiziran odstrel volka na Hrvaškem za obdobje 2005 – 2016.

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Načrt	4	7	7	10	21	24	22	18	0	0	0	0
Realizacija	0	2	4	9	7	19	21	15	0	0	0	0

Upravljanje z volkom v Avstriji in Italiji

Na mejnem območju z Avstrijo in Italijo tropov volkov ni prisotnih. Kljub temu pa monitoring volka kaže, da so na tem mejnem območju volkovi občasno prisotni in ga tudi prečkajo. Najbolj znan primer je volk »Slavc« iz slovensko-hrvaškega tropa na območju Slavnika, ki smo ga spremljali s pomočjo radio-telemetrične ovratnice. Med disperzijo, začeta konec decembra 2010, je namreč prečkal Slovenijo, del Avstrije in se naposled ustalil v Italiji v bližini Verone, kjer je skupaj z volkuljo iz alpske populacije vzpostavil nov teritorij, in sicer na območju, od koder je volk izginil že pred 200 leti. To je bilo tudi prvo zabeleženo parjenje med osebki Dinarsko - Balkanske in Alpske populacije volkov. Trop se uspešno razmnožuje že vse od njegove vzpostavitve dalje. Na območju med teritorijem tega tropa in državno mejo Slovenije z Italijo je bil v letu 2015 zaznan še en volčji trop, ki pa je do začetka leta 2016 verjetno izginil.

3.6 Utemeljitev predloga odvzema volka za obdobje 1. 10. 2017 – 30. 9. 2018

Strokovno mnenje smo pripravili na podlagi četrtega odstavka 8. člena *Uredbe o zavarovanih prostozivečih živalskih vrstah* (*Ur. I. RS*, št. 46/04 ter spremembe in dopolnitve; v nadalnjem besedilu: *Uredba*). Za obdobje 1. 10. 2017 – 30. 9. 2018 predlagamo poseganje v populacijo volka z odstrelom na podlagi 7. alineje prvega odstavka 7. člena *Uredbe* zaradi selektivnega in omejenega odvzema živali iz narave pod strogo nadzoranimi pogoji in v omejenem številu. Prav tako je ZGS upošteval mnenja tujih (Large Carnivore Initiative for Europe..., 2002) in domačih strokovnjakov (Stališče projektne skupine SloWolf...,

2010), med katerimi prevladuje paradigma, da trajnostni odstrel ni v nasprotju s prizadevanji za dolgoročno ohranitev populacij volka, če je le-ta dobro in strokovno načrtovan.

Pri pripravi predloga odvzema sta bila v skladu s prvim odstavkom 7.a člena Uredbe upoštevana tudi *Strategija ohranjanja volka (Canis lupus) v Sloveniji in trajnostnega upravljanja z njim* (v nadaljnjem besedilu: Strategija) in *Akcijski načrt za trajnostno upravljanje populacije volka (Canis lupus) v Sloveniji za obdobje 2013–2017* (v nadaljnjem besedilu: Akcijski načrt), oba potrjena s strani Vlade Republike Slovenije.

Na podlagi drugega odstavka v povezavi s prvim odstavkom 8. člena Uredbe mora pričujoče strokovno mnenje vsebovati stališča in obrazložitve, ki jih ZGS podaja v nadaljevanju.

3.6.1 Utемeljitev pogojev za uporabo izjeme (test 1)

Selektiven in omejen odvzem živali iz narave

V Strokovnem mnenju je predlagan odvzem (t.j. vse oblike smrtnosti, ne samo odstrel) usmerjen selektivno glede na število, starost in prostorsko razporeditev volkov. Le na tak način je možno dolgoročno upravljati s populacijo skladno s sprejeto Strategijo in Akcijskim načrtom ter evropskimi smernicami in s tem dosegati cilje Direktive o habitatih. Predlog odvzema podrobno določa količino predvidenega odvzema ter njegovo prostorsko in časovno razporeditev. Na ta način je zagotovljeno, da odvzem ne doseže količine, ki bi ogrozila populacijo, s tem pa je smiselnost zagotovljena tudi selektivnost.

Podrobno določena prostorska omejitev odstrela zagotavlja, da na posameznem območju prisotnosti volkov v Sloveniji ne bi prišlo do prekomernega odvzema oz. poseganja v populacijo. V okviru načrtovanega odvzema je kvota razdeljena po lovsko upravljavskih območjih (v nadaljnjem besedilu: LUO). Predlagana višina odvzema volkov predstavlja praviloma 1 odvzet osebek na posamezen trop volkov. V predlogu odvzema so navedeni vsi upravljavci lovišč (lovske družine), ki imajo za upravljanje z loviščem podeljeno koncesijo in lahko opravijo tudi odstrel. Ko je predlagan odvzem v posameznem LUO izpolnjen, se odvzem volkov tam takoj ustavi.

Predlagamo, da se načrtovani odvzem z odstrelom izvaja samo v obdobju 1. 10. 2017 – 31. 1. 2018 ter v obdobju 1. 9. – 30. 9. 2018. S tem je zagotovljena selektivnost odstrela glede na obdobje razmnoževanja volkov znotraj koledarskega leta, saj odstrel volkov ni dovoljen v času, ki je za volkove najpomembnejši z vidika razmnoževanja – parjenje in poleganje ter vzgoja mladičev (februar-avgust).

Selektivnost odvzema glede na starost volkov je načrtovana s pomočjo dodatne omejitve, in sicer s popolno prekinitev odstrela volkov v primeru, da število odvzetih odraslih volkov (t.j. osebkov starejših od 2 let) doseže 40 % celotno načrtovanega odvzema.

Ker je odstrel volka tarčno usmerjen na to živalsko vrsto, ni tveganja, da bi ta poseg ogrozil ugodno stanje kakih druge rastlinske ali živalske vrste. Zato drugi pogoji, ki bi vplivali na ugodno stanje drugih rastlinskih in živalskih vrst, niso potrebni.

Odvzem iz narave je potreben zaradi uravnavanja velikosti populacije z okoljem glede na družbeno sprejemljivost

Odstrel volka ima vedno negativno posledico za odstreljeno žival, za celotno populacijo pa so učinki lahko drugačni, različni. Odstrel ima namreč pozitivne in negativne posledice za preživetje preostalih volkov v populaciji, konflikte med volkovi in človekom ter odnos lokalnega prebivalstva do prisotnosti volkov. Poseganje v populacijo volkov je s tega vidika potrebno, saj se poleg ekološke komponente, ki jo predstavlja vrsta *Canis lupus* v Sloveniji, upošteva tudi socialni in gospodarski vidik. Zato smo mnenja, da je odvzem iz narave (z odstrelom) za ohranjanje ugodnega stanja populacije volkov, tako z vidika družbene sprejemljivosti nekaterih interesnih skupin (rejci drobnice, lovci...) kot z vidika uravnavanja prostorske razporeditve glede na splošno družbeno sprejemljivost, tako primeren kot tudi nujen ukrep.

Slednje je tudi v skladu s Strategijo in Akcijskim načrtom, ki imata dva osnovna cilja: ohranjanje populacije volka v ugodnem stanju in zagotavljanje sobivanja z ljudmi, zato se s predlaganim načinom upravljanja sledi obema ciljema, pri čemer je drugi podrejen prvemu. Akcijski načrt na strani 44 med drugim navaja: »Iz osnovnih bioloških značilnosti volka, ugotovljenih v mnogih raziskavah (za pregled glej npr. Mech in Boitani, 2003) izhaja, da ta vrsta v naravnem okolju ne potrebuje zunanjega uravnavanja (v obliki naravnih plenilcev ali človekovega poseganja), saj je to doseženo z znotrajvrstnimi mehanizmi (socialne interakcije, teritorialnost in druge znotrajvrstne interakcije), ki dolgoročno preprečujejo povečevanje lokalnih gostot nad biološko nosilno kapaciteto okolja. V populacijo z odstrelom praviloma posegamo zaradi vzdrževanja ali povečevanja družbene nosilne kapacitete. Družbena nosilna kapaciteta izhaja iz dojemanja družbe o vplivu vrste na dobrobit človeka in njegovo rabo prostora, okolje in druge vrste ter se ocenjuje kot največje število osebkov neke vrste v nem prostoru, ki je ob danem upravljanju populacije za človeka sprejemljivo (Riley in Decker, 2000).«.

V delovnem gradivu Platforme za velike zveri, ki deluje pod okriljem Evropske komisije, navajajo avtorji v povezavi s konflikti z velikimi zvermi in sobivanjem tudi neizogibnost poseganja v populacijo velikih zveri na območjih, ki so poseljena. To pride v poštev npr. ob pojavu problematičnega obnašanja določenega osebka, zaradi omejevanja širjenja populacij na območja, ki v preteklosti niso bila poseljena z velikimi zvermi, postopnega navajanja ljudi na prisotnost velikih zveri, pa tudi zaradi aktivnega vključevanja deležnikov v proces upravljanja. Na ta način je znatno zmanjšana možnost socialnih konfliktov, s tem pa tudi možnost negativnega odnosa javnosti do velikih zveri.

Družbena sprejemljivost (toleranca) kot družbena komponenta okolja je torej omejujoč faktor dejanskega obsega populacije in razširjenosti volka povsod po svetu, kjer se pojavlja v naseljenih območjih, s tem pa odločilen tudi za doseganje cilja Direktive o habitatih v Sloveniji, to je zagotavljanje, da se status ohranjenosti populacije volka v Sloveniji ne slabša. Zmanjšanje družbene sprejemljivosti namreč v končni fazi vodi do zmanjšanja populacije. Značilnost družbene sprejemljivosti v primeru volkov je, da je le-ta v »krhkem« ravnotesju, ki se lahko v kratkem času poruši. O »krhkostik« tega ravnotesja v povezavi z velikimi zvermi se lahko prepričamo na podlagi primera iz italijanske avtonomne province Trento, kjer je le v zadnjih nekaj letih toleranca do medvedov med ljudmi močno padla (leta 2003 je bilo 76,8 % anketiranih oseb všeč prisotnost medvedov, medtem ko je bilo leta 2011 med anketiranimi takšnih le še 30,4 % oseb; Tosi in sod. 2015). Razlog je možno iskatи tudi v (pre)hitri rasti tamkajšnje medvedje populacije in posledično naraščajočem pojavljanju konfliktov na eni strani ter vztrajanju radikalnih naravovarstvenih

organizacij pri popolnem zavarovanju vrste na drugi strani. Na »krhkost« tolerance do volkov je v Sloveniji pokazala tudi anketa, izvedena v okviru projekta SloWolf (Marinko U. in Majić Skrbinšek A., 2011 - Končno poročilo akcije A.6). Vse tri skupine anketiranih ljudi (rejci drobnice, lovci, širša javnost) so se namreč trdno opredelile, da »volkovi ne sodijo v bližino človeških bivališč«, kar pa zaradi velikosti teritorijev volkov v fragmentiranem gozdnato-kulturnem okolju, kakršno je v Sloveniji, ni možno. Naj navedemo še eno reprezentančno misel na razpravi Evropske komisije o predmetni temi, ki vsekakor velja tudi za Slovenijo: "Posameznikovo dojemanje škode je tisto, ki vpliva na javno mnenje, in ne dejanska škoda. Čustvena plat igra pomembno vlogo pri dojemanju škode" (European Commission, 1999: Compensation for damage caused by bears and wolves in the European Union. stran 16). Zato je treba pri načrtovanju upoštevati tudi te vplive na družbeno sprejemljivost, predvsem ker zaradi čustvenega dojemanja ne temeljijo na ugotovljenih strokovnih dejstvih (npr. številčnost, obseg škode).

Načrtovan in zakonit odvzem volkov lahko znotraj nekaterih interesnih skupin (pri nas so to predvsem lovci in rejci pašnih živali) poveča toleranco in celo interes za ohranjanje te vrste. Številne raziskave kažejo, da je treba v proces upravljanja vključiti vse interesne skupine, ki so na različne načine vpletene v sobivanje z volkom (npr. Naughton – Treves & Treves, 2005; Treves in sod., 2006). V Sloveniji je bila v okviru Life+ projekta SloWolf izvedena javnomnenjska raziskava (Marinko U. in Majić Skrbinšek A., 2011), ki je raziskovala stališča do volkov s strani širše javnosti in dveh pomembnih interesnih skupin, ki lahko posredno in neposredno vplivata na populacijo volkov (lovci in rejci drobnice). Anketa je pokazala, da imajo do volkov večinsko naklonjeno stališče lovci in širša javnost, nekoliko bolj negativno stališče do njih pa imajo rejci drobnice. Kljub večinsko naklonjenem odnosu je polovica (51,4 %) anketiranih lovcev na območju stalne prisotnosti volkov menilo, da volkovi plenijo preveč srnjadi in jelenjadi. Tako skupina lovcev kot tudi skupina rejcev drobnice sta bili izrazito proti popolnemu zavarovanju volka v Sloveniji in proti prepovedi lova nanj, prav tako sta menili, da se številčnost volkov ne bi smela povečati, medtem ko širša javnost glede teh vprašanj ni bila tako enotna. Ker je odnos javnosti eden izmed ključnih dejavnikov za dolgoročno ohranitev volka, povečanje tolerance ljudi do volkov neposredno zagotavlja koristi varstvu volkov. V nadaljevanju sta ločeno obravnavana vidika obeh interesnih skupin, ki sta v Sloveniji pomembni v povezavi z vzdrževanjem družbene sprejemljivosti (tolerance) do volkov - lovci in rejci pašnih živali.

Menimo, da zakonit odvzem prispeva k vzdrževanju družbene sprejemljivosti in zmanjša obseg nezakonitega ubijanja volkov ter s tem zagotavlja koristi varstva volka kot vrste. Ljudje namreč bolje sprejemajo konfliktne živalske vrste, če imajo od njih tudi neko korist (Mishra in sod., 2003). Zato lahko z dovoljevanjem omejenega in nadzorovanega odvzema povečamo zanimanje za ohranjanje volka (vseh velikih zveri!) med lovci in posledično vzpostavimo boljši nadzor nad dogajanjem v populaciji le-tega. Lovci se v primeru uspešnega upravljanja s prostoživečimi živalmi lahko izkažejo kot njihovi uspešni zaščitniki (Mincher, 2002; Heberlin, 2008). Morebiten nezakonit odstrel lahko mnogo bolj negativno vpliva na stanje in številčnost populacije volka, kot pa količinsko, časovno in geografsko nadzorovan odvzem. Boitani (2000) v evropskem akcijskem načrtu za volka navaja, da je nezakonito ubijanje volkov verjetno najpomembnejši vzrok smrtnosti volkov na evropski ravni. Vsekakor pa je trdne podatke o pogostosti in obsegu nezakonitega lova izredno težko pridobiti. V Sloveniji so bili v zadnjih štirih letih in pol potrjeni 4 primeri nezakonito usmrčenih/odvzetih volkov (v vseh teh je ZGS po uradni dolžnosti obvestil tudi pristojne inšpekcijske službe in organe pregona). Kljub temu da so lovci večinsko naklonjeni volkovom (po rezultatih ankete, izvedene v projektu SloWolf, ima na območju stalne prisotnosti volkov negativno stališče do volkov le 20,7 % lovcev), je to treba upoštevati. Pomembno je tudi, da krovne (LZS) in

druge lovske organizacije (OZUL, LD, LPN) ter državni organi in institucije nadaljujejo s tradicijo formalnega in neformalnega izobraževanja lovskih pripravnikov, kandidatov za lovske čuvaje in splošne lovske javnosti, kjer so teme tudi zavarovane prostoživeče živalske vrste (tudi velike zveri), njihov pomen in vloga v ekosistemih ter posledice in preprečevanje nezakonitih dejanj s strani lovcev. Takšna izobraževanja imajo v Sloveniji dolgoletno tradicijo in vsekakor prinašajo uspehe tudi v povezavi z miselnostjo lovske javnosti o predmetni temi, je pa njihov učinek vsekakor težje (iz)meriti. V letu 2015 je ZGS skupaj s partnerji (BF Odd. za biologijo) tudi v okviru LIFE DINALP BEAR projekta izobraževal ciljno lovsko javnost o pomenu velikih zveri v ekosistemih in odnosu ter vzpostavljanju sožitja človeka z njimi. V prihodnje bodo temi preprečevanja in morebitnega odkrivanja krivolova ciljno posvečene tudi posamezne akcije pravkar odobrenega »LIFE Lynx« projekta na risu, katerega nosilec bo ZGS, nosilec ene od akcij pa krovna lovska organizacija – Lovska zveza Slovenije. Ena od akcij bo informirala organe pregona o znakih kaznivih dejanj. Poleg risa bosta posredno vključeni v akcije tudi vrsti volk in rjavi medved.

Druga pomembna interesna skupina, ki ima lahko močan vpliv na sprejemljivost volkov predvsem na ravni lokalnih skupnosti, so rejci pašnih živali. Na nesprejemanje volkov s strani predstavnikov te interesne skupine kažejo številni proti volkovom nastrojeni članki (nekaj takšnih člankov iz zadnjih let je navedenih v virih in literaturi: Članki v spletnih mediji). Za ljudi je najtežje neko živalsko vrsto sprejeti in sobivati z njo na območjih, kjer ljudje tega prej nekaj časa niso bili vajeni. Tam se je skozi stoletje ali več odsotnosti velikih zveri iz zavesti »izgubila« praksa varovanja premoženja, primarno rejnih domačih živali, pred velikimi zvermi. Podatki o pojavljanju škod po volkovih na rejnih živalih potrjujejo, da se območje prisotnosti volkov v Sloveniji postopno prostorsko širi, predvsem proti zahodu in severozahodu (npr. škode po volkovih na Primorskem, južnem robu Ljubljanskega barja, na območju Blok). Upoštevaje območje celotne Slovenije pa se je število škodnih primerov po volku na leto v zadnjih letih (predvsem po letu 2010) precej zmanjšalo. Verjetno je k temu pripomogla tudi vzpostavitev sofinanciranja zaščitnih sredstev (elektroograj) v okviru projekta SloWolf. Zaskrbljujoče je le, da kljub padcu števila škodnih primerov med lokalnimi skupnostmi, rejci in nekaterimi predstavniki kmetijske stroke v zadnjih letih še vedno vlada veliko nezadovoljstvo v povezavi z velikimi zvermi (glej npr. Peticija Kmetijsko gozdarske zbornice Slovenije..., 2016; Sklepi Državnega sveta Republike Slovenije..., 2015; Mednarodna konferenca o gorskem pašništvu..., 2016). Vsako leto s strani kmetijskih organizacij prihajajo zahteve po visokih odstrelih in radikalnem zmanjšanju številnosti volkov. Eden od vzrokov za nezadovoljstvo med rejci in predstavniki kmetijske stroke je verjetno tudi nereden in večkrat zadržan (2013, 2015-2017) odstrel volkov v preteklih letih. Naslednji citat iz besedila sklepov Državnega sveta RS nazorno prikazuje stališča predstavnikov kmetov in lokalnih skupnosti: »Komisija ugotavlja, da so zdajšnje populacije medvedov in volkov prevelike in delujejo moteče, vzbujajo strah in nelagodje med ljudmi ter otežujejo izvajanje gospodarsko-kmetijskih dejavnosti. Komisija podpira predlog predstavnikov lokalnih skupnosti in Kmetijsko gozdarske zbornice Slovenije, da se število medvedov in volkov na osrednjem območju divjih zveri zniža na vzdržno raven, kot je bila pred letom 1990, z ustreznim odvzemom, kar bo ponovno omogočalo strpno sobivanje ljudi in zveri.« (9. točka Sklepov Državnega sveta Republike Slovenije..., 2015). Ocenujemo, da je škod s stališča družbene sprejemljivosti še vedno preveč. Ugotavljamo, da bi bil bistven prispevek k reševanju tega področja dela tudi prenova predpisov (ZON, Pravilnik o minimalnih zaščitnih ukrepih), ki predpisujejo načine varovanja rejnih živali pred škodami po volku (velikih zvereh). Tako bi celoviteje izpolnili tudi test 2, ki ga predpisuje dokument Evropske komisije (Guidance document on the strict protection of animal species of community interest under the Habitats Directive).

Po drugi strani pa se nekatere naravovarstvene in okoljsko-pravne nevladne organizacije zavzemajo za popolno odpravo odstrela. Poudarjajo, da naj bi bile Uredbe in Odlok v nasprotju s Konvencijo o dostopu do informacij, udeležbi javnosti pri odločanju in dostopu do pravnega varstva v okoljskih zadevah (Aarhuško konvencijo), da za odstrel nimajo podlage v Zakonu o ohranjanju narave in da niso izpolnjeni vsi pogoji Habitatne direktive. Menijo, da naj država ne bi izkazala potrebnega pogoja, da ni druge zadovoljive možnosti glede problema, ki je razlog odstrela.

Na ZGS ugotavljamo, da je omejen in skrbno načrtovan odstrel v skladu z mednarodno, evropsko in državno zakonodajo. Skladen je tako z Zakonom o ohranjanju narave (Ur.l. RS, št. 96/04 in spremembe ter dopolnitve) in Uredbo o zavarovanih prostozivečih živalskih vrstah (Ur.l. RS, št. 46/04 in spremembe ter dopolnitve). Alternativnih možnosti, ki bi omogočale, da odvzem iz narave z odstrelom ne bi bil potreben, v primeru populacije volka ni.

Dovoljena sredstva oziroma načini za poseg, ki lahko povzroči poškodovanje, zastrupitev, usmrtiltev, odvzem iz narave, ujetje ali vznemirjanje, in omejitve njihove uporabe

Volkove je v Sloveniji (v primeru takšne odločitve Vlade RS Slovenije) dovoljeno usmrтiti le z odstrelom, kar je neprimerno bolj selektivna oblika usmrтitve kot so to pasti, ki tudi niso dovoljene. Pri odstrelu volkov se uporablja predpisano lovsko orožje z risano cevjo in naboji iz Priloge 1 *Pravilnika o vrstah in moči lovskega orožja, načinu zasledovanja in usmrтitve ranjene živali ter višini odškodnine na divjadi, ki je povzročena s protipravnim lovom* (Ur.l. RS, št. 50/16).

Potrebni nujni ukrepi v zvezi z izvedbo nadzora nad posegom, ki lahko povzroči poškodovanje, zastrupitvijo, usmrтitvijo, odvzemom iz narave, ujetjem ali vznemirjanjem

V Sloveniji imamo področje nadzora nad zakonitim odstrelom zgledno urejeno. Upalenitelj oziroma upravljač lovišča, v katerem je odstrel volka izvršen, mora to nemudoma javiti pristojni območni enoti ZGS. Ta poskrbi, da se odstrel zabeleži in v primeru izpolnjene kvote v dotednem LUO takoj obvesti ostale upravljavce lovišč in s tem prepreči prekoračitev kvote. V primeru da sta sočasno ustreljena dva volka in to pomeni prekoračitev dovoljene kvote, se to upošteva pri načrtovanju odvzema v naslednjem upravljavskem obdobju. V primeru odvzema volka (odstrel ali izguba) pristojni vodja Odseka za gozdne živali in lovstvo na ZGS opravi strokovne meritve mrtvega volka, odvzame genetske vzorce in zob za določitev starosti živali ter ugotovi okoliščine odvzema volka. Truplo volka se nato pošlje še na pregled na Veterinarsko fakulteto UL, kjer potrdijo/ugotovijo vzrok smrti volka in njegovo predhodno zdravstveno stanje. V primeru, da gre za nepravilnosti pri izvedenem odstrelu, ZGS obvesti pristojne inšpekcijske službe.

3.6.2 Preverjanje drugih zadovoljivih možnosti (test 2)

Drugih realnih možnosti za reševanje trenutne problematike (t.j. ohranjanje/večanje družbene sprejemljivosti volka), ki bi bile zadovoljive z večine vidikov, ZGS trenutno ne smatra za ustrezne. V nekaterih društvih za zaščito in pravice živali ter drugih nevladnih organizacijah ali civilnih iniciativah, tako v Sloveniji kot širše po Evropi, se v zadnjem času pojavljajo različni predlogi, in sicer so nekateri od teh naslednji:

- odlov živilih osebkov iz narave ter zapiranje prostozivečih živali v ujetništvo – ograjene prostore,
- selitev živali v druge države (npr. Rusijo),

- kastracija/sterilizacija osebkov v naravi.

Noben od naštetih predlogov po mnenju ZGS ni zadovoljiv, saj so neracionalni (kot je npr. selitev živali v tujino), neetični, neučinkoviti ali pa celo nenadzorovani in neselektivni (npr. koliko osebkov iz celotne populacije je treba kastrirati/sterilizirati ter katerih spolnih/starostnih kategorij oz. kakšen bo način in cena takega posega) ter bi zato lahko populaciji volkov povzročili nepopravljivo škodo. Za ohranjanje družbene sprejemljivosti volkov ter vključevanje deležnikov v upravljanje s populacijo tako ostaja omejen in nadzorovan odstrel edina ustrezna in racionalna možnost, ki je ni mogoče nadomestiti na noben drug način. Ker pa so nekateri potencialni negativni učinki na del populacije volkov z odstrelom znani, jih bomo z ustreznimi varovalnimi mehanizmi zmanjšali na najnižjo možno raven. Te ukrepe smo deloma že opisali v prejšnjem poglavju, nadalje pa jih natančneje definiramo še v naslednjem.

Prav tako mora ostati prioriteta tudi izvajanje drugih ukrepov za zmanjševanje konfliktov med ljudmi in volkovi ter izvajanje Strategije ohranjanja volka in Akcijskega načrta upravljanja z volkom. Primere dobrih praks za zmanjševanje konfliktov je vpeljal predvsem projekt SloWolf. Tudi zaradi uspešnosti projekta se izvajanje sofinanciranja zaščitnih sredstev pred napadi volkov na domače živali nadaljuje.

3.6.3 Preverjanje, da izjemna ravnanja ne poslabšajo ugodnega stanja živalskih vrst (test 3)

Ocena stanja populacije volka v Sloveniji

Volkovi v Sloveniji so roben del Dinarsko – Balkanske populacije volka, ki je po ocenah IUCN in LCIE v ugodnem stanju ter šteje okoli 5.000 živali. Nosi IUCN oznako LC - »Least Concern«, kar se smatra za najnižjo stopnjo nevarnosti za potencialno izumrtje živalske vrste in ne spada pod oznake, ki tvorijo t.i. »rdeči seznam« ogroženih vrst. Trendi populacije v Sloveniji kažejo, da je populacija po zavarovanju leta 1993 številčno naraščala, porast številčnosti pa je bil zabeležen tudi med leti 2011 in 2015. Podrobnejše raziskave stanja populacije volkov v okviru projekta LIFE+ SloWolf v okviru intenzivnega monitoringa kažejo na porast številčnosti volkov kljub rednemu izvajaju odstrela okoli 10 volkov letno (med leti 2010 in 2012 povečanje števila volkov za 15 %). Rezultati monitoringa volkov v sezoni 2015/16 kažejo na to, da se je velikost populacije nekoliko zvišala, se pa intervali zaupanja v veliki meri prekrivajo s sezono 2012/2013, tako da se tega ne da z gotovostjo trditi. Lahko pa z gotovostjo potrdimo, da populacija volkov v Sloveniji ostaja glede na sezono 2012/13 vsaj stabilna, dolgoročno pa ima velikost populacije tudi pozitiven trend, saj je razlika v velikosti populacije v letih med 2010 in 2012 in velikostjo populacije, ocenjeno v sezoni 2015/16, že statistično značilna. Prihaja tudi do prostorske širitve, čeprav so nekateri tropi od zadnjega monitoringa 2012 – 2013 tudi izginili.

Smernice EU »Guidelines for Population Level Management Plans for Large Carnivores, Large Carnivore Initiative for Europe« (20. 5. 2008) opredeljujejo obravnavanje vrst na nivoju celotnih populacij in ne zgolj na nivoju posamezne države. Volkovi v Sloveniji predstavljajo, kot že rečeno, robni del Dinarsko – Balkanske populacije, zato moramo pri presoji ugodnega stanja populacije upoštevati dejstvo, da so volkovi v Sloveniji v neposredni povezavi z volkovi na Hrvaškem.

Populacija volkov v Sloveniji kot del Dinarsko - Balkanske populacije izpolnjuje vse pogoje navedene v 1. členu Direktive o habitatih. Rezultati dolgoročnega monitoringa v kombinaciji z

najnovejšimi metodami, uporabljenimi tako v okviru projekta SloWolf kot tudi v okviru projektne naloge *Spremljanje varstvenega stanja volkov v sezoni 2015/16* so pokazali, da populacija slovenskih volkov v zadnjih letih kljub načrtovanemu odvzemu izkazuje pozitiven trend številčnosti.

Na podlagi rezultatov monitoringa lahko zaključimo, da populacija volkov v Sloveniji v zadnjih letih rahlo raste, da je kot del širše Dinarsko – Balkanske populacije v ugodnem stanju in da načrtovani odvzem za obdobje 1. 10. 2017 –30. 9. 2018 ne bo ogrozil njenega stabilnega stanja.

Ocena o vplivu usmrtilitve ali odvzema iz narave na ohranitev ugodnega stanja populacije:
načrtovan in omejen odvzem ne škoduje ohranitvi ugodnega stanja populacije

Glede na podatke (škodni primeri, odvzem), ki jih ZGS zbira že več kot 2 desetletji, ugotavljamo, da primerno načrtovan in omejen odvzem ne škoduje ohranitvi ugodnega stanja populacije volkov. To dodatno potrjujejo tudi izsledki projekta SloWolf, ki kažejo na to, da je populacija volkov v Sloveniji med leti 2010 in 2012, kljub povprečnemu letnemu odvzemu 11 volkov, naraščala (številčnost volkov je trenutno še višja kot v obdobju 2010-2012, kar pomeni tudi večji reprodukcijski potencial). Strokovna literatura govori o tem, da je volk zelo prilagodljiva vrsta z visokim reprodukcijskim potencialom. Tolikšen reprodukcijski potencial vrsti zagotavlja njene biološke in ekološke značilnosti, saj se kot vrsta hitro prilagaja okolju, nadomesti izgube v populaciji in ponovno poseli izpraznjena območja. Volkovi splohno dozorijo pri starosti 2 let, dominantna volkulja pa vsako leto poleže povprečno med 4,2 do 6,4 mladiča (Mech in Boitani, 2003). Izsledki številnih raziskav (povzetih v Mech in Boitani, 2003) kažejo, da je stanje populacije volka še ugodno pri 20- do 30-odstotnem letnem odvzemu ocenjene številčnosti populacije. Ohranjanje oziroma celo rast populacije pri takem poseganju v populacijo volka je bila dokazana v več obsežnih raziskavah (povzetih v Mech in Boitani, 2003) v Severni Ameriki in tudi v Evropi (Poljska).

Kvota, predlagana v Strokovnem mnenju, pomeni praviloma odvzem 1 volka na trop in sovpada z zgoraj navedenim merilom dopustnega poseganja v populacijo. Načrtovana kvota je zaradi morebitnih nezaznanih izgub še dodatno zmanjšana zaradi upoštevanja načela previdnosti. Podatki o razporeditvi teritorijev tropov volkov in o številčnosti volčje populacije v Sloveniji so bili pridobljeni na podlagi »monitoringa« volkov, izvedenega v okviru projekta SloWolf in projektne naloge »Spremljanje varstvenega stanja volkov v sezoni 2015/16« ter vmesnega poročila projektne naloge »Spremljanje varstvenega stanja volkov v sezoni 2016/17«.

Ker ima načrtovan odvzem poleg pozitivnih lahko tudi negativne učinke za del populacije, je le-te z ustrezнимi ukrepi treba zmanjšati na najnižjo možno raven. Zato so predvideni dodatni mehanizmi, ki omejujejo tako razpad tropov na nekaterih strnjениh gozdnih območjih Slovenije, kot tudi lokalno premočno poseganje v populacijo. V nadaljevanju podajamo podrobnejši opis predvidenih ukrepov.

1. Potencialna negativna posledica odvzema na populacijo je morebitno lokalno iztrebljenje populacije zaradi izvedbe zgolj na nekem manjšem območju. V izogib lokalno prekomernemu poseganju v populacijo se naš predlog in strokovno mnenje nanaša na kvoto odvzema, ne samo na kvoto odstrela. Torej naša predlagana kvota zajema vse zabeležene načine smrtnosti in ne samo smrtnost zaradi človekovega odstrela. Višina odstrela se ob drugih nastalih izgubah temu

primerno zmanjša. V našem predlogu je torej načrtovana vsa smrtnost, kar je še dodatna varovalka omejenega poseganja v populacijo. Za posamezno načrtovalsko obdobje se določa odvzem glede na podatke o oceni stanja populacije ter rezultatov odvzema prejšnjega obdobja (odstrel in druge izgube). Na ta način se lahko na letni ravni ustrezno uravnava upravljanje s populacijo volka.

2. Potencialno lokalno prekomerne vplive na populacijo bomo preprečevali tudi s tem, da je sam odvzem znotraj predvidene kvote podrobno prostorsko določen. V okviru predlaganega načrtovanega odvzema je kvota razdeljena po LUO, v okviru katerih se načrtuje odvzem lovnih vrst živali - divjadi. Posamezen LUO pokriva teritorije največ 3 tropov volkov. Na posameznem območju je dovoljen odvzem največ 3 osebkov. Ko je v posameznem od naštetih LUO kvota načrtovanega odvzema izpolnjena, se odstrel na tem območju ne izvaja več. V kolikor bi izjemoma, zaradi nezmožnosti preprečitve sočasnega odvzema več osebkov hkrati, prišlo do prekoračitve predpisane kvote, bi bilo večje število odvzetih osebkov upoštevano pri načrtovanju odvzema za naslednje leto.

3. Druga potencialna negativna posledica odvzema na samo populacijo je razpad tropov, ki se lahko zgodi zaradi izgube/odvzema dominantnih (alfa) osebkov v tropu. V izogib temu ZGS predлага dodaten varovalni mehanizem, s katerim omejimo vpliv odvzema na razpadanje tropov. V primeru da bi število odvzetih odraslih volkov (osebkov starejših od 2 let) doseglo 50 % celotnega načrtovanega odstrela, se šteje, da je ves načrtovani odstrel izpolnjen in se le-ta za tekoče načrtovalsko obdobje zaključi. Pri tem je treba opomniti, da vsi odrasli (2 ali več let starji) volkovi niso dominantni osebki. Zato morebiten delež 50 % odraslih osebkov v odvzemu nikakor ne pomeni tudi toliko izgub dominantnih volkov.

4. V LPN v upravljanju ZGS, katerih območja obsegajo največje strnjene gozdne komplekse v Sloveniji, se odvzem volkov iz narave z odstrelom v načrtovalski sezoni 2017–2018 ne bo izvajal. Območja teh lovišč obsegajo okoli 1.005 km², kar ustreza življenjskemu območju približno treh tropov volkov. Večina LPN pokriva obmejna območja s Hrvaško, precej volkov v njih pa glede na podatke, zbrane v projektu SloWolf, pripada čezmejnim tropom, oziroma neposredno prihaja iz Hrvaške. Z dodatnim ukrepom nadzorovanega in selektivnega poseganja v populacijo volkov v Sloveniji, in sicer z varovanjem strukture tropov v osrednjem območju pojavljanja volka, se v strukturo tropov ne bo posegallo na teh največjih območjih strnjениh gozdnih kompleksov. S tem je dodatno zagotovljena tesna povezanost z ostalim delom Dinarsko – Balkanske populacije.

3.7 Predlog načrta odvzema volkov iz narave pod strogo nadzoranimi pogoji v omejenem številu za obdobje 1. 10. 2017 – 30. 9. 2018

- I. **Za časovno obdobje od 1. 10. 2017 do 30. 9. 2018** za celotno populacijo volka na območju Slovenije načrtujemo odvzem (odstrel in izgube) **10 volkov**, kar predstavlja v povprečju odstrel ene živali na evidentiran trop.
- II. **V načrtovanem odvzemu 10 volkov so vključeni osebki, ki so odstreljeni** (usmrtitev osebka v skladu s 7. in 7a členom Uredbe), **in dokazane izgube**.

Odstrel v skladu s 7. a členom Uredbe se izvaja v obdobju od vključno 1. 10. 2017 do 31. 1. 2018 ter v obdobju od vključno 1. 9. do 30. 9. 2018.

Smrtnost volka, ki bi nastala kot posledica dostrelitve po iskanju ranjene živali po nastali prometni nesreči, se obravnava kot etično načelo iskanja in preprečitve mučenja ranjene živali, za katere ni potrebno pridobiti dovoljenja ARSO za izredni odstrel.

III. Predlagana prostorska razporeditev načrtovanega odvzema 10 volkov je naslednja:

- **3 volki - Kočevsko-Belokranjsko LUO in Novomeško LUO skupaj** (vse lovske družine, združene v LZS).
 - v Kočevsko Belokranjskem LUO v
loviščih Loka pri Črnomlju, Vinica, Sinji vrh, Črnomelj, Adlešiči, Banja Loka-Kostel, Kočevje, Mala gora, Struge na Dolenjskem, Draga, Osilnica, Veliike Lašče, Gradac, Suhor, Lazina, Veliike Poljane, Loški potok, Ribnica, Dolenja vas, Sodažica, Turjak, Predgrad, Dragatuš, Smuk-Semič, Metlika, Dobrepolje, Grosuplje, Suha krajina, Krka in Taborska jama;
 - v Novomeškem LUO v
loviščih Mirna peč, Novo mesto, Otočec, Padež, Šentjernej, Plešivica, Toplice, Orehotovica, Brusnice, Gorjanci, Mokronog, Mirna, Trebelno, Veliki Gaber, Dobrnič, Trebnje, Velika Loka, Tržiče, Škocjan, Šentrupert in Šentjanž.
- **3 volki - Notranjsko LUO** (vse lovske družine, združene v LZS).
 - v Notranjskem LUO v
loviščih Begunje, Cerknica, Cajnarje, Grahovo, Rakek, Žilce, Lož-Stari trg, Iga vas, Babno polje, Gornje jezero, Kozlek, Zemon, Trnovo, Mokrc, Brezovica, Rakitna, Tabor Zagorje, Prestranek, Javornik-Postojna, Pivka, Borovnica, Nova vas, Ig, Rakovnik-Škofljica in Tomišelj.
- **2 volka - Zahodno visokokraško LUO** (vse lovske družine, združene v LZS).
 - v Zahodno visoko Kraškem LUO v:
loviščih - Logatec, Hotedršica, Rovte, Vrhnika, Col, Hubelj, Idrija, Krekovše, Kozje stena, Jelenk, Javornik, Dole nad Idrijo, Gorica, Grgar, Sabotin, Planina, Črna jama, Bukovje, Most na Soči, Trebuša, Čepovan, Kanal, Anhovo, Dobrovo, Trnovski gozd, Vipava, Nanos, Lijak, Čaven, Vojkovo in Hrenovice.
- **2 volka - Primorsko LUO** (vse lovske družine, združene v LZS).
 - v Primorskem LUO v
loviščih Prem, Bukovca, Brkini, Izola, Trstelj – Kostanjevica, Fajti hrib, Strunjan, Jezero – Komen, Dolce – Komen, Raša – Štorje, Tabor – Sežana, Žabnik – Obrov, Kras – Dutovlje, Vrhe – Vrabče, Videž – Kozina, Slavnik – Materija, Štanjel, Gaberk – Divača, Timav – Vreme, Senožeče, Kojnik – Podgorje, Rižana, Dekani, Istra – Gračišče, Marezige, Koper, Šmarje, Gradišče – Košana, Brje – Erzelj in Tabor – Dornberk.

IV. Odstrel naj se praviloma manjše živali v tropu. Tako bo zagotovljeno varovanje strukture tropov, saj so manjše živali praviloma tudi mlajše in niso del dominantnega (alfa) para. Z odstrelom teh živali zmanjšamo velikost tropa in na dolgi rok število dispergiranih živali, ne izzovemo pa potencialnega razpada tropa. V primeru, da število odvzetih odraslih volkov (osebkov starih 2 leti ali več) doseže 40 % načrtovanega odvzema (4 živali), se odstrel takoj zaključi.

- V. Izvedbo nadzora odvzema iz narave vrši Zavod za gozdove Slovenije skladno z 10. členom »Odloka o ukrepu odvzema osebkov vrst rjavega medveda (*Ursus arctos*) in volka (*Canis lupus*) iz narave za leto 2017« (v nadaljevanju: Odlok). Izvajanje nadzora odvzema vršita skladno z zakonodajo in podeljenimi pristojnostmi tudi pristojni lovška in okoljska inšpekcija v okviru Inšpektorata RS za kmetijstvo, gozdarstvo, lovstvo in inšpektorata RS za okolje in prostor.
- VI. Za vsak primer izločitve volka s sumom na nalezljive bolezni (predvsem zoonoze) in izločitve volka v nejasnih okoliščinah (izgube – najdeni poginuli volkovi, krivolov, sporne kršitve pri odstrelilih,...) se obvesti pristojne inšpekcijske službe oziroma organe pregona.
Odvzem vzorcev tkiv in organov naj poteka skladno z 11. členom Odloka. Znanstveno-raziskovalne inštitucije naj o rezultatih preiskave poleg subjektom iz 11. člena poročajo tudi Zavodu RS za varstvo narave ter upravljavcu lovišča ali LPN, od koder je bil volk dostavljen v pregled.
- VII. Zaradi varovanja strukture tropov v osrednjem območju pojavljanja volka v Sloveniji ne predlagamo odvzema z odstrelom v LPN (Medved, Žitna gora, Snežnik Kočevska Reka, Jelen, Ljubljanski vrh).
- VIII. Pri odstrelu volkov se uporablja predpisano lovsko orožje z risano cevjo in naboji iz Priloge 1 *Pravilnika o vrstah in moči lovskega orožja, načinu zasledovanja ranjene ali obstreljene živali ter višini škode na divjadi, ki je povzročena s protipravnim lovom* (Ur.l. RS, št. 50/16).
- IX. 2 volka, predvidena za odvzem (1 v Kočevsko-Belokranjskem in 1 v Notranjskem LUO) se dodeli lovskim organizacijam šele v mesecu septembru 2018, v kolikor med tem ni kvota 10 volkov že izpolnjena. Ti dve živali predstavljata še dodatno varovalko za usmerjanje načrtovane kvote odvzema, ker lahko v obdobju med januarjem in septembrom nastanejo izgube v populaciji (promet, pogin ...).
- X. V primeru da bi bila v posameznem LUO v enem dnevu odstreljena 2 ali več osebkov in bi to pomenilo prekoračitev načrtovane kvote odvzema, se v prihodnjem letu presežek realizacije odšteje od načrtovane kvote za odvzem.
- XI. Drugi pogoji, ki bi vplivali na ugodno stanje drugih rastlinskih in živalskih vrst, niso potrebni.

4 RIS (*Lynx lynx* L.)

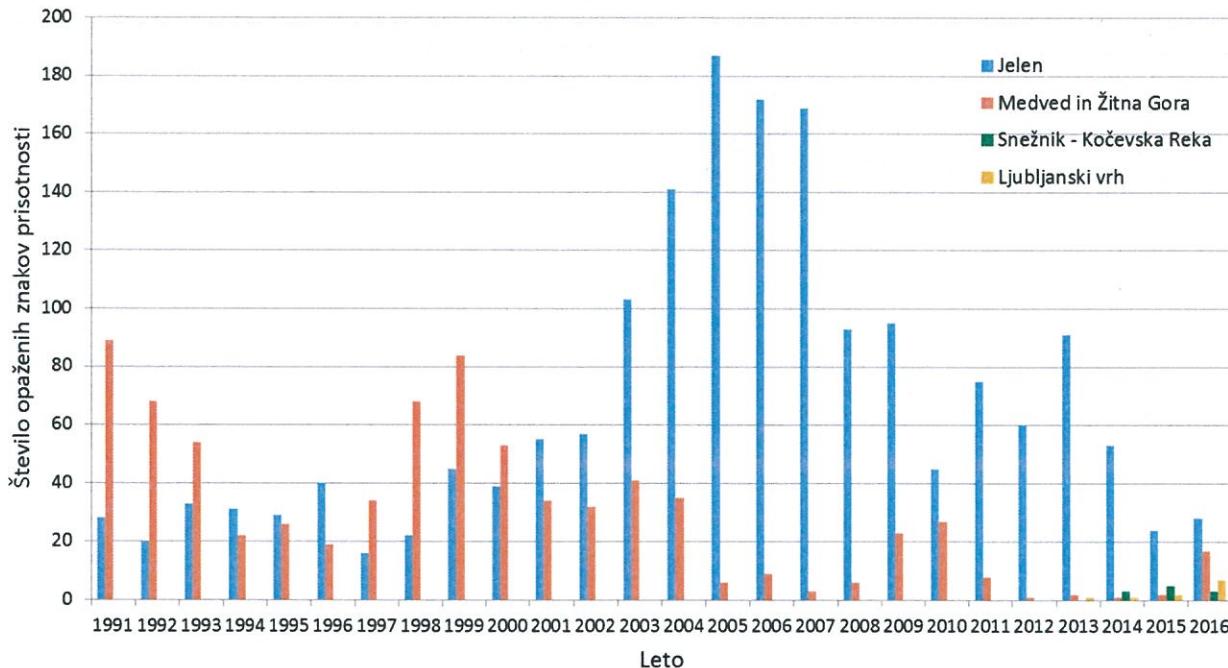
4.1 Monitoring populacije risa v Sloveniji

4.1.1 Zbiranje znakov prisotnosti v loviščih s posebnim namenom v sestavi ZGS

Poklicno osebje v LPN Medved in Jelen vodi podrobnejši, dnevni monitoring risa že od leta 1991. Podatke o vseh znakih prisotnosti (plen, iztrebki, sledi, oglašanje, opažanja...) vnašajo v oštevilčene kvadrante 1x1 km. Od leta 2008 imamo podatke o spremeljanju prisotnosti risa tudi za LPN Snežnik-Kočevska Reka in Ljubljanski vrh.

Preglednica 17: Število opaženih znakov prisotnosti risa v Loviščih s posebnim namenom v obdobju 1991-2016 za LPN Jelen in Medved ter v obdobju 2008-2016 v LPN Snežnik-Kočevska Reka in Ljubljanski vrh.

Leto / LPN	Jelen	Medved in Žitna Gora	Snežnik - Kočevska Reka	Ljubljanski vrh
1991	28	89		
1992	20	68		
1993	33	54		
1994	31	22		
1995	29	26		
1996	40	19		
1997	16	34		
1998	22	68		
1999	45	84		
2000	39	53		
2001	55	34		
2002	57	32		
2003	103	41		
2004	141	35		
2005	187	6		
2006	172	9		
2007	169	3		
2008	93	6	0	0
2009	95	23	0	0
2010	45	27	0	0
2011	75	8	0	0
2012	60	1	0	0
2013	91	2	0	1
2014	53	1	3	1
2015	24	2	5	2
2016	28	17	3	7

Slika 14: Število znakov prisotnosti risa na leto v štirih Loviščih s posebnim namenom v Sloveniji.

4.2 Trend odvzema risa

Odvzem risov iz narave je bil zadnjih 22 let na izredno nizki stopnji. V tem obdobju so odločbe za t.i. »redni odstrel« izdali le šestkrat, od leta 2004 dalje pa odstrela v populaciji ne izvajamo več. Trikrat so izdali tudi izredne odločbe/ dovoljenja za odstrel, enkrat od tega prav v letu 2016, ko je bil v bližini gozdne ceste v Notranjskem LUO najden ris v očitno hudem akutnem stanju. Dosedanji odvzem risov je bil teritorialno razpršen, čeprav je bil večji del realiziran v Kočevsko-Belokranskem in Notranjskem lovsko upravljavskem območju.

Izgube predstavljajo znaten delež v celotnem odvzemu (38 %). Navadno gre za povoze in pogine posameznih shiranih osebkov. V letu 2012 sta bila tako najdena dva poginula osebka ženskega spola. Ena samica v Kočevsko – Belokranskem LUO, ki je nosila radiotelemetrično ovratnico in imela tisto leto tri mladiče, kateri po smrti risinje niso bili najdeni, a so najverjetneje tudi poginili. Druga samica je bila najdena v Novomeškem LUO. V letu 2014 je bil povožen samec v lovišču Nomenj – Gorjuše, leta 2016 pa samec v lovišču Kočevje na regionalni cesti pri kraju Jasnica.

Preglednica 18: Odvzeti risi v Sloveniji po vzrokih smrtnosti v obdobju 1995-2016.

Leto	"Redni" odstrel po odločbi	Izredni odstrel	Izgube	Skupaj ODVZEM
1995	2	-	-	2
1996	1	1	-	2
1997	1	-	-	1
1998	-	-	3	3
1999	-	-	1	1
2000	-	-	-	-
2001	2	1	-	3
2002	3	-	-	3
2003	1	-	-	1
2004	-	-	-	-
2005	-	-	-	-
2006	-	-	-	-
2007	-	-	-	-
2008	-	-	-	-
2009	-	-	-	-
2010	-	-	-	-
2011	-	-	-	-
2012	-	-	2	2
2013	-	-	-	-
2014	-	-	1	1
2015	-	-	-	-
2016	-	-	2	2
Skupaj	10	2	9	21

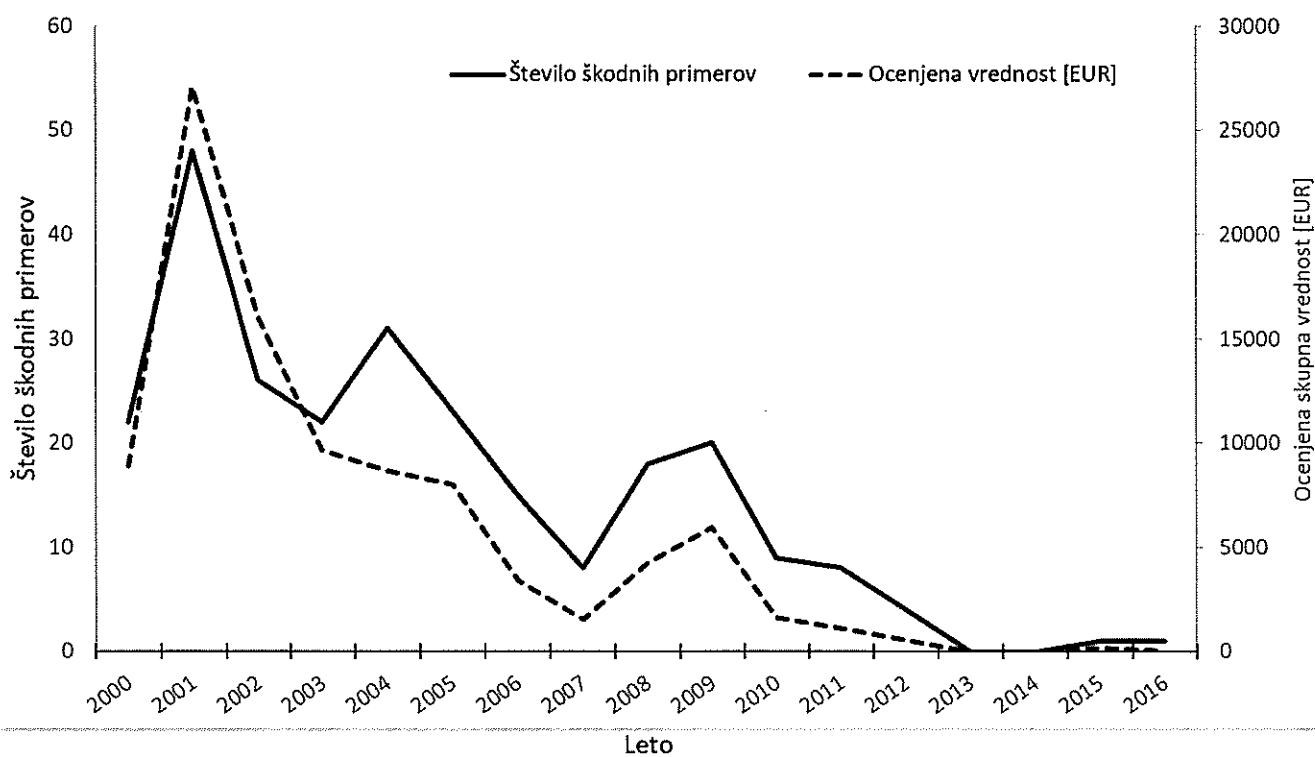
4.3 Škoda, ki jo je povzročil ris na premoženju

Trend števila škodnih primerov po risu je izrazito spremenljiv z značilnimi viški in nižki vsakih nekaj let. Od leta 2010 naprej je škodnih primerov po risu izrazito malo oz. se v zadnjih štirih letih skorajda ne pojavljajo več (Pegl. 19 in Slika 15).

Preglednica 19: Število škodnih primerov in višina ocenjene škode od risa po letih v obdobju 2000–2016.

	Število škodnih primerov	Ocenjena vrednost [EUR]	EUR na škodni primer
2000	22	8.870,83	403,22
2001	48	27.094,58	564,47
2002	26	16.042,43	617,02
2003	22	9.633,33	437,88
2004	31	8.643,75	278,83
2005	23	8.016,85	348,56
2006	15	3.399,55	226,64
2007	8	1.549,97	193,75
2008	18	4.255,21	236,40
2009	20	5.915,29	295,76
2010	9	1.601,25	177,92
2011	8	1.115,00	139,38
2012	4	546,94	136,74
2013	0		
2014	0		
2015	1	168,75	168,75
2016	1	24,86	24,86

Slika 15: Trend števila škodnih primerov po risu in ocenjene skupne odškodninske vrednost v obdobju 2000-2016.

4.4 Zaključni komentar pred predlogom odstrela risa za obdobje 1. 10. 2017 – 30. 9. 2018

Podatki opažanja risov v LPN Jelen, Medved, Snežnik-Kočevska Reka, Ljubljanski vrh in Triglav (zanj vir: Lovec 5/2010) nam v obdobju zadnjih nekaj let kažejo izrazito padajoč trend, z nekaterih območij pa so risi tudi že dejansko izginili. Ocena o številčnosti risa, ki je bila v obliki špekulativnih/ izkustvenih zaključkov s strani zaposlenih ZGS, odgovornih za gozdne živali in lovstvo, in lovskih organizacij podana v letu 2013, navaja prisotnost največ 10-15 odraslih živali v Sloveniji z minimalnim prirastkom do 5 živali letno. Torej nosi vsak posamezen osebek izredno vrednost s populacijskega in ekološkega vidika; smrtnost že posameznega osebka tako lahko popolnoma prekine razmnoževanje na določenem območju. Edino območje v Sloveniji, kjer še beležimo redno razmnoževanje risa, je območje notranjskega Snežnika, a tudi tam je število opažanj od leta 2013 upadlo. Lokalno smo sicer v zadnjem letu zabeležili nekoliko več znakov prisotnosti risa na Kočevskem.

Ris je trenutno ena izmed najbolj ogroženih vrst sesalcev v Sloveniji. Eden izmed glavnih vzrokov, ki so pripeljali do drastičnega upada populacije v zadnjih 20-ih letih, je predvsem parjenje v sorodstvu; drugi razlogi so še nezakoniti odstrel in fragmentacija prostora. Zaradi tega je naslednji nujen ukrep za dolgoročno ohranitev populacije na našem ozemlju prav doselitev risov iz drugih, zdravih populacij, kar bi zmanjšalo posledice parjenja v sorodstvu. Evropska komisija je v maju 2017 odobrila večinsko sofinanciranje projekta finančnega mehanizma LIFE+ o ponovni doselitvi risov v Slovenijo, ki vključuje partnerje iz šestih evropskih držav (Slovenije, Hrvaške, Avstrije, Italije, Slovaške in Romunije). Pričakujemo, da bomo s tem dolgoročno vplivali na revitalizacijo populacije v širšem prostoru JV Alp in SZ Dinaridov.

Doselitve velikih zveri so pogosto kontroverzna tema, ki v javnosti zбудi veliko različnih občutkov. Zaradi mednarodnih razsežnosti in ključnega pomena za ohranjanje evrazijskega risa na evropskem nivoju je bilo pred sprejetjem odločitve o potencialnih doselitvah treba doseči širši družbeni konsenz. V ta namen je bila od 3. do 5. februarja 2010 v Sloveniji (Polje pri Begunjah na Gorenjskem) organizirana delavnica, katere glavni zaključek je bil, da je za dolgoročno ohranitev in obstoj risov v Sloveniji oziroma v severozahodnem delu Dinaridov nujno potrebna njihova ponovna doselitev. S tem bomo zagotovili zadovoljivo gensko pestrost v tem delu populacije, ki bo omogočala dolgoročno preživetje tega dela populacije v prihodnosti. Zato smo se prav na ZGS v letu 2014 lotili pripravljanja dokumentacije za prijavo projekta in tudi samega koordiniranja procesa prijavljanja na LIFE program Evropske Unije, z njegovo odobritvijo letos pa bomo omogočili doselitev vsaj štirinajstih risov iz karpatske populacije.

4.5 Predlog načrta odstrela risa za obdobje 1. 10. 2017 – 30. 9. 2018

Za obdobje 1. 10. 2017 – 30. 9. 2018 NE PREDLAGAMO NIKAKRŠNEGA ODSTRELA v populaciji risa na območju Slovenije (ne rednega ne izrednega odstrela).

- I. Izvedbo nadzora morebitnega odvzema iz narave vrši Zavod za gozdove Slovenije v skladu z 10. členom Odloka. Izvajanje nadzora odvzema vršita skladno z zakonodajo in podeljenimi pristojnostmi tudi lovска in okoljska inšpekcija v okviru Inšpektorata RS za kmetijstvo, gozdarstvo, lovstvo in ribištvo ter Inšpektorata RS za okolje in prostor.
- II. Za vsak primer izločitve risa v nejasnih okoliščinah (najdeni poginuli risi s sumom na krivolov ipd.)

se obvesti pristojne inšpekcijske službe oziroma organe pregona.

Odvzem vzorcev tkiv in organov najdenih poginulih risov naj poteka prilagojeno glede na 11. člen Odloka. Predlagamo, da se za vsak primer izločitve pošlje celotno telo risa oz. dogovorjene vzorce Veterinarski fakulteti (VF) na preiskavo, vzorci tkiv za genetske preiskave pa oddajo iz VF na Oddelek za biologijo Biotehniške fakultete.

Znanstveno-raziskovalne inštitucije naj o rezultatih preiskave poleg subjektom iz 11. člena Odloka poročajo tudi Zavodu RS za varstvo narave ter upravitelju lovišča ali LPN, od koder je bil ris dostavljen v preiskavo.

V primeru evidentirane izgube živali se glede lobanje, kožuha in spolne kosti (pri samcih) oz. celotnega telesa živali postopa skladno z Uredbo o zavarovanih prosti živečih živalskih vrstah.

- III. Drugi pogoji, ki bi vplivali na ugodno stanje drugih rastlinskih in živalskih vrst, niso potrebni.

5 BIBLIOGRAFIJA

- 1) Akcijski načrt za trajnostno upravljanje populacije volka (*Canis lupus*) v Sloveniji za obdobje 2013-2017 (revidirano besedilo) (2015, 67 str.)
http://www.mop.gov.si/fileadmin/mop.gov.si/pageuploads/podrocja/velike_zveri/akcijski_nacrt_upravljanja_volk_2013_2017_revidirano.pdf (6. 9. 2016)
- 2) Akcijski načrt upravljanja z rjavim medvedom (*Ursus arctos L.*) v Sloveniji za obdobje 2003 – 2005 (2003, 9 str.)
http://www.mop.gov.si/fileadmin/mop.gov.si/pageuploads/podrocja/velike_zveri/akcijski_nacrt_medved_2003.pdf (6. 9. 2016)
- 3) Akcijski načrt upravljanja z rjavim medvedom (*Ursus arctos L.*) v Sloveniji za obdobje 2007-2011 - predlog, september 2007 (2006, 23 str.)
http://www.mop.gov.si/fileadmin/mop.gov.si/pageuploads/podrocja/velike_zveri/akcijski_nacrt_medved_predlog_apr07.pdf (6. 9. 2016)
- 4) Akcijski plan gospodarenja smeđim medvjedom u Republici Hrvatskoj u 2016. godini. Zagreb, 2016 (27 str.)
<http://www.mps.hr/UserDocsImages/LOVSTVO/sme%C4%91i%20medo%202016/Akcijski%20plan%20gospodarenja%20sme%C4%91im%20medvjedom%20u%202016.%20godini.pdf> (16. 6. 2017)
- 5) Akcijski plan gospodarenja smeđim medvjedom u Republici Hrvatskoj u 2017. godini. Zagreb, 2017 (30 str.)
<http://www.mps.hr/UserDocsImages/LOVSTVO/sme%C4%91i%20medo%202017/Akcijski%20plan%20gospodarenja%20sme%C4%91im%20medvjedom%20u%202017.%20godini.pdf> (16. 6. 2017)
- 6) Boitani L. 2000. Action Plan for the conservation of the wolves (*Canis lupus*) in Europe.
http://www.kora.ch/malme/05_library/5_1_publications/B/Boitani_2000_Action_plan_for_the_conservation_of_wolves_in_Europe.pdf (6. 9. 2016)
- 7) Boitani L., Andren H., Huber Đ., Linnell J., Breitenmoser U., Von Arx M. 2015. Key actions for Large Carnivore populations in Europe. Prepared for DG Environment, European Commission, by Istituto Ecologia Applicata, Rome under contract no. 07.0307/2013/654446/SER/B3 "Support to the European Commission's policy on large carnivores under the Habitat Directive - Phase Two", with contributions from the Large Carnivore Initiative for Europe (SSC/IUCN), Rome 2015. 119 str.
http://ec.europa.eu/environment/nature/conservation/species/carnivores/pdf/key_actions_large_carnivores_2015.pdf (6. 9. 2016)
- 8) Černe R., Majić Skrbinšek A., Bartol M., Jonozovič M., Angeli F., Bartol M., Blažič M., Bragalanti N., Groff C., Huber Đ., Jerina K., Krma P., Knauer F., Marinčič T., Molinari P., Molinari Jobin A., Musil T., Pedrotti L., Rauer G., Reljić S., Sila A., Slijepčević V., Stoffella A., Vilfan M., Vivoda B., Wilson S. 2015. Guidelines for bear intervention groups. Guidelines prepared within A.1 action of the LIFE DINALP BEAR project (LIFE13 NAT/SI/000550): 23 str.
http://dinalpbear.eu/wp-content/uploads/2015/12/A1_Guidelines-for-bear-intervention-groups.pdf (6. 9. 2016)
- 9) Članki v spletnih medijih na temo volkov:
Volkovi na Postojnskem že dvakrat napadli domače živali. Planet. Postojna, 1. 8. 2016.
<http://www.planet.si/novice/slovenija/volkovi-na-postojnskem-ze-dvakrat-napadli-domace-zivali.html> (7. 9. 2016)
Volk napadel kar sredi vasi. Primorske novice. Ilirska Bistrica, 17. 3. 2016
<http://www.primorske.si/Novice/Srednja/Volk-napadel-kar-sredi-vasi> (7. 9. 2016)

- Volkovi so mu poklali vse ovce. 24 ur.com. Borovnica, 8. 10. 2015.
<http://www.24ur.com/novice/crna-kronika/volkovi-so-mu-poklali-vse-ovce.html> (7. 9. 2016)
- Volkovi na pragu hiš koljejo breje krave. Slovenske Novice. Ribnica, 22. 9. 2014
<http://www.slovenskenovice.si/novice/slovenija/volkovi-na-pragu-his-koljejo-breje-krave> (7. 9. 2016)
- Volkovi so mu poklali za 10.000 evrov govedi. Slovenske novice. Sodražica, 1. 9. 2014
<http://m.slovenskenovice.si/novice/slovenija/volkovi-so-mu-poklali-za-10000-evrov-govedi> (7. 9. 2016)
- Morilci raztrgali 200-kilogramske živali. Dolenjski list, 21. 5. 2014
<http://svet24.si/clanek/novice/slovenija/537c704573353/morilci-raztrgali-200-kilogramske-zivali> (7. 9. 2016)
- 10) Direktiva o habitatih (1992): Direktiva Sveta 92/43/EGS z dne 21. maja 1992 o ohranjanju naravnih habitatov in prosto živečih živalskih in rastlinskih vrst. Ur. I. EU, št. L 206
http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CONSLEG:1992L0043:20070101:SL:PD_E (6. 9. 2016)
- 11) European Commission. 2007. Guidance document on the strict protection of animal species of Community interest under the Habitats Directive 92/43/EEC. Final version.
http://ec.europa.eu/environment/nature/conservation/species/guidance/pdf/guidance_en.pdf (6. 9. 2016)
- 12) European Commission, 1999. Compensation for damage caused by bears and wolves in the European union, stran 16.
http://ec.europa.eu/environment/life/publications/lifepublications/lifefocus/documents/damage_2.pdf
- 13) Heberlin T.A. 2008. Open season? Should Wisconsin allow hunting to control the wolf population? Regulated hunt would ensure wolves stay wild. Wisconsin State Journal 14 Sept, 2008.
http://host.madison.com/news/opinion/editorial/article_ffb7b1b1-b0d7-5b2c-a848-24bf2fe60d7c.html (22. 12. 2010)
- 14) IUCN Red List of Threatened Species: Canis lupus (2016)
<http://www.iucnredlist.org/details/3746/0> (7. 9. 2016)
- 15) IUCN Red List of Threatened Species: Ursus arctos (2016)
<http://www.iucnredlist.org/details/41688/0> (7. 9. 2016)
- 16) Jerina K., Krofel M. 2012. Monitoring odvzema rjavega medveda iz narave v Sloveniji na osnovi starosti določene s pomočjo brušenja zob: obdobje 2007-2010. Končno poročilo. Naročnik: Ministrstvo RS za okolje in prostor, Agencija RS za okolje, Vojkova 1b, 1000 Ljubljana. Ljubljana, Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za gozdarstvo in obnovljive gozdne vire: 33 str.
<http://www.arso.gov.si/narava/%C5%BEivali/ogro%C5%BEene%20in%20zavarovane/Medvedi-starosti2007-2010.pdf> (6. 9. 2016)
- 17) Jerina K., Krofel M., Stergar M., Videmšek U. 2012. Preučevanje dejavnikov habituacije rjavega medveda na človeka z uporabo GPS telemetrije. Končno poročilo – povzetek za uporabnike. Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za gozdarstvo in obnovljive gozdne vire, Ljubljana. 18 str.
http://www.arso.gov.si/narava/%C5%BEivali/ogro%C5%BEene%20in%20zavarovane/TeleMedo-porociloSL_O-povzetek.pdf (6. 9. 2016)
- 18) Jerina K., Krofel M., Mohorovič M., Stergar M., Jonozovič M., Seveque A. 2015. Analysis of occurrence of human-bear conflicts in Slovenia and neighbouring countries. Poročilo, pripravljeno v okviru Akcije A.1: *Analysis of the damage cases and bear intervention group interventions*,

- preparation of guidelines for Intervention group protocols projekta LIFE DINALP BEAR.* Ljubljana, 2015. 44 str.
<http://dinalpbear.eu/wp-content/uploads/2015/04/Analysis-of-occurrence-of-human-bear-conflicts-in-Slovenia-and-neighbouring-countries.pdf> (6. 9. 2016)
- 19) Krofel M., Černe R., Jerina K. 2011. Analiza učinkovitosti odstrela volkov za zmanjševanje škod na domačih živalih (Analiza pripravljena v okviru projekta Life+ SloWolf). Končna verzija. SloWolf, Ljubljana. 17 str.
<http://www.volcovi.si/wp-content/uploads/2014/10/2011-krofel-et-al.-analiza-odstrela-volkov-in-skod-slowolf-porocilo.pdf> (6. 9. 2016)
- 20) Large Carnivore Initiative for Europe Core Group position statement on the use of hunting, and lethal control, as means of managing large carnivore populations (2002). Document prepared by the Directorate of Culture and Cultural and Natural Heritage. Convention on the conservation of european wildlife and natural habitats Standing Committee. Strasbourg, 2002. 4 str.
http://www1.nina.no/lcie_new/pdf/634991396895768563_COE%20LCIE%20position%20statement%20on%20LC%20hunting%202002.pdf (6. 9. 2016)
- 21) Large Carnivore Initiative for Europe. 2016. Brown Bear – Ursus arctos. Brown bear facts.
<http://www.lcie.org/Largecarnivores/Brownbear.aspx> (6. 9. 2016)
- 22) Large Carnivore Initiative for Europe. 2016. Wolf – Canis lupus. Wolf facts.
<http://www.lcie.org/Largecarnivores/Wolf.aspx> (6. 9. 2016)
- 23) Linell J. D. C., Swenson J. E., Andersen R. 2001. Predators and people: conservation of large carnivores is possible at high human densities if management policy is favorable. Animal Conservation, 4, 345–349
- 24) Linnell J., Salvatori V., Boitani L. 2008. Guidelines for population level management plans for large carnivores in Europe. A Large Carnivore Initiative for Europe report prepared for the European Commission (contract 070501/2005/424162/MAR/B2). LCIE. Rome, 2008. 83 str.
http://ec.europa.eu/environment/nature/conservation/species/carnivores/pdf/guidelines_for_population_level_management.pdf (6. 9. 2016)
- 25) Linnell J. D. C. 2013. From conflict to coexistence? Insights from multidisciplinary research into the relationships between people, large carnivores and institutions. Prepared by the Istituto di Ecologia Applicata with the assistance of the Norwegian Institute for Nature Research and with the contributions of the IUCN/SSC Large Carnivore Initiative for Europe (chair: Luigi Boitani) under contract N°070307/2012/629085/SER/B3 from the European Commission. 56 str.
http://ec.europa.eu/environment/nature/conservation/species/carnivores/pdf/task_4_conflict_coexistence.pdf (6. 9. 2016)
- 26) Majić A., Krofel M. 2016. Defining, preventing and reacting to problem bear behaviour in Europe. Carnivore Damage Prevention News, april 2016.
http://dinalpbear.eu/wp-content/uploads/CDPNews_MajicKrofel_Problem-bear-behaviour-in-Europe.pdf
- 27) Marinko U., Majić Skrbinšek A. 2011. Raziskava odnosa rejcev drobnice, lovcev in širše javnosti do volka in upravljanja z njim. Projekt LIFE+ SloWolf: Končno poročilo akcije A.6 projekta LIFE+ SloWolf. Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta – Oddelek za biologijo. Ljubljana, julij 2011. 142 str.
http://www.volcovi.si/wp-content/uploads/2014/10/koncno_poročilo_slowolf_a.6_erratum.pdf (6. 9. 2016)
- 28) Mech D. L., in Boitani L. 2003. Wolves: Behavior, Ecology, and Conservation. University Of Chicago Press, Chicago, 448 str.
- 29) Mednarodna konferenca o gorskem pašništvu (Kranjska Gora, 2016): Poziv k zmanjšanju stopnje ohranjanja velikih zveri v okviru Direktive o habitatih, vzpostaviti območij brez prisotnosti plenilcev

in ohranjanju tradicionalnih metod alpskega pašništva. V: Statement by the Alpine Farming Associations in the Alpine Region on the Habitats Directive Fitness Check. Kranjska Gora, 2016. 3 str.

https://www.google.si/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwi...ncscfKC...nme%2FPosition_20160615_English.pdf&usg=AFQjCNGO_TzjEtdxeN3L9d7-ncscfKC...&bvm=bv.131783435,d.d24 (7. 9. 2016)

- 30) Mincher B. J. 2002. Harvest as a component of Greater Yellowstone Ecosystem grizzly bear management. *Wildlife Society Bulletin*, 1287-1292
- 31) Mishra C., Allen P., McCarthy T., Madhusudan M.D., Bayarjagal A., Prins H.H.T. 2003. The role of incentive schemes in conserving the snow leopard (*Uncia uncia*). *Conservation Biology*, 17, 1512 – 1520
- 32) Molinari P. et al. 2016. Comparison of the occurrence of human-bear conflicts between the northern dinaric mountains and the south-eastern Alps. *Carnivore Damage Prevention News*, april 2016. http://dinalpbear.eu/wp-content/uploads/CDPNews_Molinari_Human-bear-conflicts-in-Dinaric-mountains-and-Alps.pdf
- 33) Naughton-Treves L., Treves A. 2005. Socio-ecological factors shaping local support for wildlife: crop-raiding by elephants and other wildlife in Africa 252 – 277. V: Eodroffe R., Thirgood S. in Rabinovitz A., People and wildlife: Conflict and Coexistence? Cambridge university Press, Cambridge.
<http://www.faculty.nelson.wisc.edu/treves/pubs/2005NaughtonTrevesLTrevesA.pdf> (6. 9. 2016)
- 34) Peticija Kmetijsko gozdarske zbornice Slovenije za zmanjšanje škod po divjadi in zvereh (2016)
<http://www.kqzs.si/gv/aktualno/peticija-za-zmanjsanje-skod-po-divjadi-in-zvereh.aspx> (7. 9. 2016)
<http://www.kqzs.si/Portals/0/Gradiva/Peticija%20koncna.pdf> (7. 9. 2016)
<http://www.kqzs.si/Portals/0/Gradiva/plakat%20-%20skode%20po%20divjadi%20in%20zvereh.pdf> (7. 9. 2016)
<http://www.kqzs.si/Portals/0/Gradiva/zlozenka%20-%20skode%20po%20divjadi%20in%20zvereh.pdf> (7. 9. 2016)
- 35) Plan upravljanja vukom u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2010. do 2015. Uredila Ana Štrbenac. Zagreb, srpanj 2010. 128 str.
<http://www.zastita-prirode.hr/Zasticena-priroda/Vrste-i-stanista/Vrste/Akcijski-planovi-i-planovi-upravljanja/Vuk-Canis-lupus> (6. 9. 2016)
- 36) Potočnik H., Krofel M., Skrbinšek T., Ražen N., Jelenčič M., Kljun F., Žele D., Vengušt G., Kos I. 2014. Projektno poročilo za Akcijo C1 (LIFE08 NAT/SLO/000244 SloWolf): Spremljanje stanja populacije volka v Sloveniji (3). 1., 2. in 3. sezona – 2010/11, 2011/12 in 2012/13. Projekt LIFE+ SloWolf. Ljubljana 2014. 63 str.
http://www.volktovi.si/wp-content/uploads/2014/10/porocilo_c1_koncno.pdf (6. 9. 2016)
- 37) Pravilnik o odvzemu osebkov vrst rjavega medveda (*Ursus arctos*) in volka (*Canis lupus*) iz narave (Uradni list RS, št. 28/09, 12/10, 76/10, 76/11, 73/12, 104/13, 71/14 in 78/15)
<http://www.uradni-list.si/1/content?id=123464#> (6. 9. 2016)
- 38) Pravilnik o vrstah in moči lovskega orožja, načinu zasledovanja in usmrnitve ranjene živali ter višini odškodnine na divjadi, ki je povzročena s protipravnim lovom (Uradni list RS, št. 50/16)
<http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=PRAV12259> (6. 9. 2016)
- 39) Riley S. J., Decker, D. J. 2000. Wildlife stakeholder acceptance capacity for cougars in Montana. *Wildlife Society Bulletin*, 28(4), 931-939

- 40) Sklep o ustanovitvi in delovanju skupine za hitro ukrepanje v primeru ogrožanja življenja ljudi in premoženja po velikih zvereh. Ministrstvo za okolje in prostor, 2006 (spremembni sklepa 2015, 2016)
http://www.mop.gov.si/fileadmin/mop.gov.si/pageuploads/podrocja/velike_zveri/sklep_velike_zveri.pdf (6. 9. 2016)
- 41) Sklepi Državnega sveta Republike Slovenije - Komisije za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano z dne 4. 12. 2015 (št. 322-12/15-2)
- 42) Skrbinšek T., Jelenčič M., Potočnik H., Trontelj P., Kos I. 2008. Varstvena genetika in ocena številčnosti medveda 2007 – Zaključno poročilo. Projekt Analiza medvedov odvzetih iz narave in genetsko-molekularne raziskave populacije medveda v Sloveniji. Ljubljana, Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za biologijo. 79 str.
<http://www.arsos.si/narava/%C5%BEivali/ogro%C5%BEene%20in%20zavarovane/Medvedi07-08.Koncno.Genetika.V.1.1.ENOSTRANSKO.pdf> (6. 9. 2016)
- 43) Spremljanje varstvenega stanja volkov v Sloveniji v sezoni 2016/2017. Poročilo o izvedbi 1. faze projekta. Ljubljana, november 2016. 9 str.
http://www.natura2000.si/fileadmin/user_upload/Volk_Spremljanje16-17_porocilo_za_1fazo.pdf
- 44) Spremljanje varstvenega stanja volkov v Sloveniji v sezoni 2015/2016. Končno poročilo projekta. Ljubljana, november 2016. 62 str.
http://www.volcovi.si/wp-content/uploads/porocilo_spremljanje_varstvenega_stanja_volkov_v_Sloveniji_v_sezoni_2015-16.pdf
- 45) Spremljanje varstvenega stanja volkov v Sloveniji v sezoni 2015/2016. Preliminarno poročilo o rezultatih genetskih analiz. Ljubljana, avgust 2016. 10 str.
- 46) Spremljanje varstvenega stanja volkov v Sloveniji v sezoni 2015/2016. Delno poročilo. Ljubljana, november 2015. 9 str.
http://dinaricum.si/wp-content/uploads/2016/08/Delno-poro%C4%8Dilo_Spremljanje-varstvenega-stanja-volkov-v-Sloveniji-v-sezoni-2015-16.pdf (6. 9. 2016)
- 47) Stališče projektne skupine SloWolf glede odstrela volkov v Sloveniji. Ljubljana, december 2010
<http://www.volcovi.si/wp-content/uploads/2014/10/odstrel-volkov-stalisce-slowolf.pdf> (6. 9. 2016)
- 48) Strategija ohranjanja in trajnostnega upravljanja navadnega risa (*Lynx lynx*) v Sloveniji 2016–2026 (2016, 36 str.)
http://www.mop.gov.si/fileadmin/mop.gov.si/pageuploads/podrocja/velike_zveri/strategija_ris_2016_2026.pdf (6. 9. 2016)
- 49) Strategija ohranjanja volka (*Canis lupus*) v Sloveniji in trajnostnega upravljanja z njim (2009, 30 str.)
http://www.mop.gov.si/fileadmin/mop.gov.si/pageuploads/podrocja/velike_zveri/strategija_ohranjanja_volka.pdf (6. 9. 2016)
- 50) Strategija upravljanja z rjavim medvedom (*Ursus arctos* L.) v Sloveniji, (2002, 31 str.)
http://www.mop.gov.si/fileadmin/mop.gov.si/pageuploads/podrocja/velike_zveri/strategija_rjavi_medved_2002.pdf (6. 9. 2016)
- 51) Strokovno mnenje za odstrel velikih zveri za obdobje 1. 10. 2016 – 30. 9. 2017. Zavod za gozdove Slovenije, September 2016. 66 str.
http://www.mop.gov.si/fileadmin/mop.gov.si/pageuploads/podrocja/velike_zveri/strokovno_mnenje_odstrel_zveri_2016_2017.pdf
- 52) Strokovno mnenje za odstrel velikih zveri za obdobje 1. 10. 2015 - 30. 9. 2016. Zavod za gozdove Slovenije, julij 2015, 60 str.
http://www.mop.gov.si/fileadmin/mop.gov.si/pageuploads/podrocja/velike_zveri/odstrel_velikih_zveri_mnenje_zgs_1okt15_30sep16.pdf (6. 9. 2016)

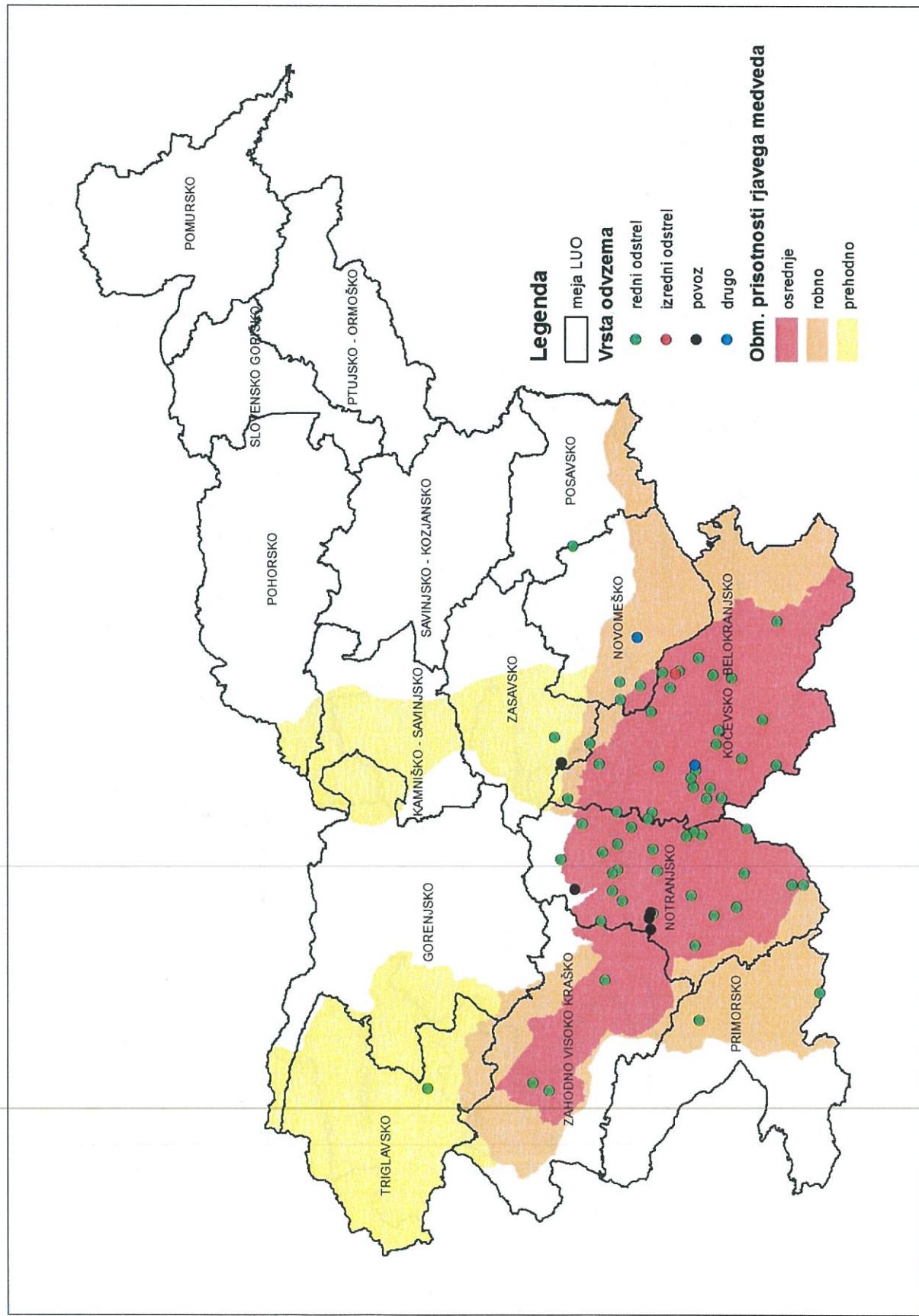

- 53) Tosi G., Chirichella R., Zibordi F., Mustoni A., Giovannini R., Groff C., Zanin M., Apollonio M. 2015. Brown bear reintroduction in the Southern Alps: To what extent are expectations being met?. Journal for Nature Conservation 26 (2015): 9-19
https://www.researchgate.net/profile/Marco_Apollonio2/publication/275281056_Brown_bear_reintroduction_in_the_Southern_Alps_To_what_extent_are_expectations_being_met/links/55aa5bbb08aea3d086826ff2.pdf (6. 9. 2016)
- 54) Treves A., Robert B. W., Naughton-Treves L. Morales A. 2006. Co-Managing Human–Wildlife Conflicts: A Review. Human Dimensions of Wildlife. 11 (6): 383 – 396
http://faculty.nelson.wisc.edu/treves/pubs/Treves_etal_2006_comgmt.pdf (6. 9. 2016)
- 55) Treves, A. 2009. Hunting for large carnivore conservation. The journal of applied ecology. 46: 1350–1356
http://www.faculty.nelson.wisc.edu/treves/pubs/Treves_Hunting_to_conserve_carnivores.pdf (6. 9. 2016)
- 56) Uredba o zavarovanih prosto živečih živalskih vrstah (Uradni list RS, št. 46/04, 109/04, 84/05, 115/07, 96/08, 36/09, 102/11, 15/14)
http://www.mop.gov.si/fileadmin/mop.gov.si/pageuploads/zakonodaja/ohranjanje_narave/zavarovane_zivalske_uredba_sprejeta.pdf (6. 9. 2016)
- 57) Wilson, S.M. 2016. A guidebook to human-carnivore conflict: Strategies and tips for effective communication and collaboration with communities. Zavod za gozdove Slovenije – Projekt LIFE DINALP BEAR, Ljubljana, Slovenija. 60 str.
http://dinalpbear.eu/wp-content/uploads/ENGLISH_Guidebook_Seth_Wilson_WEB2.pdf (6. 9. 2016)
- 58) Zakon o ohranjanju narave (Uradni list RS, št. 96/04, 46/14)
http://www.mop.gov.si/si/zakonodaja_in_dokumenti/veljavni_predpisi/narava/zakon_o_ohranjanju_narave/ (6. 9. 2016)
- 59) Zakon o ratifikaciji Konvencije o varstvu prosto živečega evropskega rastlinstva in živalstva ter njunih naravnih življenjskih prostorov (Uradni list RS – Mednarodne pogodbe, št. 17/99)
<http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO2105> (6. 9. 2016)

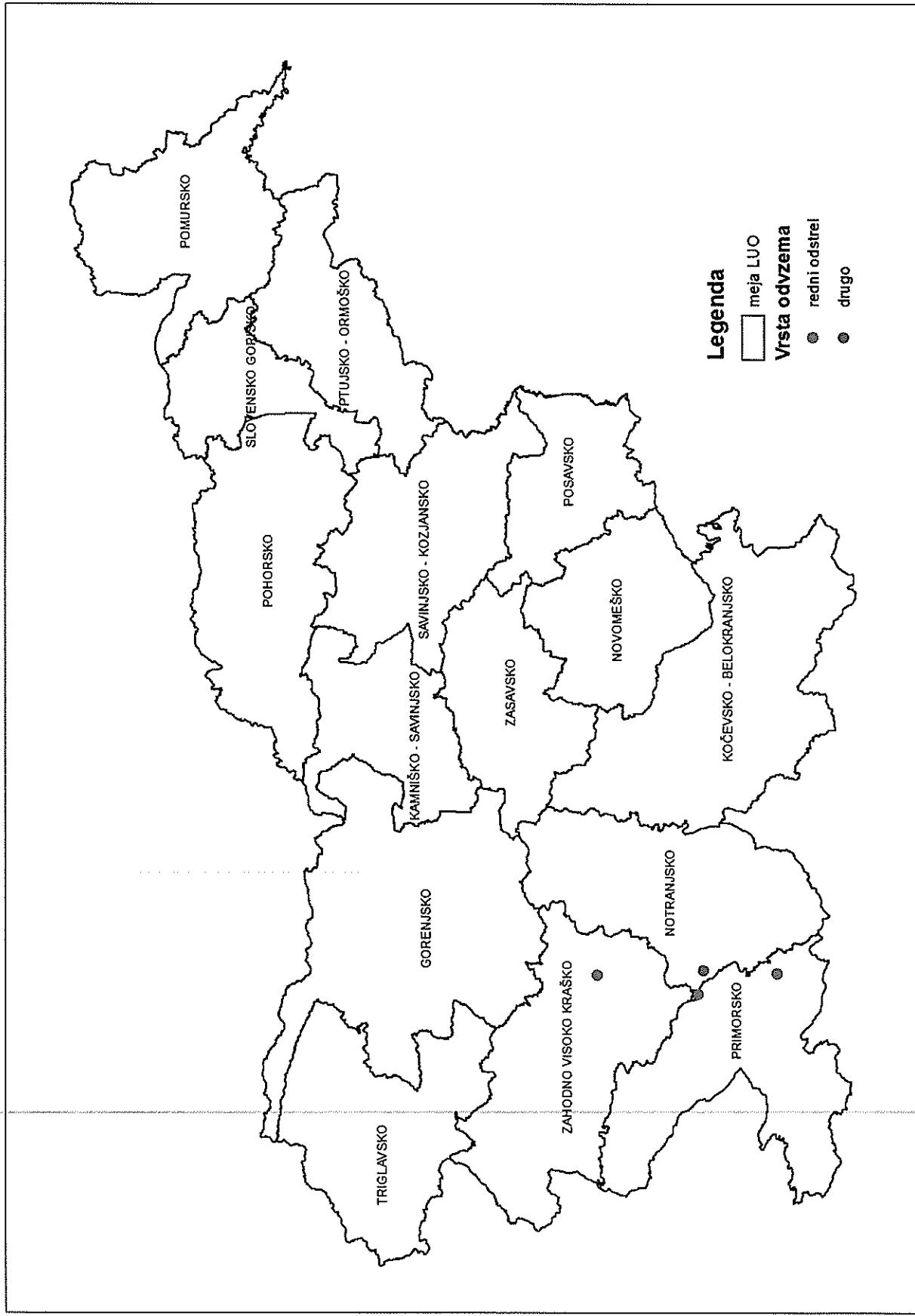

6 PRILOGE

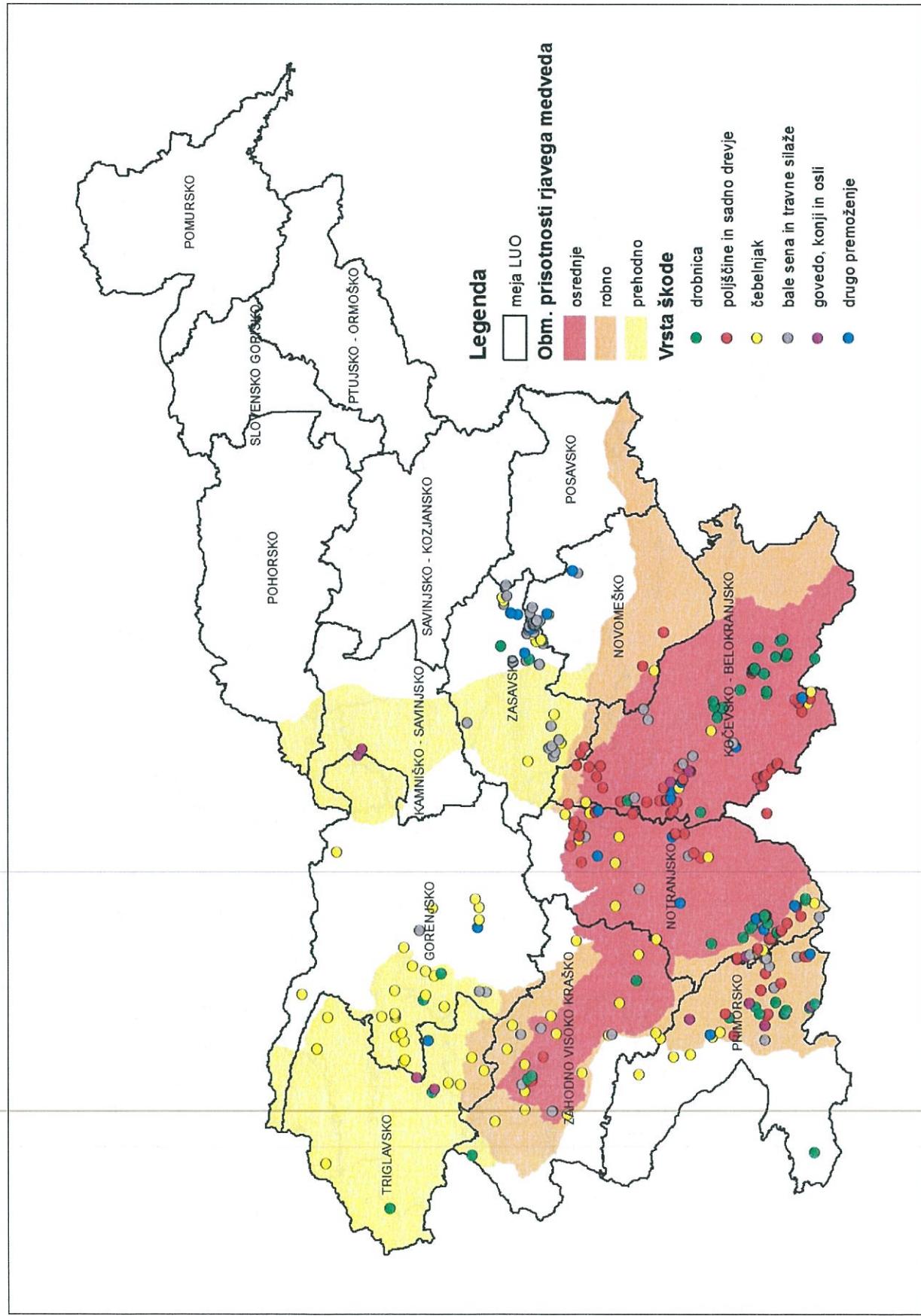
Priloga 1: Odvzem rjavega medveda v Sloveniji v obdobju 1. 10. 2016 – 5. 5. 2017.

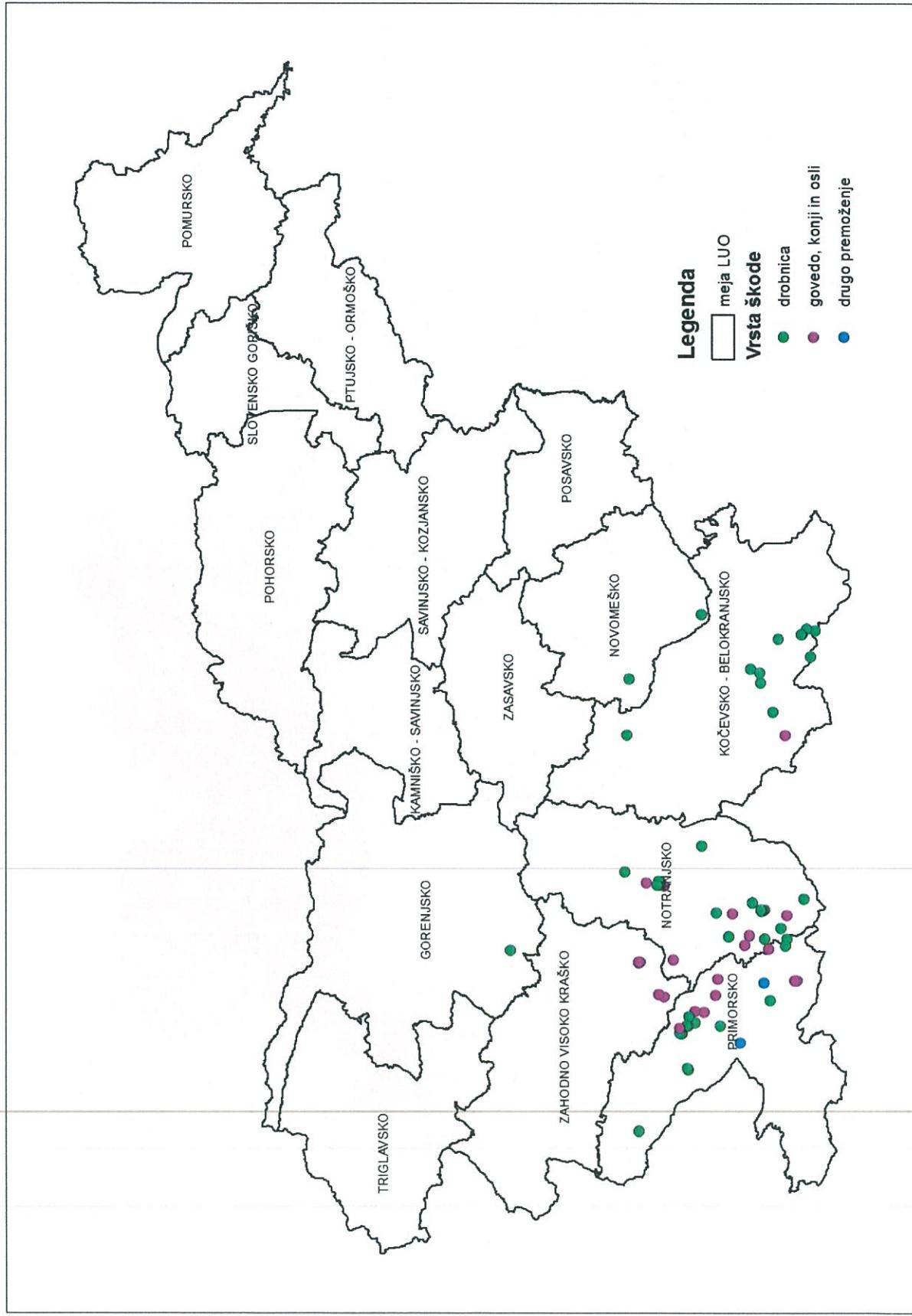
Priloga 2: Odvzem volka v Sloveniji od 1. 10. 2016 do 5. 5. 2017.

Priloga 3: Škode po rjavem medvedu v Sloveniji v obdobju 1. 1. 2016 – 31. 12. 2016.

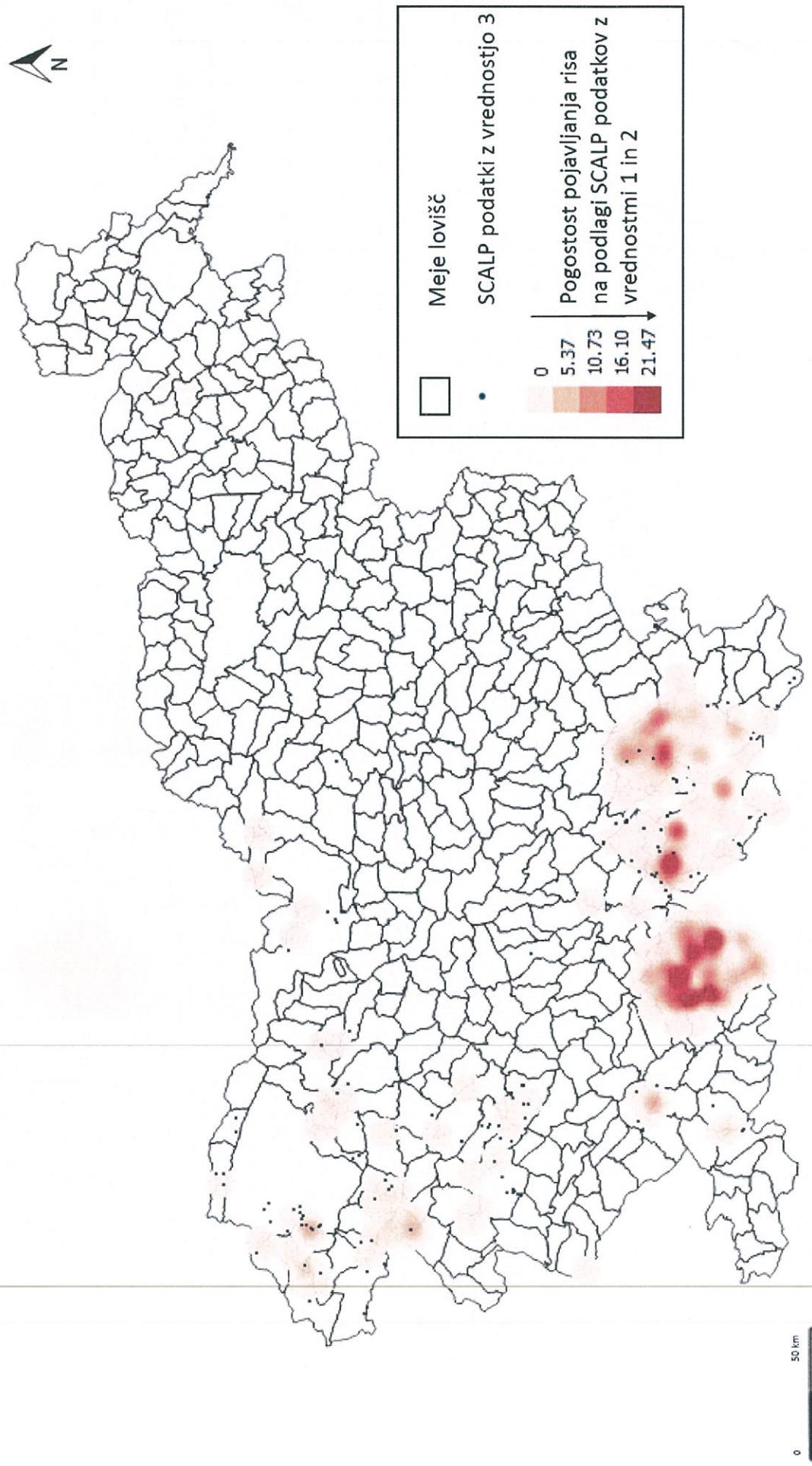

Priloga 4: Škode po volku v Sloveniji v obdobju 1. 1. 2016 – 31. 12. 2016.

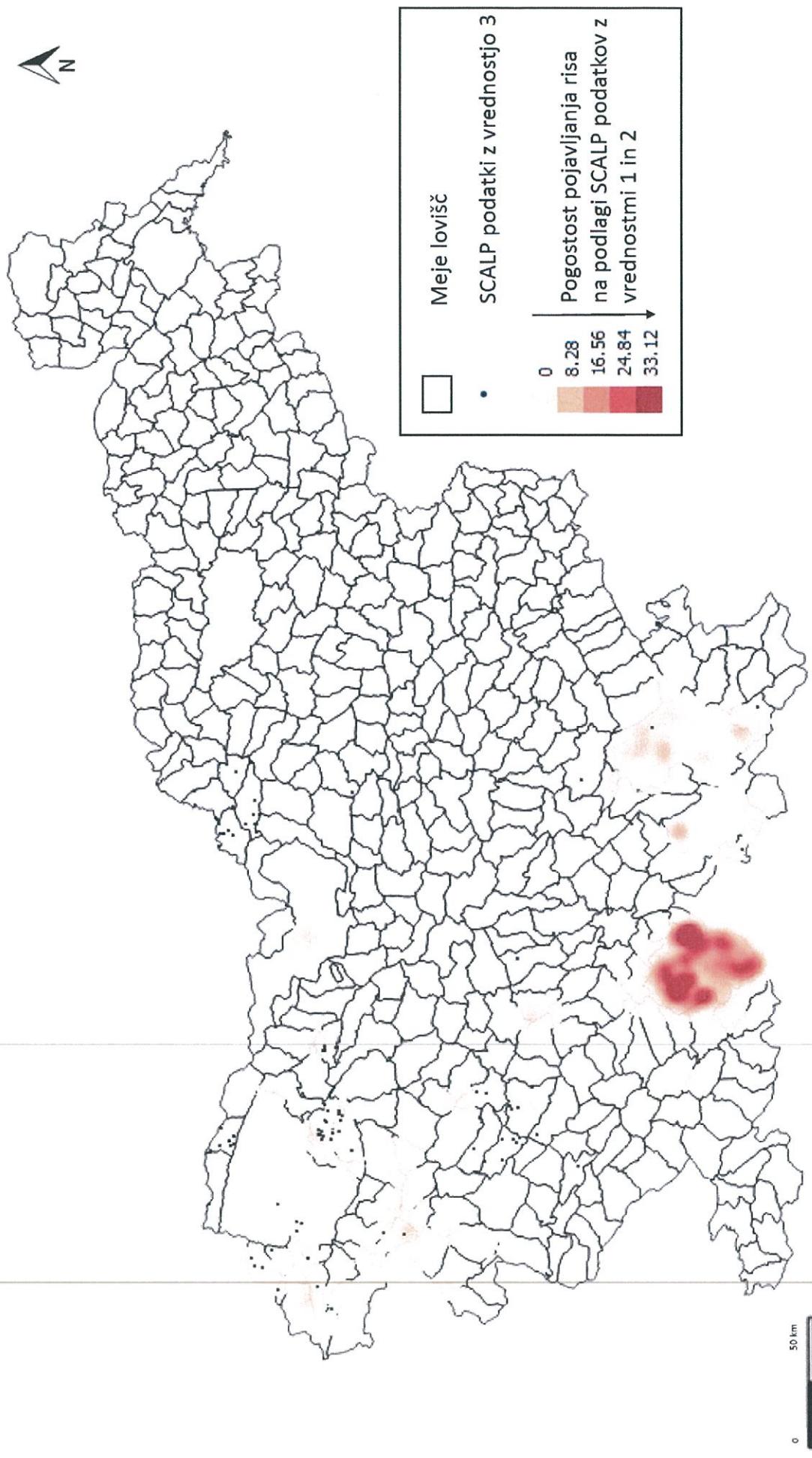
Priloga 5: Razširjenost risa v Sloveniji glede na podatke zbrane po SCALP metodologiji v obdobju 2000-2004. Karta, pri kateri so uporabljeni SCALP podatki kategorij 1 in 2*, prikazuje koncentracijo opažanju risov. Izdelana je po metodi »heatmap« z radijemu 3 km okrog točk opažanja risov.

* SCALP 1 in 2 – zelo zanesljivi podatki o opažanju, SCALP 3 – manj zanesljivi podatki

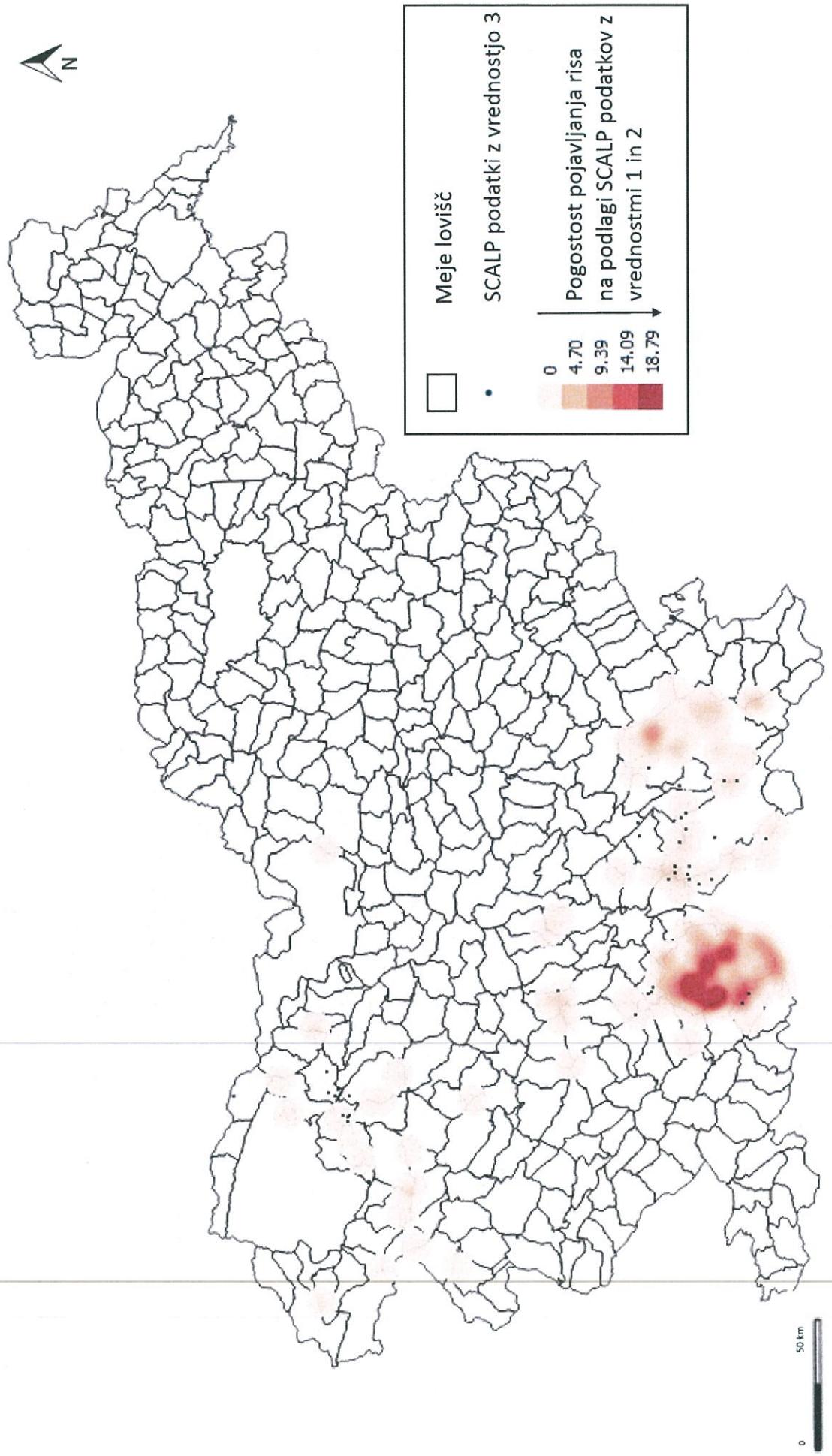
Priloga 6: Razširjenost risa v Sloveniji glede na podatke zbrane po SCALP metodologiji v obdobju 2005 - 2009. Karta, pri kateri so uporabljeni SCALP podatki kategorij 1 in 2*, prikazuje koncentracijo opažanj risov. Izdelana je po metodi »heatmap« z radijem 3 km okrog točk opažanja risov.

* SCALP 1 in 2 – zelo zanesljivi podatki o opažanju, SCALP 3 – manj zanesljivi podatki

Priloga 7: Razširjenost risa v Sloveniji glede na podatke zbrane po SCALP metodologiji v obdobju 2010 – 2014. Karta, pri kateri so uporabljeni SCALP podatki kategorij 1 in 2*, prikazuje koncentracijo opažanj risov. Izdelana je po metodi »heatmap« z radijem 3 km okrog točk opažanja risov.

* SCALP 1 in 2 – zelo zanesljivi podatki o opažanju, SCALP 3 – manj zanesljivi podatki

Priloga 8: Razširjenost risa v Sloveniji glede na podatke zbrane po SCALP metodologiji v letih 2015 in 2016. Karta, pri kateri so uporabljeni SCALP podatki kategorij 1 in 2*, prikazuje koncentracijo opažanju risov. Izdelana je po metodi »heatmap« z radijem 3 km okrog točk opažanja risov.

* SCALP 1 in 2 – zelo zanesljivi podatki o opažanju, SCALP 3 –manj zanesljivi podatki

